

Gardeners' World

Kerst uit eigen tuin

Pluk de kerst

Maak sfeervolle kerstversieringen en decoraties

Bodemleven

Het recept voor een gezonde tuin

Wintermoestuin

Kweek je eigen feestmaal met Monty

Zo geef je je kerstboom een langer leven • Maak nieuwe heesters met houtstekken
Tips voor toegankelijk tuinieren • Gids voor blij kamerplanten • Groeilampen getest

Aan de slag met

Gardeners' World magazine

Gardeners' World Scheurkalender 2025

- Vol tips, verse inspiratie en handige checklists
- 365 dagen iets te doen in de tuin
- Elk weekend een heerlijke weekendklus

17,50

**Ook
leuk als
cadeau!**

Bestel nu via
www.gardenersworldmagazine.nl/scheurkalender

Scan de
QR-code
voor meer
informatie

Even voorstellen

December is voor mij, en ik denk voor velen, een tijd van reflectie. Voor het eens goed onder de loep nemen van je leven. Als je geluk hebt, is het een tijd van dankbaarheid, en wanneer je pech hebt een tijd waarin iedere zoetsappige reclame waarin gelukkige mensen samen zijn zeer doet.

Voor mij is het – hoe kan het ook anders – ook een tijd om mijn tuin- en werkjaar bij Gardeners' World te overdenken. Het tuinjaar, daar kan ik kort over zijn. Die was nat, maar viel niet helemaal in het water. Er waren genoeg zegeningen te tellen.

Maar mijn grote dankbaarheid dit werkjaar gaat uit naar mijn team. We hebben het goed samen, en dat merken jullie denk ik wel in wat we voor jullie kunnen betekenen. Dat komt omdat we complementair zijn aan elkaar, als een goed ontworpen tuin. Iona bijvoorbeeld, de eindeloos creatieve, grappige junior van ons team die er geregeld voor zorgt dat onze redactievergadering eindigt in de slappe lach. Zij is als het accent van knalrode tulpen tussen de pasteltinten. De senior van het stel Jos, die zodra ik wanhopig word om de grote hoeveelheid Excel-sheets en tabellen die ook bij dit werk horen, juist op z'n best is en het feilloos van mij overpakt, onderwijl de leukste woordgrappen in onze magazines fietsend. Hij is als het kattenkruid in de tuin. Kalmpjes doorbloeiend, altijd betrouwbaar, en dat alles rondlopend op Dr. Martens met, jawel, zonnebloemen erop. Govert, die met zijn serie 'Govert gidst' helemaal in zijn element is en jullie lezers onderdompelt in de natuurlijke tuin (en onze lunchwandelingen behoorlijk vertraagt als hij weer een bijzondere vogel hoort of ons wil wijzen op een zeldzame kever), is als een stukje bloemenweide. Vol energie, altijd vrolijk en enorm flexibel. Onze Mylène, een vrolijke krullenbol die met haar esthetisch oog onze foto's en teksten in de voor jullie zo herkenbare en prachtige stijl giet, is als een mooie clematis die alles samenbrengt. En als laatste maar zeker niet de minste: Lizanne. Zij is onvermoeibaar tuinen aan het bezoeken en inspiratie aan het opdoen, en treedt daarmee in de voetsporen van wijlen haar moeder, die diepgroene vingers had. En passant redigeert ze teksten als de beste en houdt ze met een scherp oog alle details van het uitgeefproces in de gaten. Zij is als een mooie veronicastrum die overal net bovenuit kijkt en zo het overzicht houdt. Samen zijn we een kloppend geheel, en als tuin zouden we prachtig zijn. Mijn team geeft mij de kans om creatief te zijn, lol te hebben in mijn werk en ideeën om te zetten in werkelijkheid. Bedankt, lief team.

Wil je ze in actie zien? We gingen lekker aan het decoreren bij de Maretakkenkwekerij, waar ook onze cover werd gemaakt door onze geweldige fotograaf Liesbeth Disbergen. Zij maakte ook deze leuke foto van mijn hond Nova, die mijn tuinjaar als geen ander opvrolijkt. Ik ben altijd blij als ze mij schaduwt in de tuin, zelfs als ze mijn stoel in de kas inpikt.

Fijne feestdagen!
Liefs,

Anne

Anne is ook op Instagram te vinden: [@anne_wiegers](https://www.instagram.com/anne_wiegers)

FOTO: LIESBETH DISBERGEN

Seizoen

- 10 Wij houden van december**
Pennisetum alopecuroides 'Dark Desire' is onze Ster van de Maand.
- 15 The Full Monty**
In deze rustige periode werkt Monty in zijn 'gedachtentuin'.
- 16 Topkeuze**
Kleinere bonte klimop maakt het hele jaar door indruk.
- 18 Red de bij**
Tips van de Bijenstichting.
- 20 Tuingast van de maand**
De bosmuis (*Apodemus sylvaticus*).
- 22 Een jaar op Jennita's pluktuin**
Jennita kijkt vooruit naar een nieuw jaar vol bloemen.
- 26 Een oase aan leven**
Op kwekerij De Verwildering wordt tevreden teruggekeken op 2024.

Groene school

- 32 Kerstraktaties**
Monty haalt alle ingrediënten voor het kerstdiner uit eigen groentetuin.
- 38 In de kas van Anne**
Anne maakt haar kas klaar om de hele winter door te oogsten.
- 41 Tot op de bodem**
Wat houdt een gezonde bodem eigenlijk in?
- 45 Jouw snoeimaand**
Frances snoeit druiven en winterharde heesters.
- 48 Geniet langer van de kerstboom**
Alan helpt je bij het kiezen en verzorgen van je kerstboom.
- 53 Vraag het Anne**
Wij geven antwoord op tuinvragen.

Inspiratie

- 60 Groene kerstcreaties**
Gebruik je tuin en maak de feestelijkste decoraties.
- 68 Licht uit? Spot aan!**
Marieke van der Eerden laat haar licht schijnen op groeilampen.
- 72 De beste december-cadeaus voor tuiniers**
Duurzame tuincadeaus om deze kerst te geven (en te krijgen).
- 76 Makkelijk vermeerderen**
Gratis nieuwe heesters maken met houtstekken.

- 79 Moeiteloos oogsten**
Het werk in de moestuin neemt af, maar er valt nog genoeg te doen.
- 84 Onder de maretak**
Kerstkransen maken van maretak.
- 90 Gids voor blijde kamerplanten**
Tips en adviezen voor een lang en gezond leven van je kamerplanten.
- 95 Inheemse held**
Bont kroonkruid (*Securigera varia*).
- 96 Toegankelijk tuinieren**
Tips voor tuinieren zonder beperkingen.

Aan de slag

- 102 Algemene tuintaken**
- 105 Snoeien**
- 106 Bloemen**
- 108 Kamerplanten**
- 109 Adams tuintaak van de maand**
- 110 Groente & fruit**

En verder

- 6 Prikbord**
- 8 In de tuin van**
- 82 Puzzel en win**
- 112 Colofon**
- 113 Kweekgids**

OP DE COVER

FOTO: LIESBETH DISBERGEN

- 32 Kweek je eigen feestmaal met Monty
- 41 Het recept voor een gezonde tuin
- 48 Zo geef je je kerstboom een langer leven
- 60 Maak sfeervolle kerstversieringen en decoraties
- 68 Groeilampen getest
- 76 Maak nieuwe heesters met houtstekken
- 79 Van de moestuin naar een heerlijk kerstdiner
- 90 Gids voor blij kamerplanten
- 96 Tips voor toegankelijk tuinieren

84

72

Over de redactie

Anne Wiegers hoofdredacteur

Anne is het liefst van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat in de tuin. Komt geregeld aan op de redactie met snoeischaar in de tas en modderige voeten, terwijl ze haar pen en agenda vergeten is. Kweekt zich suf waardoor zij en haar gezin jaarrond uit de tuin eten, en doet niets liever dan anderen net zo enthousiast maken over duurzaam tuinieren als zij. Gardeners' World is de plek waar ze dit allemaal bij elkaar brengt.

Lizanne Croonen redacteur

Lizanne kreeg tuinieren met de paplepel ingegoten. Die lepels maakt ze inmiddels zelf, want houtbewerken als hobby is echt haar ding. In haar weelderige stadstuinje kan ze naar hartenlust experimenteren: van planten vermeerderen tot een insectenhotel of bladkorf maken. Komen de schuttingen op haar af, dan gaat ze wandelen, haar andere grote passie.

Jos Heijmans redacteur

Jos is gek op tuinieren, met een speciale voorliefde voor vurig gekleurde esdoorns, spetterende kniphofia's en schoenen met bloemenpatronen erop. Lees je een leuke woordgrap in ons magazine, dan komt die waarschijnlijk van hem. In zijn schilderachtige tuin (werk-in-uitvoering) aan de IJssel kweekt hij tomaten in zijn kas, zoekt hij de beste plek voor jasmijn en Hibiscus (XL) en denkt hij na over het leven (en een mini-boomgaard).

Iona van den Dries redacteur

Ondanks dat ze in het hart van een drukke stad woont, tuint Iona erop los. Op haar dakterrastuin experimenteert ze met allerlei planten, van eetbare soorten tot plukbloemen. Ook haar appartement staat vol, aangezien ze met haar groene vingers menig kamerplant stekt en ze altijd wel plek weet te maken voor nog één plant. Haar liefde voor taal en tuinieren komt goed van pas bij Gardeners' World.

Govert de Jong redacteur

De natuurgids van onze redactie. Doen we een wandeling tijdens de lunch, dan duikt hij geregeld de bosjes in om een bijzonder beestje te onderzoeken. Maakte thuis een prachtige natuurtuin met (inheemse) planten waar het ene na het andere zeldzame diertje zich laat zien. In zijn vrije tijd leidt hij mensen rond in de natuur.

Volg ons ook op onze socials en zoek op @GardenersWorldNL

Prikbord

Lees hier alles over wat er deze maand te doen valt op tuingebied, nieuws, weetjes en nog veel meer ...

Volg ons ook op onze socials en zoek op @GardenersWorldNL

Leestips

De tuin doet het wat rustiger aan, en dus heb jij alle gelegenheid om met een goed boek in een lekkere luie stoel te ploffen. De redactie geeft je hieronder alvast wat tips.

Plantenvademecum
– Arie Koster

Toen ik dik zes jaar geleden aan de slag ging met de tuinplannen van ons nieuwe huis, wilde ik de natuur meer ruimte geven in de tuin. Deze had een sterke *nineties* grindtegel-vibe, waar ik graag verandering in wilde brengen door de stenen te verwijderen en een grote verscheidenheid aan (inheemse) planten aan te planten. Mijn grote voorliefde voor wilde bijen bracht mij uiteindelijk bij het boek *Plantenvademecum*

van Arie Koster. Het staat boordevol uitleg over hoe je een natuurlijke tuin kunt aanleggen. En dat niet alleen: het bevat honderden inheemse én 'reguliere' tuinplanten die bijdragen aan een zoemende, biodiverse tuin. Mocht je nog een stapje dieper willen duiken in de materie, dan bevindt zich achterin ook compleet overzicht van tientallen veelvoorkomende wilde bijen in de tuin. Wat mij betreft een absolute aanrader als je in jouw tuin de natuur meer ruimte wilt geven!

Plantenvademecum
Arie Koster
ISBN 9789464712582
320 pagina's | € 39,99

FOTO: LIESBETH DISBERGEN

**De tuin is een proces –
100 jaar Tuinen Mien Ruys**
ISBN 9789464711080
284 pagina's | € 39,90

Tuinieren voor de geest
Sue Stuart-Smith
ISBN 9789023450092
320 pagina's | € 25,99

Tuinieren voor de geest
– Sue Stuart-Smith

Tuinieren is een voortdurende dialoog: jij doet iets en vervolgens draagt de natuur haar steentje bij. Daar reageer jij weer op en zo gaat het gesprek verder. Is het niet magisch? *Tuinieren voor de geest* (2020) staat vol met dit soort fijne, filosofische én wetenschappelijke inzichten over onze favoriete bezigheid, tuinieren. Ik moet er geregeld aan denken als ik weer eens tot 's avonds laat met mijn handen in de aarde zit te wroeten. Compleet in gedachten verzonken, maar daarna voel ik me weer fris van geest. Zaaïen, wieden, snoeien: tuinieren kalmeert, troost, inspireert en geeft hoop in barre tijden. De Engelse psychiater Sue Stuart-Smith schreef een absolute klassieker die je blind cadeau kunt doen om een beetje van dit tuiniergeluk te verspreiden.

**De tuin is een proces –
100 jaar tuinen
Mien Ruys**

In 2024 bestonden de Tuinen van Mien Ruys 100 jaar. Om dat te vieren verscheen het boek *De tuin is een proces*. Wat een heerlijk boek is dat. Niet alleen volg je de ontwikkeling van de proeftuinen in Dedemsvaart op de voet, er staan ook tal van praktische tips in die je kunt toepassen in je eigen tuin. Uiteraard ontbreken de inspirerende foto's niet. Het boek is geschreven door Conny den Hollander, hoofdteuinvrouw van de Tuinen. Ze stelde het samen op basis van boeken en publicaties van Mien Ruys, alsmede beeld- en geluidsopnames. *De tuin is een proces* neemt je mee op een fascinerende tuintijdreis en geeft een fraai beeld van het leven en werk van een gepassioneerde tuinvrouw die haar tijd ver vooruit was.

Oude klassiekers

Ik herlees deze winter oude klassiekers. Zo vind ik *The Jewel Garden* van Monty en Sarah Don heel inspirerend en leuk, en grasduin ik naar hartenlust in het boek van biologische kwekerij De Hessenhof. Ook pak ik alle boeken van Christopher Lloyd er

nog eens bij, om hardop te lachen om zijn Britse humor. Een extra tip voor de voorlezers onder ons: de boeken over Gijsbert de regentonkaboutter van Daniele Drescher vinden plaats in een prachtige tuin. Zo maak je jouw (klein)kinderen blij, en geniet je zelf van de prachtige illustraties en herkenbare tuinscenario's.

Vrouwen met groene vingers zijn buiten

gewoon – Claudia Lanfranconi en Sabine Frank

Wie zich deze winter wil laten inspireren door bijzondere verhalen, kan ik het boek *Vrouwen met groene vingers zijn buiten gewoon* (2017) aanraden. Het is een heerlijk boek om zo nu en dan een paar bladzijden uit te lezen, om inspiratie op te doen, of om je even compleet onder te dompelen in een geschiedenis aan tuiniers. Elke tuinier heeft een unieke band met haar tuin en een eigen aanpak, ook al hebben we ook veel gemeen. Zo is het ook met de tuiniers in dit boek. Daarbij is tuinieren nooit maar één ding geweest. De tuin is een oase van rust en een strijdtoneel, een statussymbool en een plek om je te verwonderen over de kleinste planten en wezens in de natuur, een plek waar rechte lijnen en woekerende planten botsen, net zoals mensen dat soms doen. Auteurs die ik al bewonderde om hun boeken, blijken toegewijde en inspirerende tuiniers, en tuiniers waar ik steeds meer over hoor en lees, hebben levens geleid die niet zouden misstaan in een roman. Verzamel moed voor een nieuw tuinjaar en laat je verrassen door het nalatenschap van deze vrouwelijke tuiniers.

Vrouwen met groene vingers zijn buiten gewoon – Claudia Lanfranconi, Sabine Frank
ISBN 9789462986176
182 pagina's | € 14,99

Kweken in de klei

Komend jaar volgen we de belevenissen van drie jonge kwekers, die als doel hebben om zo veel mogelijk mensen toegang te geven tot sterke en gifvrije planten voor in de tuin. Ze stellen zich graag aan je voor.

"Wij zijn kwekerij Kleikracht, een vaste planten-kwekerij in Culemborg. Ons doel is om de regio te voorzien van gezonde, mooie en bovenal gifvrij gekweekte planten. In ons assortiment vind je veel inheemse planten en wilde soorten, maar ook een aantal cultivars en exoten die een positieve bijdrage leveren aan de biodiversiteit.

De kwekerij begon als een droom van Rowenna. Vanuit een verlangen bij te dragen aan een gezonde aarde vroeg ze zich af: zou het kweken van planten iets voor mij zijn? Om dit verder te onderzoeken ging ze stage lopen bij Noorderbloemen in Amsterdam. Hier zag zij hoe het er achter de schermen op een kwekerij aan toe ging, en was ze vanaf dag één overtuigd.

Haar enthousiasme werkte inspirerend. Jordy deelde haar verlangen om een positieve bijdrage te leveren aan zijn omgeving en het kweken van planten is voor hem een hele concrete manier om dit te doen. Binnen de kortste keren zaten we samen te brainstormen: hoe pakken we deze droom aan?

Toen ontmoetten we Pien. Ook zij wil een positieve impact maken en ervoor zorgen dat gifvrije planten voor iedereen beschikbaar zijn. Met haar

liefde voor de natuur en haar 'gaan we doen!'-mentaliteit maakt ze het team compleet.

De zomer van 2024 stond in het steken van zaaien, stekken en verpotten. We schreven het bedrijf officieel in en verkochten onze eerste planten, zowel op markten als via Culemborgse whatsappgroepen.

In oktober van dit jaar kregen we de kans om een nieuwe stap te zetten: de verhuizing naar een stuk grond waarop we de kwekerij verder uit kunnen bouwen. Het is een prachtige plek en een enorme kans, en we kijken er zeer naar uit om jullie mee te nemen op dit avontuur! Het komende jaar zul je ons geregeld terugvinden in *Gardeners' World* magazine."

Je vindt Kleikracht ook op Instagram:
[@kwekerij_kleikracht](https://www.instagram.com/kwekerij_kleikracht)

In jouw tuin

Wil jij iets vertellen over
jouw tuin? Ga naar
[gardenersworldmagazine.nl/
jouw-tuin](http://gardenersworldmagazine.nl/jouw-tuin) en stuur ons
jouw verhaal.

In de tuin van ...

Peter Lassooy

uit Egmond-Binnen

Drie jaar geleden besloten wij om ons huis met heemtuin van 5000 m² te verkopen. Met pijn in het hart, maar de leeftijd ging parten spelen. We zijn gaan wonen in het zomerhuis van 60m² en daaromheen een stuk heemtuin van 1400m². Ook nog best groot, maar het is slim en onderhoudsvriendelijk ingedeeld.

De moestuin heeft vijf vakken van 100 x 500 cm, die zorgen voor een vijfjarige wisselteelt. Het bonenvak, wortelvak, vruchtvak, bladgroentevak en koolvak schuiven ieder jaar een plekje op. Alle vakken worden naar behoefte bemest.

De border in de verwilderingsstuin bestaat uit eenjarigen, tweejarigen en vaste planten. Maar ook wilde planten zoals zeepkruid, koninginnenkruid en teunisbloem krijgen er een kans. Hierdoor is de border elk jaar anders. Veel bloemen lokken insecten die weer nodig zijn in de moestuin.

Het bos is in 2000 aangeplant als geriefbos. Daar wordt jaarlijks 'geogost' voor de kachel en we maken er compost en bladaarde. De kruidlaag bevat veel stinzenplanten zoals krokus, boshyacint, fluitenkruid, aronskelk, vingerhelmbloem en daslook. Ook staat er zevenblad en brandnetel, die niet bestreden worden. Van zevenblad maak ik in het voorjaar pesto en als hij bloeit is het een enorme insectentrekker. Van brandnetel maak ik gier en verder heeft hij een functie voor vlinders.

De duinbeek is een natuurlijk systeem. Hij ontspringt als kwel aan de binnenduinstrand

en stroomt naar de polder. Aanvankelijk groeide er voornamelijk liesgras en rietgras. Door te maaien en af te voeren is de oever veel bloemrijker geworden, met ratelaar en rietorchis. Dit jaar heb ik oeverplanten gezet: poelruit, grote kattenstaart, moerasspirea, adderwortel, watermunt en geitenbaard moeten zich de komende jaren ontwikkelen.

Voor het zomerhuis is een bloemrijk, schraal graslandje met onder meer reukgras, bevertjes, ratelaar, grote centaurie, beemd-kroon en kleine pimpernel. Het wordt twee keer per jaar gemaaid en het maaisel wordt

“De tuin is biologisch en circulair. Alles wordt hergebruikt.”

gecomposteerd. Sinds vorig jaar heb ik een kasje waar al vroeg in het voorjaar knoflook, plaksla, radijs en rucola wordt geoogst om daarna plaats te maken voor tomaten, aubergines, paprika, komkommers en pepers, die binnen op de vensterbank zijn gekweekt.

Tenslotte is er de romantische patio met rozen. Toen wij drie jaar geleden een tuinenreis maakten naar Engeland, beloofde ik mijn vrouw een ‘rose garden’. Wat is het ongelooflijk moeilijk om een keus te maken uit het enorme aanbod van rozen! We lieten ons leiden door geur en kleur. Ramblers en doorbloeiende rozen zorgen met lavendel, lathyrus en clematis voor een zomers spektakel dat samen met blauweregens de pergola moet gaan bedekken. Is dan alles rozengeur en maneschijn? Nee, want de blauweregens heeft dit jaar geen bloemen gegeven. Toch verkeerd gesnoeid!

“Winter. Je ziet weer de bomen
door het bos, en dit licht
is geen licht maar inzicht:
er is niets nieuws
zonder de zon.”

HERMAN DE CONINCK

Wij houden van december

Als we rond 1800 in Frankrijk hadden geleefd, zouden we het niet hebben over 'Wij houden van december'. In plaats daarvan zou het "Nous aimons nivôse" zijn, omdat in een vlaag van revolutionair elan alle maanden tijdelijk een andere naam hadden gekregen om de nieuwe werkelijkheid te onderstrepen. Elke week duurde tien dagen en elke dag werd vernoemd naar iets opwekkends en agrarisch. Afhankelijk van de timing van de herfstequinox in Parijs, kon 25 december bijvoorbeeld Bitumendag worden genoemd, terwijl 30 december datzelfde jaar Mestdag zou zijn. Weinig engelenhaar en 'Stille nacht, heilige nacht', maar het leidde in elk geval af van al die onthoofderij. Vrolijk kerstfeest!

Ster van de maand

Pennisetum alopecuroides
'Dark Desire'

Wat een opmerkelijk gras is dit toch, ook al is veel van haar veelgeroemde 'dark desire' tegen deze tijd van het jaar vervaagd. Wind en vorst hebben haar gegeseld, maar ze is er nog steeds. Een paar maanden geleden voegde dit lampenpoetsersgras in de tinten donkerpaars en diep donkerrood een beetje zwoelheid toe aan onze borders. Nu zijn het slechts spookachtige schaduwen die boven de ijzige grond uitsteken: nog steeds mooi, maar met een uitgemergelde en uitgeputte kwetsbaarheid.

Heeft veel zon nodig goed op kleur te komen. Vermeerder door te delen in de lente.

Hoogte x Breedte 80 cm x 50 cm

▲ Voor de vogels

Je kan niet anders dan van lijsterbessen houden: formidabele witte bloemen in de lente, fabelachtige kleuren in de herfst en nu deze prachtige bessen. En jij bent niet de enige die ervan geniet, want je kunt een fortuin aan vogelzaad besparen als je een Sorbus in je tuin hebt. Blijf onze tuinvogels het hele jaar door voeren, maar troost je met het feit dat ze zich, voor eventjes tenminste, volproppen met zeer voedzame bessen.

Sorbus 'Eastern Promise'

Past in de meeste tuinen. Liefst in de volle zon of lichte schaduw. **H x B** 5 m x 3 m

► Scherp gezien

De plant die je wist dat zou komen: hulst. Een zeer nuttige, architectonische groenblijvende struik en perfect voor de meeste tuinen. Kerstmis is geen kerstmis zonder hulst. We hebben hulst nodig voor deurkransen, als versiering op het nagerecht en voor de algemene feeststemming. Hulst in kerststukjes, hulst met klatergoud en stukjes hulst in de kerstboom. Het enige nadeel is de extreme stekeligheid: een terloops gevallen hulstblad is niet iets waar je op wilt gaan staan!

Ilex aquifolium

Groenblijvend. Zeer winterhard, behalve in natte grond. Makkelijk te snoeien tot hanteerbaar formaat. **H x B** 10 m x 5 m

FOTO'S: SARAH CUTTLE; JASON INGRAM

Licht in de duisternis

Sommige dagen in december zijn echt grijs en donker, maar af en toe komt er een sprankeltje zonneschijn door de grijze lucht heen. Als je slim bent (of geluk hebt), raakt die straal een stukje kornoelje en lichten de oranje-roze jonge stengels op als lichtwaarden aan de rand van de planeet Tatooine. Een manier om de winterblues (tijdelijk) te verdrijven.

Cornus sanguinea 'Anny's Winter Orange'

Niet alle rode kornoeljes zijn even robuust, maar dit is een van de beste. Neem houtstekken in de herfst.

H x B 170 cm x 170 cm

▲ Oranje bov., eh binnen

December zou december niet zijn zonder Last Christmas van Wham! Of zonder de angst of je *Hippeastrum* wel op tijd gaat bloeien voor de feestdagen. Maar mocht dat niet gebeuren, dan heb je in elk geval een veel vrolijker januari als troost, vooral als je deze variëteit kweekt. Zo oranje als een supporter van het Nederlands voetbalelftal die oranje sorbet eet terwijl hij een hoed draagt gemaakt van wortels en restjes pompoen.

Hippeastrum 'Naranja'

Kweek vanuit een grote bol in zanderige, goed doorlaatbare potgrond. Geef geen water van bovenaf. **H x B** 50 cm x 30 cm

◀ DENkend aan kleur

Je tuin ziet er misschien een beetje slordig uit deze maand, maar in potten kun je nog steeds levendige kleuren hebben. Een goede, stevige groenblijvende struik, ondersteund door een paar groenblijvende grasplanten en wat winterviooltjes zullen de feestvreugde verhogen. Met wat bloembollen tussen de planten blijft het feest doorgaan tot de lente.

Pinus mugo 'Winter Gold'

Langzaam groeiende dwergden die het geweldig doet in een pot of in een border. De naalden zijn goudgeel. **H x B** 1,2 m x 2 m

FOTO'S: JASON INGRAM

The Full Monty

Terwijl Longmeadow geteisterd wordt door de winterse tirannie van modder, gebruikt **Monty** deze rustige periode om in zijn 'gedachtentuin' te werken.

De relatie met mijn tuin in december koelt, net als het weer, af tot een relatie van wederzijds wantrouwen en zelfs minachting. Vaak houden alleen de herinneringen aan voorbije seizoenen en de verwachting op wat komen gaat, de relatie in stand. Als er aan het begin nog wat flarden van de herfst te zien zijn, zijn ze aan het einde allemaal verdwenen. De

dagen zijn absurd kort en de zon zakt op 21 december precies in het verlengde van de houten serre. En als het niet te bewolkt is, licht deze op met een oranje gloed alsof het kille vlammen zijn. Stukken die van april tot oktober zonovergoten zijn, krijgen helemaal geen licht en als ik niet voor 15.30 uur op pad ga om de honden uit te laten, kom ik vrijwel zeker in het donker thuis.

Longmeadow in december is geen leuke plek. Als er geen enkelhoge laag modder ligt, dan is het wel bevroren of, heel af en toe, bedekt met een laagje sneeuw. Dit ziet er een half uurtje geweldig uit. Daarna smelt het en voegt het nog meer modder toe als het dooit. Maar de meeste decemberdagen is het gewoon nat, grijs en onaangenaam zacht, en schuilt de tuin onder een druilerige hemel. Vaak zorgt de regen voor een hoge waterstand in de rivier onderaan de tuin en zet het de velden om ons heen en de halve tuin onder water. Ik vind dit stiekem best leuk, want de troosteloze, met modder bezaaide velden worden een meer, en de Lime Walk, Damp Garden, een groot deel van de Cottage

de praktijk wint televisie het altijd en tussen maart en november moet ik mijn schrijfwerk afstemmen op de schema's van Gardeners' World en de andere programma's waar ik aan werk, zoals British Gardens, dat net is afgerond en begin 2025 wordt uitgezonden. Tenzij ik aan de andere kant van de wereld aan het filmen ben, gebruik ik de winter om te schrijven en werk ik aan een aantal boeken, die me tot 2027 bezighouden. Dus dagdromen over de tuin zijn een ontsnapping aan de lange, trage realiteit om woorden in een fatsoenlijke volgorde te zetten.

Ik lees veel. Ik teken plannen, zowel voor de structuur als voor de beplanting, en ik maak lijsten met klussen, waarvan ik de meeste nooit uitvoer. Ik bewerk deze 'gedachtentuin' met hetzelfde plezier en enthousiasme als de echte tuin in de lente en in het zomerseizoen.

Als ik over tuinen lees, verdiep ik me zelden in plantengroepen, laat staan in individuele soorten. Ik ben geen plantenman, alleen een obsessieve tuinier die van planten houdt omdat ze de tuin vormgeven. De beste definitie hiervan kreeg ik ooit van iemand die zei: "Ik gebruik planten, maar mijn man kweekt ze." Met andere woorden: haar planten, hoeveel ze er individueel ook van houdt, zijn altijd het middel om een mooie tuin samen te stellen, terwijl haar man de beste versie van elke plant nastreeft en de beste manier om ze te kweken, zodat ze het best tot hun recht komen. Beide benaderingen zijn een noodzakelijk onderdeel als je een tuin aanlegt en ik hou van de praktische aardigheid van het kweken van elke plant, maar mijn gevoel zegt me dat we allemaal een voorkeur hebben voor of het een of het ander.

Dus lees ik over tuinen en hun verhalen en dat inspireert me om in het nieuwe jaar weer naar buiten te gaan in mijn eigen tuin. En om ervan te genieten als een blijde metgezel en niet als de doorweekte tiran die me bespot vanachter het raam in december. Dus, met dat in het achterhoofd, wens ik jullie allemaal een heel gelukkig, tuin-vrij kerstfeest.

"Af en toe doe ik een spontaan klusje in een opwelling."

Garden en Spring Garden zien eruit als een groen koraalveld. Maar het is een kortstondig genoeg, want overstromingen laten nog meer modder in hun kielzog achter, en een sliblaag op de heggen.

Af en toe doe ik een klusje in een opwelling, zoals bladeren verzamelen en last-minute tulpen planten. Misschien plant ik zelfs bomen of struiken, maar de nattigheid sluit dit normaal gesproken uit. Maar het is eigenlijk allemaal nutteloos, afgezien van de tulpen, want het is een goed idee om die voor Kerstmis geplant te hebben. Bovendien ben ik bijna altijd eind november klaar met die klus en kan de rest wachten tot het nieuwe jaar. Sterker nog, veel heeft er baat bij om uit te stellen tot de grond droger is.

En ik schrijf elke dag. Urenlang. Ik zie mijzelf meer als een schrijver die ook televisieprogramma's maakt dan andersom. Maar in

FOTO: JASON INGRAM

Topkeuze

Bonte klimop

Kleinere bonte klimop maakt het hele jaar door indruk.

Als je in deze tijd van het jaar een wandeling maakt – in de stad, buitenwijk of op het platteland – zul je klimop tegenkomen boordevol trossen zwarte bessen. Ook de lijsters, merels en zwartkoppen die ervan afhankelijk zijn in de winter, zul je ook zeker zien in de buurt van deze plant.

In de tuinen die je onderweg passeert, zie je bonte bladeren die de zijkant van een oude schuur opfleuren, zich een weg banen langs een bakstenen muur of een boomstam een ander uiterlijk geven. Maar wat je zelden zult zien is een bonte klimop bedekt met bessen.

Bonte klimop is minder groeikrachtig dan de gewone groenbladige klimop en maakt dus zelden de overgang van de bekende jonge groei naar de volwassen groei met grotere bladeren die bloemen en bessen produceert in de haag. Maar hun groenblijvende gebladerte heeft een enorme variatie aan patronen die door elkaar en over elkaar hangen in donker- tot lichtgroen, zilver- en grijsinten, wit en crème en geel, en alles daartussenin.

Ze zijn allemaal winterhard, maar ze zijn ook allemaal aantrekkelijke kamerplanten, hoewel we moeten bekennen dat de onze uiteindelijk altijd de strijd met spint hebben verloren.

■ **Standplaats** Goed op schaduwrijke muren, als bodembedekker in de schaduw of halfschaduw, en in hangmanden. De meeste doen het ook goed als kamerplanten.

■ **Planten** Hoogte en breedte variëren sterk naargelang de groeisituatie, de beschikbare ondersteuning en de vruchtbaarheid van de grond.

■ **Verzorging** Kan regelmatig gesnoeid worden of ongehinderd groeien. Pas op voor spint op kamerplanten. Giftig voor mens en dier en kan huidirritatie veroorzaken.

1

1 'Yellow ripple'

Scherp gekarteld blad met bleke nerven en gele randen. Kom je soms tegen als 'Golden Starlight'.

Hoogte x Breedte 50 cm x 50 cm

2 'Little Diamond'

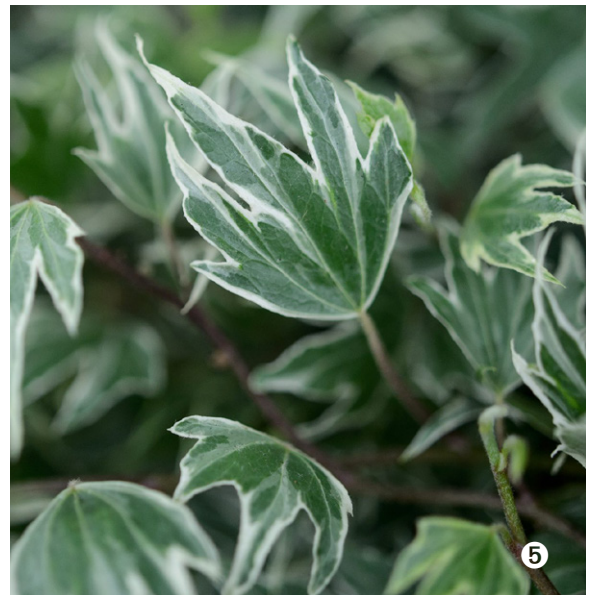
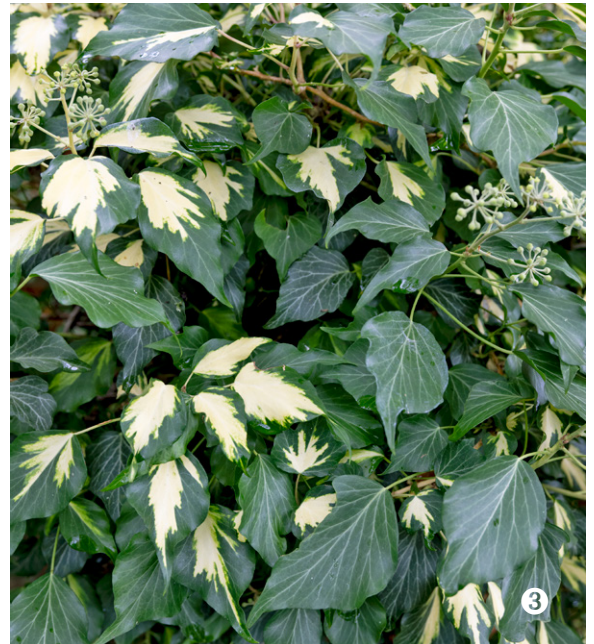
Klein, donkergroen, ruitvormig blad met witte rand en roze wintertinten.

H x B 1,5 m x 1,5 m

3 'Goldheart'

Kleine, donkergroene bladeren met heldere, crèmekleurige markeringen. Kom je ook wel eens tegen als 'Oro di Bogliasco'.

H x B 6 m x 1 m

4 'Glacier'

Netjes puntig blad met groene, zilvergroe en witte vlekken. Kan zowel binnen als buiten in hangmanden. **H x B** 2 m x 2 m

5 'White Ripple'

Scherp puntig, vijflobbig blad is grijsgroen met afwisselend een witte of grijze rand.

H x B 1 m x 50 cm

Bonte klimop

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Winterkleur												
Stekken nemen												

Bijenportret

De grashommel

De grashommel is een van de meest zeldzame hommels. Alleen in Zeeland en Friesland kun je deze bij in grote aantallen zien vliegen. Het vrouwtje is zwart met een orangerode achterlijfspunt en oranje haren op de schenen van haar achterpoten. Hiermee is zij goed te onderscheiden van de sterk lijkende steenhommel.

Het mannetje heeft geelgrijze banden op het borststuk en het achterlijf, een orangerode achterlijfspunt en een zwart behaarde kop.

De grashommel vliegt van april tot september. De gewone koekoekshommel parasiteert de nesten van deze hommels. >>

Red de bij

Iedere maand geeft de Bijenstichting ons de perfecte tips om onze tuinen nog natuur- en bijvriendelijker te maken.

Nestelgelegenheid

De grashommel nestelt meestal bovengronds in hoge dichte vegetatie, onder plukjes gras en mos. Ze heeft een voorkeur voor grasland op kleigrond. Er worden relatief kleine volken gesticht van 20 tot 100 werkers. Droge zandgronden, veengebieden, bossen en stedelijk gebied worden gemedan.

Voedsel

De belangrijkste voorkeursplanten zijn gewone smeerwortel en witte- en rode klaver. Mannetjes bezoeken vaak distels en witte klaver. Voor de nesten van de grashommel is het hele jaar hogere begroeiing nodig (graspollen).

De maand december

De grashommel is een van de soorten van de actie 'Alle bijtjes helpen'. In 2025 besteedt de Bijenstichting het hele jaar door extra aandacht aan de grashommel. Ze roepen iedereen op om waarnemingen van deze hommel te delen en deze soort te helpen door het zaaien van biologische plantensoorten. Steun deze actie. Voor meer informatie ga je naar [bijenstichting.nl/alle-bijtjes-helpen](https://www.bijenstichting.nl/alle-bijtjes-helpen).

De Bijenstichting

zet zich in voor bijen en beschermt ze tegen uitsterven. Via cursussen, workshops en open dagen leer je alles over bijen. Je kunt ook altijd een kijkje komen nemen in de demonstratietuin in Vorden, waar met veel vrijwilligers gewerkt wordt aan de bloemenborders. www.bijenstichting.nl

Tuingast

van de maand

December is een tijd voor bezinning in de tuin. Wat werkte voor de tuingasten en wat niet? Hoe zou je meer kunnen doen? Als je nu naar de silhouetten van je tuin kijkt, is er dan ruimte voor meer planten? Zijn je hekken kaal? Zijn er genoeg bessen en bottels? Je hebt tot maart om bomen en struiken met kale wortel te planten. Wat zou er goed uitzien? Wat zou beter zijn voor tuindieren?

De meeste dieren houden nu een winterslaap, maar let goed op of ze hulp nodig hebben. Als je overdag een egel ziet rondlopen, moet hij naar een opvangcentrum. Als bijen tevoorschijn komen op zonnige dagen, help ze dan om weer te vliegen met een suikeroplossing in een flessendop. Tuinieren met de natuur is meer dan alleen planten kweken – we kunnen ook hun ambulance zijn.

Dit kun je tegenkomen

Bosmuis,

Apodemus sylvaticus

De bosmuis is een klein zoogdier met grote oren, grote ogen en een lange staart. Hij komt overal in Nederland en Vlaanderen talrijk voor in bossen en graslanden en ook in tuinen, zelfs in zeer stedelijke gebieden. Hij eet zaden (ook vogelzaad), planten, rupsen, regenwormen, fruit, schimmels en ander voedsel zoals kattenbrokjes, die je voor egels kunt achterlaten. Hij slaat voedsel in voor schaarse tijden, maar dit wordt vaak vergeten.

De holen van bosmuizen zijn meestal ondergronds en worden door meerdere generaties gebruikt. Nesten worden gemaakt van bladeren, mos en gras, met extra materiaal in de winter.

De zwarte herfstspinner vliegt nog wél in de winter.

In tegenstelling tot de meeste zoogdieren houden bosmuizen geen winterslaap.

Het broeden vindt meestal plaats van maart tot oktober, maar kan doorgaan tot in de winter, als de omstandigheden zacht zijn en er een constante aanvoer van voedsel is. Er worden tot zeven jongen per broedsel geboren, die tot drie weken lang door hun moeder worden verzorgd.

Kijk ook uit naar

■ De zwarte herfstspinner. Deze vlinder kun je zien vliegen rond inheemse struiken en bomen. Ze komen op mottenvallen af.

■ Pestvogels, met hun zeer opvallende kuif en donkere vlekken rond hun ogen. Ze eten bessen en valfruit.

■ Winteractieve hommels, die zich voeden met mahoniebloemen. Kijk uit naar werksters die stuifmeel verzamelen, wat betekent dat er een nest in de buurt is.

De bosmuis heeft verrassend grote en sterke achterpoten, waardoor hij heel snel kan springen als er gevaar dreigt.

“Bosmuisnesten worden gemaakt van bladeren, mos en gras, en in de winter wordt er extra materiaal aan toegevoegd.”

A woman with blonde braids, wearing a pink beanie, a grey scarf, and a dark green winter jacket, is smiling while holding a black tray filled with numerous small green seedlings. She is standing in front of a red brick wall. In the foreground, there are several other trays and crates containing more seedlings, some in white and some in black. The scene is set outdoors, possibly on a rooftop or in a greenhouse, as indicated by the translucent roof structure at the top left.

Een jaar op
**Jennita's
pluktuin**

Terugkijken op een jaar vol bloemen

Pluktuinexpert Jennita Jansen verhuisde naar een nieuwe pluktuin en liet zien hoe ze die (letterlijk) vanaf de grond opbouwde. Een van de grootste uitdagingen voor haar? Een schaalvergroting van jewelste, waarbij ze van een geborgen bloementuin naar grote stukken grond ging. Jennita blikt terug op dit eerste jaar op haar nieuwe pluktuin en kijkt vooruit naar een nieuw jaar vol bloemen.

TEKST: IONA VAN DEN DRIES

Naarmate de winter begint is er weinig zo magisch als zonlicht. De pluktuin van Plukatelier is versierd met ijs dat glinstert in het ochtendlicht. In de kas is Jennita bezig met de laatste klussen van het seizoen. Van de stille, fonkelende wintertuin en de kas vol groene, jonge plantjes zoeken we een warm café op om terug te kijken op dit eerste jaar op Jennita's pluktuin.

Een jaar op de pluktuin

Als Jennita terugblijkt op dit pluktuinjaar, welke woorden komen er dan in haar op? "Leuk", antwoordt ze met een grijns. "Veel bloemen, groots, uitdagend, leerzaam. Plezier is wel overheersend hierin. Het was ook wel een beetje overweldigend, zo'n nieuw begin op een nieuwe plek, waar ik voor het eerst ging samenwerken met een nieuw persoon." Ook de ligging van de tuin en de betrokkenheid van de omgeving verrasten Jennita. "Mensen gaan wandelen en komen langs de tuin. Ze maken een praatje en azen op de dahlia's. De hele omgeving geniet mee van de bloemen. De tuin speelt een rol in de gemeenschap

– het leeft, dat merk je. Dat is niet per se mijn doel van de tuin, maar ik vind het leuker dan ik dacht. Een deel van onze samenwerkingen komt ook echt door de locatie van de tuin."

In een jaar vol nieuwe uitdagingen en ervaringen is het toch ook de bekende verwondering die Jennita blijft. "In de winter zie je vrijwel niets op de tuin," vertelt ze, "maar in het voorjaar komen in een korte tijd zoveel bloemen en planten op, weelderig gewoon. Dat vergeet ik altijd in de winter. Dat gevoel van overvloed ervaar ik alleen wanneer het er ook daadwerkelijk is. Dat zorgt bij mij voor verwondering, als je de planten ziet, voelt en ruikt. Elk jaar is weer nieuw, met alles wat leeft in de tuin."

Geleerd van de bloemen

Jennita ging verschillende experimenten aan op de nieuwe tuin. Wat werkte er goed en wat ging minder? "Dit jaar heb ik voor het eerst gladiolen gekweekt, die waren verrassend bruikbaar voor boeketten. Die blijf ik zeker kweken. Ook was het leuk om te zien welke bloemen en groentegewassen

Tips voor nieuwe pluktuiniers

Ga jij komend jaar aan de slag met het kweken van bloemen voor boeketten? Door het jaar heen gaf Jennita tips voor beginnende pluktuiniers. Dit zijn een paar belangrijke tips, samen met nieuwe inzichten, zodat je een mooie start kunt maken met je pluktuin in 2025!

- **Begin klein!** "Die positieve ervaring heb je nodig", legt Jennita uit. "Begin bij wat tuinieren leuk maakt voor jou, en bij jouw persoonlijke voorkeuren voor planten. Je hoeft niet te doen wat iedereen doet; het is een persoonlijk proces."
- **Je hoeft niet alles zelf te zaaien.** Planten van kwekerijen, stekken van medetuiniers, geruilde zaailingen: manieren genoeg om aan schone planten te komen!
- **Beprek waar je informatie vandaan haalt.** Jennita: "Ben je helemaal nieuw en raak je overweldigd door de mogelijkheden? Ga gewoon iets proberen! Kies een bron voor informatie en volg dat pad, of doe bijvoorbeeld een cursus. Als het niet lukt, zoek je weer verder. Doen is leren."
- **Ken je tuin en hou daar rekening mee bij het indelen.** Jennita: "Wat kun je kwijt op het oppervlak van je tuin? Welke plekken krijgen zon of schaduw? Bij het maken van je tuinplan is het handig om dit soort omstandigheden te weten en ook bijvoorbeeld het formaat van je tuin."
- **Wees niet bang om je tuin lekker vol te zetten, bijvoorbeeld met eenjarigen.** "Hoe meer grond je bedekt, hoe minder onkruid je straks hebt!"
- **Zaai groenbemesters om de bodem van je tuin te verrijken, zoals grasklaver of bijenbrood.**
- **Wees mild voor jezelf.** Jennita: "Ik denk dat het belangrijk is om mild voor jezelf te zijn, zodat het plezier van het tuinieren echt voorop blijft staan. Er gaan ongetwijfeld dingen mis, je verzuipt je zaailingen of vergeet ze juist water te geven. Dat hoort erbij. Volgende keer beter."
- **Lift mee op de timing van de natuur.** Jennita: "Zaai in het voorjaar wanneer de grond droog en warm genoeg is. Je kunt de juiste tijd aflezen aan het onkruid in je tuin. Begint het te groeien? Dan is de grond warm genoeg om te zaaien."
- **Bepaal wat je kunt en laat dan los.** "Tuinieren is een balans zoeken tussen regie nemen, je plan trekken en ruimte laten voor de natuur, want je kunt niet alles in de hand houden", zegt Jennita.

er goed en minder goed naast elkaar groeien. Zo weten we nu dat we geen zonnebloemen naast wortels moeten planten, omdat ze een muur vormen die het licht tegenhoudt, met te kleine wortels tot gevolg. Dat doen we volgend jaar anders." Een experiment dat minder goed uitpakte, waren de viooltjes. "Ik hoopte dat deze speciale, hoge variëteit hoog genoeg zou worden voor boeketten, maar ze kwamen niet verder dan 10 cm. Ze waren zeker mooi, maar niet geschikt als snijbloemen."

Ook bij het zaaien en uitplanten kwam Jennita tot inzichten. "Veel vaste planten heb ik zelf gezaaid. Ze lukten vaak en door ze vorige herfst voor te zaaien, konden ze in het voorjaar al de grond in. Zelf zaden oogsten is overigens gemakkelijk en goedkoop. Zo heb ik ook weer zaden voor volgend jaar. Verder heb ik de margrietten ('May Queen') al uitgeplant buiten. De vroege bloeiers plant ik als eerst. Nu is er ruimte voor, dus ik probeer strategische keuzes te maken. Hoe langer de planten in potten staan, hoe later ze straks bloeien. Het beviel ook goed om eenjarigen direct in de vollegrond te zaaien, dat wil ik volgend jaar meer doen. Of dit werkt voor je tuin, hangt af van de grondsoort en de ervaringen die je ermee hebt opgedaan. Ik had korenbloemen bijvoorbeeld voorgezaaid en later direct in de vollegrond gezaaid. Ze halen elkaar op den duur gewoon in! Ze bepalen zelf wanneer ze opkomen en bloeien, wij niet. De bloemen weten het beter."

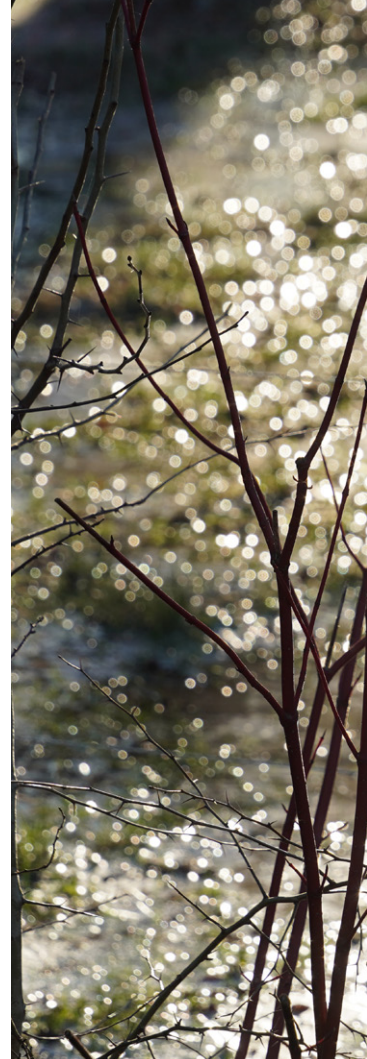
Hoe overwinter je als pluktuinier

In december valt er nog wat te doen in de tuin voor de winterrust goed en wel begint. Jennita: "In december gaan de dahlia's uit en de bollen in de grond. Door de regen had ik de bollen, zoals tulpen, wat later geplant dan normaal. Ik hoop op een droger jaar met weinig rot. Vanwege wateroverlast heb ik de bollen op een hoger stukje tuin geplant. Na deze laatste grote klussen laat ik alles even uit handen vallen. Dan begint het evalueren van dit jaar en het mijmeren over volgend jaar. In januari kijk ik weer verder en in februari maak ik concrete plannen. Wel ben ik alvast zaden en dahlia's aan het uitzoeken. Dat soort verkennend werk is leuk om te doen. Maar verder dan lekker wegdromen en online winkelmanjes vullen komt het nu nog niet. Eerst een duidelijk plan maken voor volgend jaar."

Ook staat de decembermaand in het teken van specifieke vormen van bloemschikken: kransen, guirlandes en andere

Deze jonge *Orlaya*-planten mogen overwinteren in de kas en worden in maart uitgeplant.

Herfstaster.

kerststukken. "Kransen zijn mijn favoriet om te maken in deze tijd", zegt Jennita. "Ik maak ze met wintergroen en snoei uit ons bos rozenbottels die mooi indrogen, zaaddozen, pluimen en droogbloemen. Het is een leuk spel om wintergroene materialen te combineren met het seizoen. In de toekomst wil ik kijken wat ik hier nog meer mee kan, bijvoorbeeld door meer bessen en *Helleborus* te kweken."

Een bloemrijk nieuw jaar

Jennita treft al voorbereidingen voor het nieuwe pluktuinjaar. "Het hele plan weet ik nog niet, maar ik wil in ieder geval nieuwe kleuren zinnia's kweken en meer gladiolen. In het najaar heb ik extra rozen geplant om mijn boeketten uit te breiden. Rozen staan zo mooi en chic in bruidsboeketten. Tot nu toe had ik vooral eenjarigen en vaste planten. Ik heb onderhand ook een heg met snijheesters aangeplant voor nog meer diversiteit. Met een open blik ben ik op zoek naar inspiratie en nieuwe mogelijkheden, zoals meer bloemen met een kleurtje uit andere seizoenen. Die komen uiteindelijk in mijn meerjarenplan."

Wat zijn Jennita's dromen voor 2025? "Hiermee doorgaan en met een fijne buffer de winter ingaan. Ik ben blij met de nieuwe bloemisten met wie ik samenwerk en wil me verder professionaliseren, efficiënter werken, samenwerken met vaste vrijwilligers en processen verder stroomlijnen. Een nieuw begin betekent ook nieuwe processen. Hopelijk heb ik komend jaar ook meer ruimte om voor mezelf bloemen te plukken om dat plezier te behouden. Als je van je hobby je werk maakt, verlies je als het ware een hobby. Daarom is het belangrijk voor me om zo nu en dan een 'rommelochtend' te hebben op de tuin en mijn verhaal te blijven vertellen, over de gifvrije bloemen die ik kweek en hoe we mogen genieten van biologische bloemen."

We sluiten dit laatste artikel van de pluktuinreeks af met Jennita's wens aan de lezers van Gardeners' World magazine: "Tuinieren is zo goed voor iedereen, daar geloof ik in. Ik wens jullie een bloemrijk nieuwjaar en veel plezier en ontspanning in de tuin toe."

Het pluktuingeluk van Jennita Jansen

Wellicht herken je Jennita van de Gardeners' World special *Maak je eigen pluktuin*, waarin ze met een prachtig boeket op de cover staat, of misschien heb je haar al gezien met haar zadenlijn op de Ambachtelijke Plantenmarkt? Jennita Jansen is de eigenares van biologische bloemenkwekerij en studio Plukatelier. Toen ze zag dat er eigenlijk nog weinig werd geschreven over pluktuinieren, besloot ze haar ervaring en tips te delen. Zo bracht ze in 2020 het boek *Pluktuin – de mooiste bloemen in kistjes en potten* uit bij Uitgeverij Snor. Jennita en haar tuin bruisen van enthousiasme voor bloemen en zoals ze zelf ook zegt: "Enthousiasme is aanstekelijk!" Wij bij Gardeners' World hebben het pluktuingeluk flink te pakken en zijn meer dan dankbaar dat we het eerste jaar op Jennita's nieuwe tuin met je mochten delen.

Voor inspiratie, workshops, boeketabonnementen en nog veel meer kun je terecht op Jennita's website [plukatelier.nl](https://www.plukatelier.nl). Ook vind je updates en tips over pluktuinieren op Jennita's Instagramaccount [@plukatelier](https://www.instagram.com/plukatelier).

Tip! Doe deze winter inspiratie en praktische kennis op over pluktuinieren met Jennita's online cursus 'Tot bloei!' Je vindt de cursus op haar website.

Wil je nog meer lezen over pluktuinieren? Bestel onze speciale uitgave *Maak je eigen pluktuin* op [gardenersworldmagazine.nl/pluktuin](https://www.gardenersworldmagazine.nl/pluktuin).

Een oase aan leven

Een wit dekentje. IJspiegels. Bevroren frambozen. Vogels die op en af vliegen naar de kardoenen en kaardenbollen. Zonnestrallen die alles doen schitteren. Gloeiende wangen. En de stilte. Heerlijk. Welkom, Koning Winter! Daarom even voor de kachel met een dampende pot pompoensoep, om jullie dit laatste artikel te schrijven. Bij deze een welgemeende merci aan Anne en haar collega's van Gardeners' World! Het was een waar genoegen om voor dit magazine te mogen schrijven. Bedankt!

De Verwildering is gelegen op een halve hectare landbouwgrond waar Michiel en Julie in 2018 zijn gestart met de aanplant van hun permacultuurproject. Wat startte met een kale, levenloze weide lijkt elk

jaar meer en meer op een oase van leven en diversiteit. Hier kunnen planten opgroeien in hun natuurlijke habitat. Julie en Michiel geven ons de beste seizoensgebonden tips om zelf ook aan de slag te gaan.

In het najaar en tijdens de winter is de webshop van De Verwildering geopend en kan er op bestelling plantgoed worden afgehaald. De kwekerij is weer te

bezoeken op zaterdagen van eind maart tot eind juni 2025. Elke zaterdag is er telkens om 10 uur een rondleiding en door het jaar heen worden er workshops georganiseerd.

Naast het opkweken van plantgoed is er de verwerking van de oogst van het land. Er worden bereidingen gemaakt in de vorm van kruideninfusies, siropen voor limonades, azijn, confituur, kruidenzout en zeep. De Verwildering is gelegen in het landelijke Vinderhoutse, op acht kilometer fietsen van het centrum van Gent.

www.deverwildering.be

Michiel & Julie van de Verwildering.

2024 was het jaar van ons bio-label. Na het land is nu ook onze opkweek gecertificeerd. Alles wat we zelf opkweken, is dus officieel biologisch.

Deze tomaat heeft het extreem natte jaar met glans doorstaan. Eind oktober aten we nog altijd tomaten van deze resistente *Primabella*. In mei zullen we zeker plantgoed aanbieden van deze overwinnaar.

Terugblik

Dat was het voor 2024. Laten we het niet hebben over het gure weer, de vele regenbuien, de modder, de slakken, de wildplukkers met de bibber, de moed die ons in de schoenen zink, de planten die het lastig hadden door gebrek aan zonlicht ...

Laten we denken aan de moedige tuiniers (jullie!) die enthousiast verder plantten. Aan onze kwekerij vol plantgoed. Sommige planten werden echt enorm groot dit jaar. Aan de fijne Opentuidagen van Velt die zoveel mensen op de been brachten. Aan onze vaste klanten die elke zaterdag terugkeerden. Aan de pottenmachine die we kregen. En de rollenbaan die Michiel installeerde om bakken vol planten te verplaatsen. Aan ons bio-label waar we best wel trots op zijn. En nog een gloednieuwe webshop erbovenop.

Ja, het was een memorabel jaar. Dat kunnen we wel zeggen.

De *Achira* of incapijlwortels werden nooit eerder zo hoog.

Kolen

In de winter worden er ten huize De Verwildering veel kolen gegeten. Palmkool, groene en rode boerenkool, spruiten, broccolini, savooi ... Tegen het eind van de winter beginnen de kolen door te schieten. Voordat de bloemen opengaan, kun je van al deze kolen kleine broccolini's oogsten. Dus ook van een spruit kun je vele broccoli's eten. Ruim dus je éénjarige kolen niet te vroeg op. Zelfs als ze bloeien, zijn ze mooi en bijzonder interessant voor insecten.

De vaste kolen zoals eeuwig moes en boomkool schieten niet door (tenzij in stress) en blijven nieuw blad produceren.

Zaden bestellen

In december sorteren we al onze zelf geoogste zaden. Dat zijn er intussen heel wat. Dan worden ze per zaaimaad in een bakje gestockeerd. Wat we tekort komen, kopen we aan bij biologische zaadleveranciers zoals Vitale Rassen, Kweek, Bingenheimer, Haal meer uit je Tuin, De Bolster, Cruydt-Hoeck en De Tuinen van Weldadigheid. Ook van groenten die kunnen kruisen, kopen we nieuw zaad aan.

Tip Als je veel stekken wilt oogsten, snoei dan veel oud hout weg zodat de struik gestimuleerd wordt om veel nieuwe groei aan te maken.

Ook de rode ribes of siertrosbes (*Ribes sanguineum*) is leuk om te stekken. Wist je dat de bloemen en bladeren eetbaar zijn en dat je er een lekkere kruideninfusie kunt van trekken?

Winterstek

Van zodra het blad gevallen is, beginnen we te stekken. We starten vaak met vlieren. Die stekken we in 54-gaats-trays van 8 cm diep, die gevuld zijn met zaai- en stekgrond. Vlieren kun je stekken via één oogstekken, dus een stevige tak met één oog is voldoende. Knip zo'n 2 cm boven het oog en 5 cm onder het oog. Het oog zit net boven de aarde. In de lente verpotten we de vlieren naar een grotere pot.

Cassis- en aalbessen stekken we liever in volle grond. Daar kunnen de stekken goed groeien en blijven ze een jaar staan. Hiervoor nemen we een stevige, éénjarige tak, minstens potlooddik, van circa 20 cm lang. Stop deze voor tweederde in de grond. Een stekbed met losse grond ergens in de (half) schaduw is hiervoor ideaal.

Maar ook josta's, stekelbessen, siertrosbessen, gele ribessen, enzovoorts, worden hier in december gestekt.

Febe, een paar honderd stekken later, met bevroren vingers, maar nog altijd even blij. Hier steekt ze aalbessen in potten.

Gele ribes of *Ribes odoratum*. Ook wel Amerikaanse zwarte bes genoemd. De gele, zoetgeurende bloemen zijn eetbaar. Net als de bessen. In de herfst krijgt deze een mooie rode bladverkleuring. Interessant voor hommels en bijen.

Aanplant

December is een prachtige maand om bomen en bessenstruiken aan te planten. Bomen en struiken in blote wortel plant je best als ze in rust zijn, van november tot maart. Maar bij voorkeur vóór nieuwjaar.

Plantgoed in pot kun je in principe het hele jaar door planten. Maar doe je dat na de winter, dan is extra water in droge periodes aangewezen. Het plantgat is zo groot als de

Plant eens een kweeperboom voor zijn bijzonder lekkere vruchten die bovendien zo heerlijk geuren dat je ze als kamerverfrissers kunt gebruiken!

wortels zodat die netjes in het gat passen zonder dat de wortels gebogen worden. Maak de aarde in het plantgat wel goed los zodat de wortels gemakkelijk hun weg kunnen vinden.

Plant de boom niet te diep! De bovenste wortels moeten net onder de grond zitten. Bomen die te diep worden geplant, kunnen sterven door een rottende schors.

Mulch

Het heeft geen zin om potgrond of compost toe te voegen in het plantgat. Het beste is om de bodem te bedekken met een goede laag mulch van houtsnippers, bladafval en/of compost. Deze mulchlaag zorgt ervoor dat de bodem minder kan uitdrogen en stimuleert het bodemleven.

Leg de mulchlaag voldoende dik (10 cm) maar let er op dat deze de stam niet raakt. Zo blijft de stam droog en voorkom je rot.

Kruidenazijn

Wat hebben wij geluk. Als het huis niet geurt naar confituur of warme taartjes uit de oven, dan is het wel naar kruiden of vruchten. De geurige kweeappels, de rozenbottels met citroenverbena, de pittige bloemen van Oost-Indische kers, de zalige huacatay en de frambozen met melisse en citroentijm gaven het beste van zichzelf af in de appelazijn. Deze worden nu door Steph met veel liefde gefilterd. Zo krijgen we een geweldig aromatische azijn, maar ook een medicinaal

drankje dat hier in de winter wel eens zo naar binnen wordt gelepeld. We maken er ook heerlijke vinaigrettes mee. Vul daarvoor een bokaaltje voor 2/3 met (olijf)olie, 1/3 met kruidenazijn, een goede eetlepel lekkere confituur (of een straaltje agavesiroop), zout en peper, en geroosterde sesamzaadjes of andere pitten. Voor gebruik eens goed schudden met de bokaal. Wist je trouwens dat je meer mineralen uit je salade opneemt door ze te pimpen met een lekkere azijn?

Kerstpakketten en cadeaubonnen

In december mogen we cadeautjes inpakken en cadeaubonnen schrijven. Om onder de kerstboom te leggen of tussen de nieuwjaars-wafels. Een warm, lokaal, eco-logisch en leuk cadeau. Want zeg nu zelf, daar wordt een mens toch blij van!

Tot ziens in 2025!

Agenda

De plantenkwekerij gaat open elke zaterdag vanaf 22 maart tot eind juni van 9.00 tot 17.00 uur.

Ook op feestdagen:

- Paasmaandag 21-4
- Dag van de Arbeid donderdag 1-5
- Moederdag zondag 11-5
- Hemelvaart donderdag 29-5 en vrijdag 30-5
- Velt Opentuidagen zaterdag 7-6 en zondag 8-6

Wil je graag een rondleiding meepikken, kom dan om 10u.

Op de laatste dag van het jaar springen we in onze vijver. Want klinken doen we in stijl. Op een nieuw wild jaar. Tussen de planten. We wensen jullie veel groens toe.

Groene school

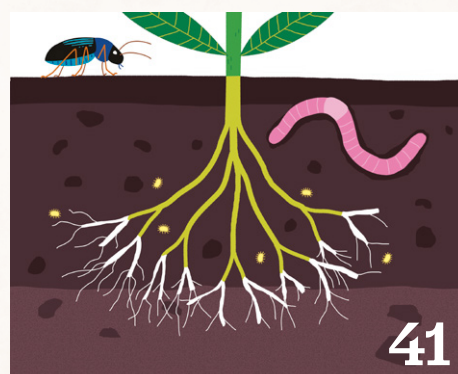
Leer elke maand iets nieuws in de tuin. Van basistechnieken als met onkruid omgaan en snoeien tot het vergroten van je moestuinooft, in deze rubriek komt het allemaal aan bod.

38

Deze maand

- 32 Kerstraktaties**
Monty haalt alle ingrediënten voor het kerstdiner uit eigen groentetuin.
- 38 In de kas van Anne**
Anne maakt haar kas klaar om de winter door te blijven oogsten.
- 41 Tot op de bodem**
Wat houdt een gezonde bodem eigenlijk in?
- 45 Jouw snoeimaand**
Frances snoeit druiven en winterharde heesters.
- 48 Geniet langer van de kerstboom**
Alan helpt je bij het kiezen en verzorgen van je kerstboom.
- 53 Vraag het Anne**
Anne geeft antwoord op tuinvragen.

41

45

48

53

Kerst-traktaties

De rust van de groentetuin is de perfecte remedie tegen de hectiek van de feestdagen – en de opbrengst vormt het hoogtepunt van elke maaltijd, aldus **Monty**.

De wintergroentetuin mag dan minder kleur en frisheid hebben dan de juni- of oktobertuin, maar de onverstoorbaarheid waarmee boerenkool, spruiten, knolrapen en rode bieten zelfs het allerslechtste weer trotseren, heeft iets diep geruststellends. Ook al moet je sneeuw opzij schuiven om knolrapen te rooien, ook al zijn de kolen die je hebt geoogst berijpt, hun smaak is rijk, goed en hartverwarmend.

De tuin levert een grotere bijdrage aan het kerstgevoel dan welke commerciële uiting dan ook. Het hoogtepunt is het kerstdiner, en de daarop volgende maaltijden, dat nog lekkerder smaakt als zoveel mogelijk gerechten zijn bereid met de opbrengst uit eigen tuin.

Uiteraard moet je goed plannen om dit voor elkaar te krijgen, en dat begint al in het voorjaar. Maar voor iedereen die op dit gebied tekort is geschoten en nu naar lege groentebedden zit te staren (en geloof me, dat overkomt me elk jaar weer): het is bijna tijd om zaad voor volgend jaar te bestellen.

Spruiten behoren tot de typische kerstgroenten, hoewel ze een lang groeiseizoen hebben. Je kunt ze het beste half maart zaaien, waarna de planten tussen mei en november opbrengstloos ruimte innemen. In gedachten zie ik tijdens winterse treinreizen volkstuintjes voorbijtrekken aan beregende ruiten en al die tuintjes pronken met spruiten aan stronken als boomstammen: een beeld van veerkracht of wanhoop, al naar gelang je stemming of, letterlijk, smaak. Sommige mensen hebben weinig geduld, maar dit gewas wacht rustig op zijn spruiten, die heerlijk kunnen

en zouden moeten smaken, mits ze goed zijn gekweekt en bereid. Men denkt dat de eerste spruiten door de oude Romeinen in het huidige Italië zijn gekweekt, maar het moderne spruitje stamt waarschijnlijk uit het dertiende-eeuwse België en eind zestiende eeuw is deze groente voor het eerst beschreven. Het eerste kookboek waarin spruitjes voorkomen is gepubliceerd in 1845, zo rond de tijd dat het kerstfeest een familietraditie werd, met cadeautjes en een boom, zoals we het tegenwoordig nog steeds vieren. Dus hoewel veel mensen hun aanwezigheid bij de kerstmaaltijd laken, vormen ze beslist het hart ervan.

Kwaliteitskool

Kolen hebben weinig glamour, maar zijn wel heel mooi. Een berijpte savooiekool is net zo heerlijk om te zien als om op te eten. Beetgaar en geserveerd met boter, peper en zout vormt kool een ware traktatie.

Mijn eigen favoriet, de Toscaanse palmkool 'Cavolo Nero', groeit als groenblauwe, gebobbelde struisvogelveren en smaakt fantastisch. De bladeren kunnen urenlang worden gekookt zonder pap te worden en zijn dus heel geschikt voor stoofpotten en soepen, of voor een overheerlijke pastasaus met warme room en knoflook. Palmkool kan vanaf de zomer tot het voorjaar worden geoogst. Als je steeds de onderste bladeren plukt, zal hij nieuwe bladeren blijven produceren, zodat hij tegen eind winter ruim een meter hoog is, met een kale stronk en een kruintje van verse jonge bladeren. Een superplant in elk seizoen.

Kweek regenboog snijbiet, dat vrolijk de boel zo op in de winter! Gebruik de felgekleurde stengels bijvoorbeeld in een simpele plaattaart van bladerdeeg. Zo serveer je een regenboog op tafel tijdens de donkere dagen.

Snijbiet en palmkool leveren in deze tijd van het jaar wekelijks een smakelijke oogst.

FOTO: JASON INGRAM

“Een kerstmaaltijd is
veel lekkerder als
zoveel mogelijk
ingrediënten uit
eigen tuin komen.”

Maar het is niet alles kool wat de klok slaat. Als je het goed organiseert, heb je volop keus. Er zijn verrassend veel wintergroenten met verleidelijke namen. Naast de gebruikelijke kolen (savooiekool, witte kool, spitskool en rode kool), (paarse winter)broccoli, spruiten, knolrapen, koolrapen, rode bieten, wortelen en pastinaken, is er een hele reeks andere groenten die de winter gemakkelijk doorkomen. Ik kweek altijd zoveel mogelijk groenten uit de cichoreifamilie. Ik vind radicchio zowel rauw als gestoofd lekker, en houd ook van andijvie- en witlofsoorten, die je kunt roosteren, koken of stoven, of kunt gebruiken om een anderszins saaie wintersalade een volwassen bittertje te geven. Snijbiet, met name de gewone snijbiet met zijn glanzende groene bladeren en dikke, platte witte stengels, behoort tot onze vaste favorieten. Als je knolselderij tegen de ergste kou beschermt, kunnen de knollen de hele winter in de grond blijven. Door de kou krijgen ze een heerlijke, licht notige selderijsmak.

Ik kweek ook alle winterharde Chinese en oosterse bladgroenten, zoals mizuna, mibuna, paksoi en andere Chinese koolsoorten. Deze groenten kweek ik buiten, waar ik ze zo nodig afdek met kweekkappen, en in de kas, waar de opbrengst weelderiger is. Winterkers, rucola, veldsla, winterpostelein en zowel witte als rode mosterdsla schenken je ook op de meest mistroostige winterdag verse blaadjes, vooral als ze (indien nodig) worden beschermd door kweekkappen of vliesdoek.

Kweekkappen kunnen de wintertuin transformeren, want ze geven net genoeg bescherming om het groeiseizoen flink te verlengen. Zelf vind ik de duurzame tunnels van in metaal gezette kunststof het handigst. Bij gebrek aan kweekkappen helpt het ook om bij zeer koud weer vliesdoek over de groenten te leggen. Kweekkappen of vliesdoek voldoen niet als bescherming voor vorstgevoelige planten. Ze houden alleen een beetje warmte vast en creëren een iets milder microklimaat rond winterharde of afgeharde planten. De bescherming dient dus niet ter overleving van de planten, maar ter behoud van de kwaliteit van de eetbare bladeren of wortelen.

Net iets warmer

Heb je een kas, dan kun je die zien als een reusachtige kweekkap waarin allerlei soorten bladsla 's winters doorgaans heel tevreden zijn. En met de extra bescherming van vliesdoek zullen ze ook extreem koude temperaturen doorstaan. In de winter van 2010-2011 zakte de temperatuur op Longmeadow tot maar liefst -18 °C, maar in de onverwarmde metalen kas ging geen enkele plant verloren.

Bovendien is het niet echt de moeite waard om 's winters groenten in een verwarmde kas te telen, want er is zo weinig licht dat er toch niet veel groeit.

Sommige tuiniers zijn van mening dat planten in een kweektunnel met open uiteinden of een kas waarvan de deuren altijd open staan tevredener zijn dan planten in een verwarmde omgeving. Dat komt doordat het beter is om planten binnen de bescherming van de kas of kweekkap op een natuurlijke manier te laten afkoelen. Bovendien beschermt de koele luchtstroom ze tegen meeldauw. Ik kweek diverse variëteiten sla die geschikt zijn voor koud weer, zoals 'Brune d'Hiver', 'Merveille de Quatre Saisons', 'Cocarde' en 'Valdor'. 'Little Gem' en 'Tom Thumb' kun je het hele jaar door kweken, want die zijn redelijk winterhard en groeien snel genoeg om het op te nemen tegen de korte dagen. 's Winters trek ik niet de hele slaplant op, maar snijd ik steeds bladeren af. De nieuwe bladeren die daarna uitlopen – met name in de kas – zijn 's zomers misschien onder de maat, maar in hartje winter meer dan acceptabel.

Zaai het seizoen

December is een slechte maand om te zaaien. Het is te koud en het is ook te donker. Maar zaad dat je in januari zaait en dat dankzij wat extra warmte en bescherming in de kas of op een vensterbank ontkiemt, levert zaailingen op die je in maart kunt uitplanten. Vervolgens kun je tussen april en juni oogsten, gedurende de 'hongerkloof', wanneer de meeste wintergroenten hun beste tijd hebben gehad en de eerste zomergroenten nog niets opbrengen.

Knolselderij, snijbiet en bleekselderij kunnen rond de Kerst hun beste oogst geven.

Bladgroenten horen nu eenmaal bij de feestmaaltijd, zelfs winterse slasoorten.

Winterse groenten plannen

Spruiten

Spruitjes zijn heerlijk bij de kerstmaaltijd. Wil je ze zeker met de Kerst kunnen eten, dan kun je het beste F1-hybride rassen zaaien. Die zijn meestal allemaal tegelijk oogstrijp.

Zaaien: van februari tot maart binnen in zaaiakken of modules, of in maart buiten in een zaai-bed.

Oogsten: van augustus tot februari.

Variëteiten: 'Irene' F1, 'Brest' F1, 'Rubine'.

Rode kool

Rode kool is heerlijk, gestoofd met appel, jeneverbessen, rode wijn en bruine suiker.

Zaaien: van maart tot april, en ook in juli, in zaaiakken of modules, of buiten in een zaai-bed.

Oogsten: voorjaarszaaisels in het najaar, zomerzaaisels in de winter.

Variëteiten: 'Red Drumhead', 'Ruby Perfection F1'.

Aardappelen

'Charlotte' is een stevige aardappel, maar bloemige soorten absorberen meer vet en komen dus knapperiger uit de oven. 'King Edward' is een goede keus.

Poten: van maart tot mei in verrijkte grond, van juli tot augustus voor de Kerst.

Rooien: van juni tot oktober, december.

Variëteiten: 'Charlotte', 'King Edward', 'Sante'.

Pastinaken

Pastinaken uit de oven zijn lekker, maar pastinakenpuree is nog lekkerder. Bij vorst stijgt het suikergehalte van pastinaken, maar ook zonder vorst zijn ze al heel zoet.

Zaaien: van april tot mei, in de vollegrond.

Oogsten: van augustus tot maart.

Variëteiten: 'Javelin' F1, 'Tender and True'.

Winterse slasoorten

Bij de kerstmaaltijd heb ik graag sla om te laten zien dat we echt wel gezond eten en dat de kas nog steeds verse slabladeren kan leveren.

Zaaien: van augustus tot september buiten in de vollegrond, of later in de kas of een koude bak.

Oogsten: van oktober tot maart.

Variëteiten: *Radicchio* 'Palla Rossa', mizuna, mibuna.

Knolselderij

Maak eens knolselderijpuree. Die bestaat uit gepureerde knolselderij, specerijen, boter en room, en smaakt ook 's avonds laat zó uit de koelkast heerlijk.

Zaaien: maart, in modules in een verwarmde kweekbak in de kas.

Oogsten: van november tot maart.

Variëteiten: 'Monarch', 'Balena' F1.

Ook de toppen van spruitkoolplanten vormen een feestelijk bijgerecht.

Als je de grond nu omspit en het aan de elementen overlaat om de kluiten te verkrummen, dan kun je er begin voorjaar meteen groenten in zetten. Voeg aan zware grond scherp zand of goed verteerde stalmest toe. Is de grond die je in het najaar hebt voorbereid droog genoeg om er op te kunnen lopen zonder dat zich plakken aarde onder je laarzen verzamelen, dan kun je die met een vork losmaken en aanharken. Plaats vervolgens kweekkappen, waaronder de grond snel zal opwarmen. Binnen een paar weken kun je er zaaien of planten.

VOLGENDE MAAND Kweek volgend jaar de beste aardappelen ooit.

Wollerton Old Hall in geur en kleur

Wollerton Old Hall Garden is een prachtige Arts-and-Crafts-geïnspireerde tuin, aangelegd rondom een 16e-eeuws vakwerkhuis in Shropshire. De tuin beslaat vier hectare en is verdeeld in verschillende tuinkamers met elk hun eigen charme. De Rill Garden, geïnspireerd door Nederlandse watertuinen, en de Rose and Sundial Garden zijn bijzonder populair.

De tuin is in 1984 aangelegd door John en Lesley Jenkins. Lesley groeide op in het huis, maar haar ouders verkochten het in haar tienerjaren. Jaren later kocht ze het huis met haar man terug om haar tuindroom te verwezenlijken.

De beplanting combineert formele heggen en uitbundige borders vol geurige bloemen. Tijdens een bezoek in juni zullen de borders volop bloeien. Wollerton Old Hall Garden staat bekend om het samenspel van kleuren en texturen, dat in elk seizoen tot zijn recht komt. In juni zijn vooral de rozen en vaste planten op hun hoogtepunt, wat de tuin een zomerse uitstraling geeft.

Een ander hoogtepunt is de Long Walk, een prachtig lang pad dat een indrukwekkend lijnenspel creëert en bezoekers uitnodigt om de tuin te verkennen. Langs de Long Walk bloeien tal van vaste planten, en het pad biedt geweldige doorkijkjes naar andere delen van de tuin. De Old Garden, met zijn romantische, klassieke uitstraling, straalt rust en tijdloze elegantie uit. Een grappig detail is dat deze tuinkamer juist de nieuwste is.

Daarnaast valt de Lanhydrock Garden (ook wel 'Hot Garden' genoemd) op met zijn vurige tinten van rood, oranje en geel, die zorgen voor een krachtig contrast met de koelere delen van de tuin.

Maak kennis met de goed ontworpen tuinkamers van Wollerton Old Hall Garden; ze bieden een explosie van kleuren en geuren die een inspiratiebron vormen voor elke tuinliefhebber.

“In iedere hoek vind je een verrassing”

Een bezoek aan Wollerton Old Hall Garden maakt deel uit van de tuinreis Shropshire & Gardeners' World Live Event van Kopers Tuinreizen. Wij vroegen twee deelnemers naar hun ervaringen.

Maria Jacobs-Norkett uit Landgraaf:

“Dit vond ik een van de mooiste tuinen uit de reis! Er zijn prachtige doorkijkjes naar de tuinkamers en in iedere hoek vind je een verrassing, zoals een kleine fontein verborgen achter blauwereggen. Alle zintuigen worden geprikkeld door de geurende rozen, de vogelgeluiden, de kleuren. We hadden alle tijd om in een van de zithoekjes te genieten van het uitzicht. Dan denk je: wat kan ik gaan verwezenlijken in mijn eigen tuin? In dezelfde periode als de tuinreis, is ook een cameraploeg van Gardeners' World in Wollerton Old Hall geweest. Het was geweldig om terug te zien op tv!”

Gwen Harteloh uit Den Haag: “Je stapt in de bus en alles is daarna voor je geregeld. Dat is zo heerlijk. Het parapedaardje van de reis was het Live Event, maar een tuin als Wollerton Old Hall vond ik eigenlijk nog veel leuker. Het is niet groot in oppervlakte, maar wel heel boeiend. Elke tuinkamer heeft een eigen sfeer: de watertuin was bijvoorbeeld heel strak en een andere tuin was helemaal wit. Rondom het huis zag je veel potten en klimplanten. Ik kon helemaal opgaan in de geraffineerdheid waarmee een klimplant tegen een verweerd hekje was opgeklimmen, met jakobs ladder ertegenaan. Met een Engels echtpaar raakten we erover in gesprek. Hoe hebben ze dat gedaan? En hoe hebben zij het in hun tuin? Dat is het leuke: je ontmoet makkelijk andere tuinliefhebbers en je doet veel inspiratie op.”

Laatste plaatsen!

Partnerbijdrage

Wil jij Monty live meemaken?

Boek dan nu de tuinreis Shropshire & Gardeners' World Live Event van Kopers Tuinreizen. Kijk hieronder voor het volledige reisschema en andere praktische informatie.

**Prijs pp in 2-persoonskamer
o.b.v. halfpension va. € 645,-**

Inbegrepen:

- 1 overnachting op de heenreis in Mercure Maidstone Great Danes ****
- 3 overnachtingen in Mercure Birmingham West Hotel **** (hoofdverblijf)
- overtocht naar Engeland per ferry (Frankrijk – Dover)
- vouchers voor hapje en drankje op ferry (heen en terug)
- kopje welkomstkoffie/thee in het hoofdhotel
- 4 maal ontbijt
- 4 maal 3-gangendiner/buffet met keuze aansluitend koffie/thee in allebei de hotels)
- begeleiding door deskundige chauffeur
- reis per luxe Comfort Class touringcar met minibar, toilet en airconditioning

Niet inbegrepen:

- tuinentrees incl. extra verzorging en ticket à € 125,- (per persoon)
- administratiekosten € 20,- (per boeking)
- bijdrage calamiteitenfonds à € 2,50 (per boeking)
- bijdrage SGR à € 5,- (per persoon)
- eenpersoonskamertoeslag à € 155,- (per persoon)

Programma:

Dag 1: Heenreis, Godinton House Gardens
Dag 2: The Savill Garden, Kingsbridge Farm Steeple Claydon
Dag 3: Gardeners' World Live Event
Dag 4: Dorothy Clive Garden, Hodnet Hall Gardens, Wollerton Old Hall
Dag 5: Terugreis

Let op: voor de tuinreis naar Shropshire zijn nog maar een paar plaatsen beschikbaar. Er is een tweede prachtige reis georganiseerd naar o.a. Home Close Gardens en het gerenommeerde Blenheim Palace.

Ga voor meer informatie en boeken naar: www.koperstuinreizen/gardenersworld

KUPERS TUINREIZEN

Scan de QR-code voor meer informatie

A woman with long brown hair, wearing a red dress and a brown cardigan, is inside a greenhouse. She is lighting two tall, white candles. The greenhouse is filled with various pumpkins and gourds on shelves. The scene is warm and cozy, with soft lighting from the candles and the greenhouse's structure visible in the background.

Als een echte winterdipper probeer ik zoveel mogelijk daglicht te vangen. Ik maak het daarom zo gezellig mogelijk in mijn kas, met kaarsjes, muziek en pompoenen die ik nog een beetje laat afrijpen voor ze in de kelder opgeslagen worden voor onze risotto, soep en ander lekkers.

De kas van Anne is van Janssens Alusystems. Ze koos voor een custom model waarbij ze zelf precies kon aangeven wat ze wilde, zoals de kleur. Er is voor iedere tuin een mooie Janssens kas te vinden, dus zoek vooral een showroom op in Nederland of België om je te laten informeren. www.janssens.be

 Janssens
since 1946

In de kas van Anne

Na een succesvol eerste kweekseizoen in haar kas ligt de vriezer van Anne helemaal vol met tomatensaus, soepen en pesto die ze maakte van haar oogst. Nu heeft ze alles klaarge- maakt om deze winter door te kunnen blijven oogsten, plan- ten te overwinteren én ze maakt het er zo gezellig mogelijk.

Aan de poets

Als er iemand liever niet schoonmaakt, dan ben ik het wel. Maar in de kas, omgeven door groen, vind ik het eigenlijk prima om te doen. De reden dat ik hier netjes werk, is om plagen en ziektes weg te houden. Vandaar dat ik hier de vloer aanveeg en de werkbanken afneem met warm water, waarmee ik witte vlieg, slakken, trips en de varenrouwvlug zoveel mogelijk probeer te ontmoedigen.

Paprika's en citroenen

Paprika's zijn meerjarige planten, wat niet betekent dat ik ze doorgaans zo kweek. Ik zaai ze jaarlijks in de lente en haal ze eruit in de herfst, aangezien ze niet tegen kou kunnen, maar deze soort lijkt niet van ophouden te weten hier in de kas. Iedere keer als ik denk: 'nu is het klaar, ik haal ze eruit', dan kom ik weer de kas uit met een handjevol rijpe paprika's. Ik heb daarom onderaf veel blad weggehaald zodat er andere plantjes vlak omheen de grond in konden. De blad- groenten die ik kweek, hebben niet zoveel last van wat schaduw.

De citroenen zijn inmiddels knus binnen in de kas. Ik heb er altijd vliesdoek naast liggen en hou de temperatuur als een havik in de gaten. Wanneer het buiten een paar graden vriest, pak ik ze in. Maar het is nog verrassend lekker warm in de kas. Zelfs bij een zwak zonnetje warmt het er snel op en die warmte blijft binnen door het dikke veiligheidsglas. Ik ben nu helemaal gestopt met voeden en geef vrijwel geen water. Zo snappen de citrussen dat het tijd is om het wat kalmer aan te doen. Het lijkt onaardig om ze zo te behandelen, maar het helpt ze enorm. Wanneer ze namelijk met de weinige daglichturen in de winter te hard willen groeien, gaat dat ten koste van het bladgroen van

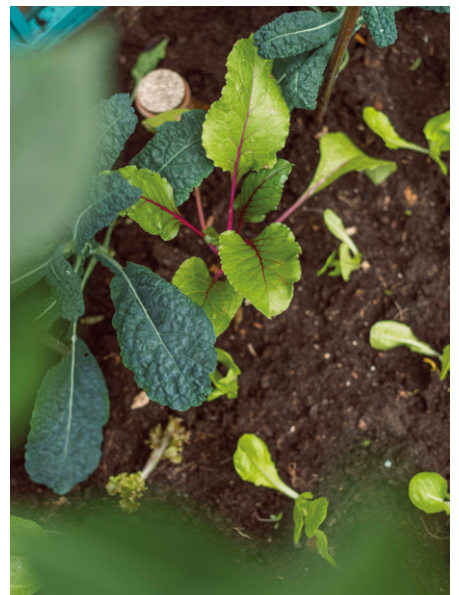

Deze antieke thermometer tikte ik op de kop en ik ben er erg blij mee. Hij is ideaal: zo kan ik in de gaten houden of sommige overwinterende planten wat extra bescherming nodig hebben.

de planten. Ze zullen uit de zon geen fotosynthese kunnen halen, die is er te weinig. Op dat moment halen ze dat uit hun eigen bladgroen, met als resultaat dat hun blad geel wordt en ze het laten vallen.

Tomaten afrijpen

De tomatenplanten zijn al een tijdje weg uit de kas. Je kan ze best lang laten staan. Bij mij geldt de overweging in mijn kas altijd: hoeveel brengt het me op? Tomaten die er een maand over doen om af te rijpen in de kas, leveren voor mij minder op dan diezelfde ruimte te gebruiken voor mijn wintergewassen. Wel wil ik die groene tomaten niet verloren laten gaan. Een banaan zorgt er gek genoeg voor dat ze dit nog goed doen. Ze verspreiden

ethyleen, wat dit proces versnelt. Je kan ze samen in een luchtige papieren zak doen. Ik leg ze ook weleens gewoon samen in een mand. Hou wel goed in de gaten of er niet een exemplaar tussen zit dat bederft, want dan gaat de rest ook snel.

Wintergroente

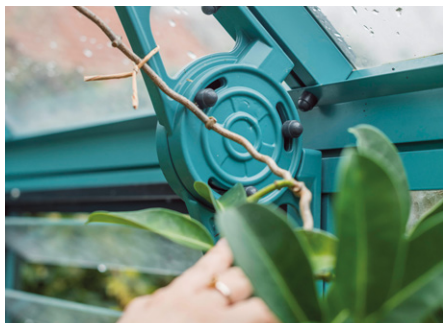
De vollegrond van mijn kas staat lekker vol momenteel. Voordat de tomaten eruit gingen, zaaide ik al sla, snijbiet en rucola voor, en achter de tomaten stonden al een tijdje palmkolen in de grond. Nu kan alles lekker doorgroeien en vrolijken de kleurige groenten mij op in de donkere dagen.

Vlechten

De meeste knoflook ligt al maanden geschoond en klaar in de kelder. Een paar knoflookbollen hield ik achter om een mooie vlecht mee te maken. Dat soort klusjes doe ik het liefst in de kas, om zoveel mogelijk tijd in het daglicht door te brengen tijdens de donkere dagen.

Kamerplanten als kasplanten

Ik lap 'tuinregels' vaak aan mijn laars om te zien of ik ze lekker wat kan oprekken. En vaak lukt dat prima. Zo kweek ik

kamerjasmijn (*Jasminum polyanthum*) en bruidsbloem (*Stephanotis floribunda*) in de kas terwijl ze volgens velen rond de 15 graden zouden moeten staan de winter. Dat staan ze bij mij zeker niet, maar ze zijn erg tevreden. Sterker nog, ik leid ze de hele kas door om iets wintergroens te hebben om de winter op te vrolijken. Ik heb de bruidsbloem buiten in de tuin gelaten tot begin oktober. Daarna begon hij in de kas flink meters te maken. Met een beetje geluk krijg ik deze, net als de kamerjasmijn, in bloei terwijl buiten alles bar en boos is.

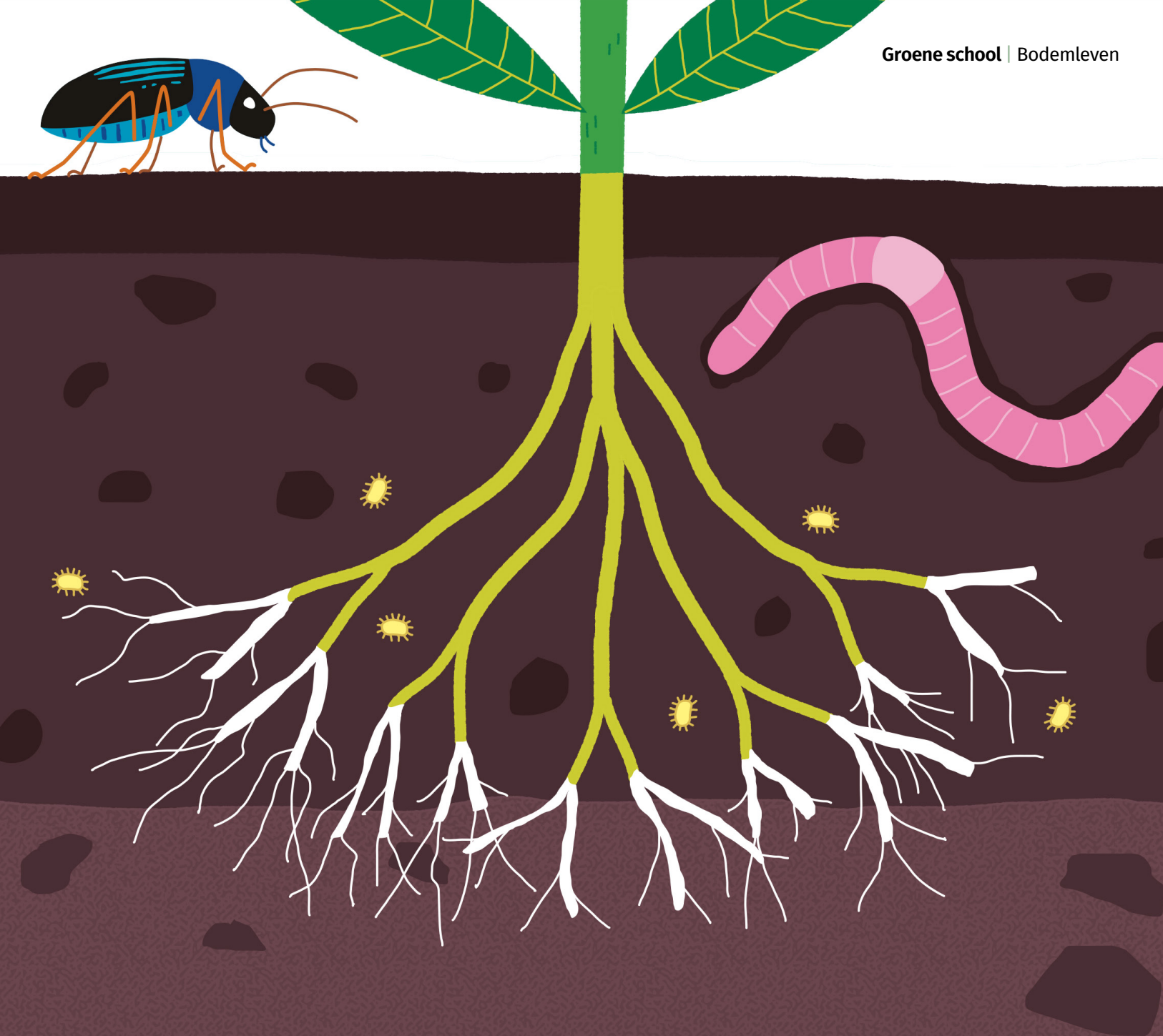
Doorzetters

De Suzanne-met-de-mooie-ogen (*Thunbergia alata*) blijft maar bloeien, en de 'Dame van de nacht' (*Cestrum nocturnum*) bloeit nu al voor de derde keer dit jaar. Ze zijn een fijne aanwinst in de kas.

Basilicum

De basilicum 'Genovese' is echt niet gek op kou, dus die is al een tijd geleden vervangen voor sla en andere bladgroente in de kas. Toch is er nog één basilicum die vrolijk doorgroeit en dat is de paarsbladige 'Magic mountain'. Het fijne is dat deze ook nog heel simpel te stekken is. Zodra hij een beetje gaat kwakken door de kou, neem ik stekken en zet ik die op water.

Tot op de bodem

Deel 1

Een gezonde bodem krioelt van het leven. Ga met ons mee ondergronds, om te verkennen hoe dit fascinerende systeem werkt en onze planten ondersteunt.

In onze tuinen bevindt zich een van de meest biodiverse en mysterieuze ecosystemen op de planeet. De bodem is de basis van het leven op aarde, maar de meeste mensen zien slechts zand, slib, klei en organisch materiaal.

We weten dat een tuin op een gezonde bodem goed gedijt. Maar pogingen om een goede bodem te creëren kunnen frustrerend zijn doordat maar weinigen van ons begrijpen wat een gezonde bodem eigenlijk inhoudt.

De bodemwetenschap heeft echter een enorme sprong genomen, dus het is hoog tijd dat we onze kennis bijspijkeren. We gaan spitten in een wereld die boeiender en waardevoller is dan je zou verwachten.

Bijna alle leven op aarde is afhankelijk van de bovenste 20 cm van de bodem, de zogenaamde top-laag. Het is het meest biodiverse ecosysteem ter wereld. Ruim vijftig procent van alle organismen op aarde brengt ten minste een deel van hun leven in de grond door. Vele zijn zo klein dat we niet eens beseffen dat ze er zijn.

Bodemecosystemen

Alle gezonde ecosystemen hebben één ding gemeen: ze zijn zelfvoorzienend. De planten, dieren en microben werken samen aan een gezonde omgeving voor alle bewoners. Een gezond ecosysteem is bestand tegen natuurrampen en zal in de loop van de tijd steeds verder verbeteren. In elk systeem komt wel eens een spellbreker voor die zich asociaal gedraagt of ziektes verspreidt. Maar een gezond systeem heeft genoeg goeierikken die zullen voorkomen dat de situatie uit de hand loopt. Het draait allemaal om evenwicht. En hoe biodiverser een ecosysteem is, des te groter is het evenwicht.

Dit geldt ook voor grond. Die is zeer biodivers: regenwormen, loopkevers, springstaarten, mijten, algen, nematoden, bacteriën, schimmels, actinomyceten, protozoa en nog veel meer. Een gezonde bodem onderhoudt zijn eigen structuur, voedt onze planten, legt koolstof vast, slaat water op en filtert dat, en helpt ongedierte en ziektes te bestrijden.

Wat leeft er in de bodem?

Het idee dat de bodem een steriele verzameling van steendeeltjes en dood plantenmateriaal is, komt voort uit het feit dat het meeste bodemleven onzichtbaar is. Microscopische organismen zijn onderdeel van een netwerk van leven dat onder onze voeten voortdurend actief is. Zoals in alle ecosystemen zijn er grotere organismen nodig om de populaties kleinere organismen in toom te houden en het evenwicht te bewaren. Hier zijn enkele schepsels die we in onze bodem kunnen tegenkomen – sommige zichtbaar en andere microscopisch.

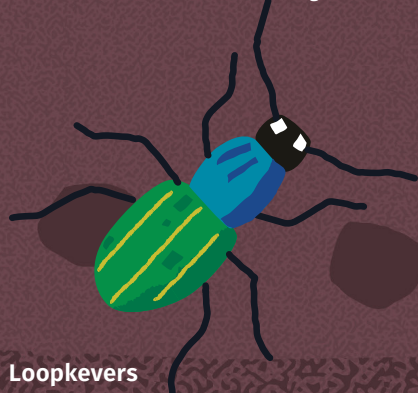
Schimmels

Onder de grond vormen schimmels een netwerk van wortelachtige draden, die zich aan planten kunnen hechten. Ze helpen planten tegen plaagdieren en leveren water en voedingsstoffen.

Nematoden

Nematoden – aaltjes – helpen bij de bestrijding van plaagdieren in de bodem. Het zijn vraatzuchtige roofdieren, maar ook een waardevolle voedselbron voor andere roofdieren.

Loopkevers

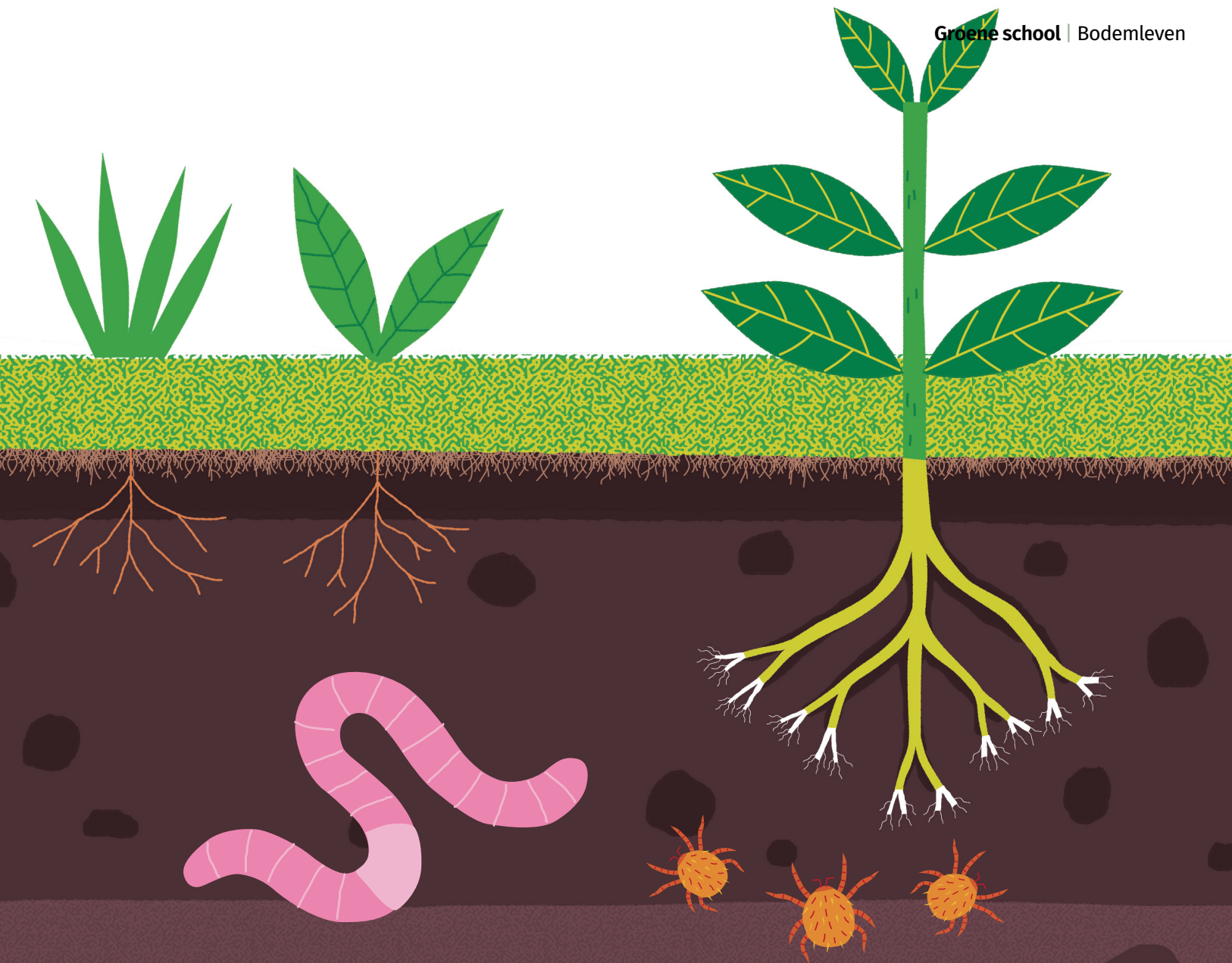
Zowel de larven als de volwassen kevers eten plaagdieren, zoals kleine naaktslakken. Ze dragen bij aan de handhaving van een evenwichtig ecosysteem.

Duizendpoten

Deze eten rottend organisch materiaal. Ze trekken het de grond in waar de voedingsstoffen kunnen worden hergebruikt. Ze maken de bodem losser en verbeteren de beluchting.

Regenwormen

Regenwormen eten organisch materiaal dat ze de grond in trekken. Ze creëren gaten in de grond die de beluchting verbeteren en de vochthoudendheid vergroten.

Mijten

Mijten eten schimmels en ander rottend materiaal. Ze zorgen ervoor dat voedingsstoffen worden doorgegeven tussen verschillende niveaus van de voedselketen.

Mieren

Mieren woelen de bodem om, waarbij organisch materiaal onder de grond belandt en voedingsstoffen aan het oppervlak komen. Ze maken de bodem doorlaatbaarder voor regenwater.

Bacteriën

In onze darmen helpen bacteriën ons om voedingsstoffen aan voedsel te onttrekken voor ons lichaam. Voor planten doen bacteriën hetzelfde: ze zijn de uitwendige darm voor plantenwortels.

Geven en nemen

De bodem levert een schat aan belangrijke diensten aan onze planten en op hun beurt voeden de planten het leven in de bodem. Dit doet ze door afgestorven materiaal op het oppervlak te laten vallen en ook door de bodem actief te voorzien van stoffen die wortellexudaten worden genoemd. Dit zijn kleine pakketjes met suikers, koolstof en koolhydraten die de planten via hun wortels uitscheiden, met als enige doel om bodemorganismen aan te trekken en te voeden – zo iets als gratis gebak om nieuw personeel te werven. Het is een buitengewoon verfijnd systeem. Planten kunnen niet zelfstandig voedingsstoffen aan organisch materiaal en bodemsedimenten onttrekken, en bodemmicroben kunnen niet zelf suikers en koolhydraten produceren.

Daarom werken ze samen en wisselen ze voedsel uit, totdat iedereen een gebalanceerd dieet heeft.

Omdat planten de voornaamste voedselbron vormen, verzamelt het leven in de bodem zich rond hun wortels. Dit gebied wordt de rhizosfeer genoemd. Een handjevol grond uit de rhizosfeer kan miljarden microscopische organismen bevatten. Deze organismen gedragen zich sterk beschermend tegenover planten en sommige hebben handige manieren ontwikkeld om planten te helpen goed te gedijen. Schimmels en bacteriën kunnen via chemische signalen met planten communiceren om ze te waarschuwen tegen naderend onheil. Dit geeft planten de kans om hun verdediging in stelling te brengen.

Planten kunnen ook met het bodemecosysteem communiceren en om voedsel en bepaalde voedingsstoffen vragen, zodat ze alles krijgen wat ze nodig hebben, wanneer ze het nodig hebben. Planten kunnen via het schimmeln netwerk zelfs met elkaar communiceren om bij gevaar alarm te slaan – als een ondergrondse buurtwacht.

Natuurlijk evenwicht

De bodem zorgt ongeveer vijfhonderd miljoen jaar langer voor planten dan wij tot nu toe hebben gedaan. De aanwezigheid van planten in de bodem maakt het mogelijk dat er natuurlijke omgevingen bestaan, zoals het Amazoneregenwoud, waarin geen bemesting, spitten of plaagdierbestrijding nodig zijn.

Bodemecosystemen worden regelmatig verstoord door spitten, ploegen of blootstelling aan chemicaliën, waardoor ze achteruitgaan. Na verloop van tijd wordt het ecosysteem ongezond en kan het zichzelf niet langer onderhouden. De structuur is verzwakt en de interactie met planten geblokkeerd. Maar zodra we begrijpen wat een gezonde bodem is, kunnen we met het systeem samenwerken in plaats van het tegen te werken, zodat een tuin op een natuurlijke manier floreert.

“De bodem levert een schat aan belangrijke diensten aan onze planten en op hun beurt voeden de planten het leven in de bodem.”

ILLUSTRATIE: IAN CUNLIFFE

VOLGENDE MAAND Alles over bodemstructuur en tips voor tuinieren zonder te spitten.

Snoei verwilderde heesters terug

Vroege zomerbloeiers zoals boerenjasmijn snoei je meestal pas net na de bloei, maar nu is het een goede tijd om uit hun krachten gegroeide exemplaren te snoeien. Voor de dikke, volwassen stammen gebruik je een snoeizaag of takkenschuur. Als de plant volwassen is, herstelt hij zich wel, vooral als je hem daarna een goede mulch geeft.

Jouw snoeimaand

Frances Tophill laat zien wat je nu moet snoeien, zoals druiven en winterharde heesters.

Snoei bij appels takken weg die naar het hart van de boom groeien.

Snoei deze planten nu ook

Winter is de tijd om heesters tot de stronk te kappen, loofbomen te snoeien (behalve een paar die bloeden) en alles terug te snoeien wat in de herfst nog mooi was maar nu niet meer.

Hazelaar is perfect om tot de stronk te kappen als hij geen noten meer heeft en het blad gevallen is, en voordat de groei weer begint.

Wisteria moet je in de winter stevig snoeien. Snoei elke stengel die dit jaar gegroeid is (behalve de stengels die je leidt) terug tot twee of drie knoppen.

Wingerd is een klimplant met ongewone bessen. Maar die zullen nu wel klaar zijn, dus is dit een goede tijd om hem te snoeien.

Meidoorn kan zijn bessen nog wel even vasthouden, maar snoei meidoornhagen als de bessen klaar zijn en ruim voordat het broedseizoen begint.

December is een maand van licht en donker. Traditioneel is het de tijd van lichtfeesten en vieringen met zang, dans en vuur om de donkere, korte dagen tegen te gaan. Deze feesten vallen samen met de zonnewende aan het eind van de maand, de kortste dag van het jaar. Voor mij is dat een dag die altijd hoop brengt. Vanaf nu laten we het donker achter ons en gaan we op weg naar de lente. Dat is belangrijk voor planten: vele daarvan reageren op daglengte en temperatuur. Zelfs deze kleine toename van licht brengt al een nieuwe hormonale groeifase op gang en bereidt onze planten voor op de lente.

Nu, vlak voor dat keerpunt, is de diepste rustfase van het jaar. Daarom is dit de perfecte tijd om bijvoorbeeld bladverliezende heesters en bomen te snoeien, net als druiven, die je moet snoeien als ze volledig in rust zijn. Het is ook de tijd om te beginnen met het snoeien van rozen. Een goede vriend van me, een rozenkweker, zei eens tegen me dat Eerste Kerstdag de beste dag is om je laatste bollen te planten en te beginnen met het snoeien van rozen, al kan dat tot de vroege lente.

Nu niet snoeien

Knip buxus pas bij als de kans op vorst in jouw regio voorbij is.

✗ Sleedoorn (*Prunus spinosus*) is, in tegenstelling tot meidoorn, een kers en moet dus pas in de zomer gesnoeid worden. Dan kunnen de vruchten blijven zitten en verspreidt paarse korstzwam zich niet zo makkelijk via de snoeiwonden.

✗ Berk kan in koudere regio's nu gesnoeid worden, maar in warmere gebieden is het daarvoor nu waarschijnlijk te laat en veroorzaakt het bloeden als de sapstroom in de lente op gang komt.

✗ Buxus en andere groenblijvende haagplanten herstellen beter als je ze vanaf mei snoeit. Zo voorkom je ook dat buxusschimmel zich verspreidt.

Druiven snoeien

December is de beste tijd om je druif flink te snoeien, omdat die nu helemaal in rust is. In de winter kun je - net als bij veel andere bladverliezende planten - als het blad gevallen is het takkengestel zien. In de zomer, daarentegen, onttrekken bladeren de stengels aan het zicht,

waardoor je niet altijd goed kunt bepalen waar je moet snoeien.

Sommige druiven dragen nare virussen bij zich, dus voorkom dat die zich verder verspreiden: maak je snoeischaar schoon na elke snoeibeurt en ook tussen het terugsnoeien van verschillende soorten.

Nu stevig snoeien geeft volgend jaar een betere druivenoogst.

STAP VOOR STAP

Bekijk wat je wilt bereiken. Over het algemeen dragen druiven veel vrucht als je ze stevig snoeit. Dus als je een raamwerk hebt waarnaar je de druif terug kunt leiden, is dat je doel.

Snoei om de 15-20 cm een zijtakje terug - dat worden de uitlopers die volgend jaar vrucht dragen. Snoei elk zijtakje terug tot een of twee ogen.

Knip stengels in kleine stukjes als je ze weggooit en zelfs nog kleinere stukjes als je ze composteert. Dit taaie materiaal verteert langzaam, dus gooi het liever niet in kleine compostbakken.

Tip

Dit is een prima tijd om winterharde heesters te snoeien. Veel bladverliezende heesters herstellen goed als je ze nu een verjongingssnoei geeft, waarbij je ze fors terugsnoeit. De komende maanden beginnen ze weer uit te lopen en dan kun je hun vorm verfijnen. In de winter, als al het blad gevallen is, zie je makkelijk welke planten nu te groot zijn en omdat andere planten verwelkt en in rust zijn, kun je heesters achter in borders makkelijker bereiken.

Verwijder klimop die de heesters binnendringt.

Snoei zo ook

Veel andere wingerdsoorten en vruchtdragende planten kun je ook zo snoeien.

■ Leipen kun je op dezelfde manier snoeien, door de uitlopers terug te knippen tot een paar knoppen vanaf de basis om vruchten te stimuleren en het frame te accentueren.

■ Wisteria groeit net als een druif alle kanten op. Snoei hem 's winters terug tot het frame om hem in toom te houden en te fatsoeneren voor het groeiseizoen begint.

Druif

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Oogsten												
Snoeien												

VOLGENDE MAAND Frances legt uit hoe je zwarte bessen het beste kunt snoeien.

Plant de kerstboom van dit jaar in de tuin, waar hij kan uitgroeien tot een feestelijk middelpunt voor komende kerstperiodes.

Geniet langer van de kerstboom

Dit jaar kan je feestelijke middelpunt mooier zijn dan ooit. **Alan Titchmarsh** helpt je bij het kiezen, prepareren en verzorgen van je kerstboom.

'All I want for Christmas is you' ... maar vergeet ook de kerstboom niet – alsof dat zou kunnen! Zelfs de meest ingetogen kerstversierders genieten in december van een bescheiden boom. Maar welke boomsoort moet je kiezen en hoe houd je hem goed tot Driekoningen? Het antwoord: kies de juiste boom en zet hem op het goede moment op een geschikte plek.

In Groot-Brittannië wordt prins Albert vaak aangehaald als de bedenker van de kerstboomtraditie, maar hoewel hij de paleizen en kastelen van koningin Victoria rond de kerst volzette met sparren, is

het gebruik vermoedelijk begonnen in het zestiende-eeuwse Duitsland, waar Maarten Luther een boom met kaarsjes versierde om de geboorte van Jezus Christus te vieren. Ver voor die tijd haalden heidenen in de donkerste maanden van het jaar takken van groenblijvers in huis om zichzelf eraan te herinneren dat niet alles verloren was en dat het weer voorjaar zou worden, met volop groene scheuten en nieuw leven. Maar we mogen er gerust van uitgaan dat prins Albert de traditie in Groot-Brittannië is begonnen en populair heeft gemaakt.

Liever later

Centrale verwarming en naaldbomen kunnen het doorgaans niet goed met elkaar vinden, en een boom die al vanaf eind november binnen staat, zal rond de kerst al flink uitvallen.

Of je je kerstboom nu op de markt, bij een tuincentrum of bij de boer koopt, waarschijnlijk is hij ongeveer een week voor de verkoop omgehakt. Koop een boom wanneer je wilt, om er zeker van te zijn dat er nog mooie bomen beschikbaar zijn, maar laat hem zo lang mogelijk buiten staan om hem vers te houden.

Zaag vlak voordat je de kerstboom binnen zet 3 cm van de onderkant van de stam af en zet hem in een standaard met een waterreservoir dat je constant gevuld houdt. Dit vertraagt het uitdrogingsproces van de boom enigszins, maar eerlijk gezegd is het bijna onmogelijk om gelijke tred te houden met de verdamping (waterverlies via de naalden) die wordt veroorzaakt door je centrale verwarming. Zelfs in een standaard met een waterreservoir zullen omgehakte kerstbomen nog steeds uitdrogen, hoewel dit langzamer gaat dan bij bomen die geen water krijgen.

Kleine ledlampjes produceren minder warmte dan de conventionele kerstverlichting met grotere lampjes, waardoor de temperatuur rond de takken minder zal stijgen.

Perfectie in een pot

Bomen in pot zijn gemakkelijker in leven te houden, simpelweg door ervoor te zorgen dat de aarde rond de wortels nooit uitdroogt. Ze zijn meestal wel wat kleiner. Zet de pot in een grotere, waterdichte pot, die het eventuele teveel aan water opvangt, waardoor je schade aan je vloer of meubels kunt voorkomen.

Controleer het oppervlak van de aarde (voor bomen in pot wordt bijna nooit potgrond gebruikt) met je vingers en geef royaal water zodra die zelfs maar een beetje droog aanvoelt. Het teveel aan water stroomt in eerste instantie de buitenpot in, maar wordt dankzij de capillaire werking alsnog opgenomen naarmate de aarde uitdroogt. In de korte tijd dat een kerstboom binnen staat, is het nauwelijks mogelijk hem te veel water te geven.

Na de kerst kun je de in pot gekweekte boom gewoon in zijn pot buiten zetten of in de tuin planten om volgend jaar weer op te graven. Zet de wortelkruit voor het uitplanten een half uur in een emmer water om zich vol te zuigen.

Ook in een pot in de tuin zou een kerstboom ongeveer een jaar tevreden moeten blijven, mits je regelmatig controleert of hij niet uitdroogt. Verhuis hem na het voorjaar naar een grotere pot. Je kunt hem cadeau doen aan iemand met een grotere tuin, waar hij uitgeplant tot volle wasdom kan komen.

Of je kerstboom nu is omgehakt of in pot is gekweekt: zet hem zo ver mogelijk bij een radiator of hittebron vandaan, zodat hij minder snel uitdroogt.

“Koop een kerstboom zo vroeg als je wilt, maar laat hem zo lang mogelijk buiten staan.”

Als je een stukje van de onderkant van de stam zaagt, kan de boom beter water opnemen.

Een keur aan kerstbomen

Sommige van onderstaande bomen zijn gemakkelijker verkrijgbaar dan andere, en dat heeft ook te maken met hun prijs. Heb je hoge leylandcipressen in je tuin die moeten worden getopt, dan kun je een paar van die toppen met stevig draad samenbinden en als kerstboom gebruiken. Ik heb dat jarenlang gedaan. Het kost niks en ze ruiken heerlijk!

Fijnspar (*Picea abies*)

Was ooit verreweg de populairste kerstboom, maar hij valt snel uit. Andere soorten zijn naaldvaster, maar wat dennengeur betreft, is dit nog steeds een van de beste bomen.

Edelspar (*Abies procera*)

Deze spar heeft blauwgroene naalden die langer blijven zitten dan die van de fijnspar. De takken zijn sterk (goed voor zware kerstballen!) en hij ruikt ook lekker.

Nordmannspar (*A. nordmanniana*)

Een zeer populaire boom vanwege zijn naaldvastheid. Deze boom ruikt niet zo lekker als de fijnspar, maar is een goede keus voor opgeruimde huishoudens.

Douglasspar (*Pseudotsuga menziesii*)

De boom wordt gekenmerkt door zachtere groene naalden en slanke takken, en heeft meestal een gelijkmatige, driehoekige vorm. Minder geschikt voor zware kerstballen.

Fraserspar (*A. fraseri*)

Dankzij zijn goede naaldvastheid en smalle groeiwijze is de fraserspar een goede keus voor kleinere ruimtes waar een bredere boom slecht zou passen.

Weymouthden (*Pinus strobus*)

Anders dan anders: deze den heeft lange naalden die de boom een vederachtige uitstraling geven. Vaak wordt hij voor de verkoop 'geschooren' om hem een gelijkmatige vorm te geven.

Grove den (*Pinus sylvestris*)

Een 'echte' dennenboom: de takken zijn voorzien van lange naalden en staan verder uit elkaar, maar de boom heeft een statig voorkomen en een intense dennengeur.

Blauwspar (*Picea pungens*)

Spectaculaire blauwgrijze naalden. Geen goedkope kerstboom, maar hij groeit vrij langzaam en wordt meestal in een pot gekweekt, waardoor hij na de kerst kan worden uitgeplant.

FOTO'S: TORIE CHUGG; SARAH CUTTLE; GETTY COLOR; THESES; PAVEL JARUNICHEV; JASON INGRAM

De kerstboom recyclen

Wat te doen met je kerstboom na Driekoningen? Er zijn verschillende opties.

■ Informeer of je gemeente een inzamelingsprogramma heeft. Misschien moet je hem naar een inleverpunt brengen. In veel gemeenten worden oude bomen met een vuilniswagen opgehaald. Controleer het ophaalmoment voordat je hem aan de straat zet.

■ Bomen met kluit kun je uitplanten of met pot en al in de tuin zetten, maar wees voorzichtig als je een kleine tuin hebt. Ook al is de boom nu klein, in de vollegrond zal hij snel groeien en je tuin (en de tuin van de buren) overschaduwen.

■ Huur een krachtige hakselaar en versnipper de takken en zo mogelijk ook de stam. Als je dit samen met een paar buren doet, kunnen jullie de kosten delen. De houtsnippers kun je vermengen met tuincompost (hoewel het een jaar of langer duurt voordat ze zijn vergaan) of gebruiken als deklaag op paden in natuurlijke delen van je tuin. In een heesterborder kun je de snippers als mulchlaag gebruiken, maar ik zou ze in dat geval eerst een tijdje laten vermolmen om het effect van hars en tannines te verminderen.

Verhakselde of versnipperde kerstbomen vormen een mooie mulchlaag voor paden.

Zet je kerstboom met kluit na de kerst in de tuin.

Je kunt snoeiafval van andere planten gebruiken om een goedkope en milieuvriendelijke 'boom' te maken.

Alternatieven voor een kerstboom

Gebruik je inventiviteit en verbeeldingskracht als je zoekt naar een alternatief voor een kerstboom. Je kunt kale takken van bijvoorbeeld een zilverbek met witte, zilver- of goudkleurige verf bespuiten, of in een vaas schikken en met kunstsneeuw bespuiten. Behang de takken met transparante kunststof ijspegels of kerstballen, of decoreer ze met witte kerstverlichting voor een sprookjesachtig alternatief voor een kerstboom.

Je kunt ook groenblijvende takken van taxus of andere coniferen knippen en in een

grote pot met water of vochtig zand zetten, waar ze een paar weken goed zullen blijven. Zorg voor een stevige, zware basis, zodat het geheel niet topzwaar wordt wanneer je de versiering erin hangt.

Maak echter niet de fout te denken dat een kunstboom milieuvriendelijker is. We weten inmiddels allemaal dat we minder plastic moeten gebruiken en kerstbomen worden speciaal gekweekt en na de oogst opnieuw geplant. En er gaat niets boven de geur van een echte kerstboom!

Vraag het Anne

Heb jij prangende tuin vragen voor Anne? Stel ze via redactie@gardenersworldmagazine.nl o.v.v. *Vraag het Anne*. Het is heel fijn als je ook een foto mee kunt sturen.

V Ik wil graag een appelboom in mijn tuin. Nu heb ik gehoord dat er een andere appelboom in de buurt moet staan voor de bevruchting. Hoe weet ik nu welke bomen bij elkaar moeten komen?

A Wanneer je een goede appeloogst wilt hebben, moeten appelbomen bijna altijd samen met een bestuivingspartner groeien. Zonder een geschikte partner verloopt de bloei zoals gewoonlijk (dus je ziet de mooie bloesem), maar het stuifmeel wordt niet succesvol overgedragen van de meeldraden naar de stamper, waardoor er geen bevruchting optreedt.

Bij het planten van een nieuwe boom is het dus het beste om twee verschillende, maar compatibele variëteiten tegelijk te planten. Maar hoe weet je welke bomen compatibel zijn? Gelukkig kunnen kwekerijen je hierbij helpen. Ze hebben vaak bestuivingstabellen met de soorten die zij verkopen, waarin staat welke andere boom je er het beste bij kunt zetten.

Ook zijn er appelrassen die zelfbestuivend zijn. Hiervoor is geen andere boom no-

Bestuivers houden van een warme omgeving, dus plant je boom op een beschutte plek voor de lekkerste oogst in het najaar.

dig, maar ze zijn vaak minder productief dan wanneer er wel een bestuivingspartner in de buurt staat. Over 'in de buurt' gesproken:

zet de bomen niet te ver uit elkaar. De bijen, die verantwoordelijk zijn voor de bestuiving, zitten niet te wachten op een marathon.

Meidoornhagen bloeien misschien niet als je ze te ver terugsnoot.

V Mijn meidoorn heeft niet gebloeid. Hoe kan dat?

A Op basis van zijn naam, mag je verwachten dat de meidoorn ook in die maand zijn heerlijk ruikende, witte bloesem laat zien. Dat dit bij jou niet is gebeurd, komt denk ik omdat je iets te rigoreus hebt gesnoeid. Dit heeft er vermoedelijk voor gezorgd dat het hout onvoldoende is gegroeid om te kunnen bloeien. Een meidoorn bloeit namelijk op oud hout, maar dan moet dat hout wel goed tot wasdom kunnen komen. Laat het komende jaar een aantal takken met rust, zou mijn advies zijn.

Scheurkalender 2025

De Gardeners' World Scheurkalender geeft 365 dagen antwoord op al jouw vragen. Elke dag ontvang je de beste (moes)tuintips, handige checklists, leuke weekendklussen en een overvloed aan inspiratie om jouw groene paradijs tot leven te brengen.

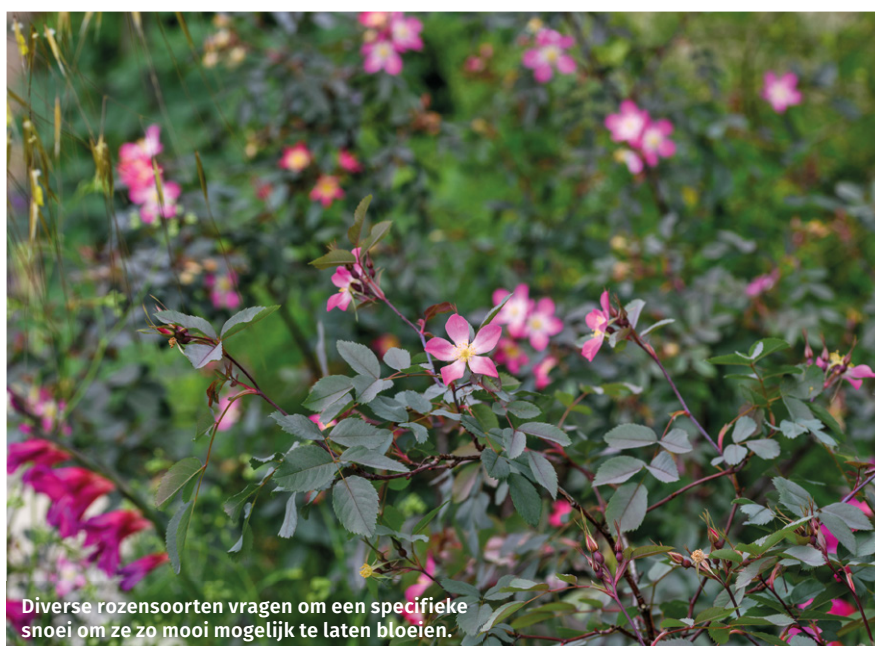
Prijs: € 17,50. www.gardenersworldmagazine/scheurkalender

V Mijn zes jaar oude *Cornus kousa chinensis* bloeit niet. Moet ik hem verplaatsen?

A De Japanse kornoelje heeft even de tijd nodig om te bloeien, soms wel vijf of zes jaar. Ik zou je willen adviseren om nog een jaartje of twee te wachten. Geef de boom een flinke mulch met compost of bladaarde. Wanneer hij dan nog niet bloeit, overweeg dan om hem naar een zonnigere plek te verplaatsen. Zet hem echter niet daar waar de middagzon ongehinderd zijn gang kan gaan, want daardoor zullen de bladeren verbranden.

Cornus kousa staat graag op een zonnige plek, maar niet in de brandende hitte.

Diverse rozensoorten vragen om een specifieke snoei om ze zo mooi mogelijk te laten bloeien.

V Mijn verplante roos heeft geen bloemen. Waarom niet?

A Misschien is je roos een klimroos. In dat geval kan de snoeibeurt die je normaal bij het verplanten geeft, het bloeiende hout verwijderd hebben. Probeer de hoofdstelen zo horizontaal mogelijk aan een steun te binden en kort alleen de zijscheuten van die stengels in.

Het is nog waarschijnlijker dat de originele rozensoort is afgestorven en waterloten heeft achtergelaten. Deze lijkt dan meer op *Rosa rugosa*

of een wilde roos. Waterloten van de onderstam zijn meestal erg krachtig, hebben vaak zeven of meer blaadjes in plaats van vijf, en gaan verder met het produceren van enkele rozen en veel rozenbottels.

Voed de plant in februari met een biologische rozenmest. Als er nog wat van de oorspronkelijke roos over is, is het misschien mogelijk om de uitlopers eruit te knippen en de roos te redden.

V De bladeren van mijn druif zien er niet uit. Wat is hier gebeurd?

A Het lijkt alsof je plant is aangetast door de druivenmijt, *Colomerus vitis*. De mijt is te klein om te zien, maar wat je wel ziet is de reactie van de plant op zijn voedingsactiviteit die deze bobbels veroorzaakt. De bladeren zien er misschien eigenaardig uit, maar het is geen plaag die een significant effect lijkt te hebben op de algemene gezondheid of de oogst van je druif. Knip de aangetaste bladeren af en vernietig ze.

De schade door de druivenmijt heeft geen invloed op de druivenoogst.

V Wat is er met mijn buxus aan de hand?

A Het lijkt erop dat deze struik ten prooi is gevallen aan de buxusrups. Helaas is er weinig kans op herstel, maar als je een beetje van de stam afschraapt kun je zien of er toch nog iets te redden valt. Als er nog groen te zien is onder het afgeschraapte stuk, bestaat de mogelijkheid dat er weer nieuwe scheuten komen.

Toch adviseer ik je om de heg te vervangen door iets anders. Goede alternatieven zijn *Pittosporum* (Australische laurier), die verkrijgbaar is in diverse kleuren, Japanse hulst (*Ilex crenata*), die je net als buxus kunt vormsnoeien, en *Taxus baccata*.

V Wanneer is het te koud om graszoden te leggen?

A Het is mogelijk om graszoden te leggen in de winter, maar de wortels zullen zich langzamer vestigen bij koudere temperaturen en je kunt beter helemaal geen graszoden leggen als de grond bevroren is.

De warme bodemtemperaturen van de herfst zijn perfect voor het leggen van graszoden en de wortels hebben de tijd om zich te vestigen, klaar om volgend jaar te groeien als de temperaturen in de lente weer stijgen.

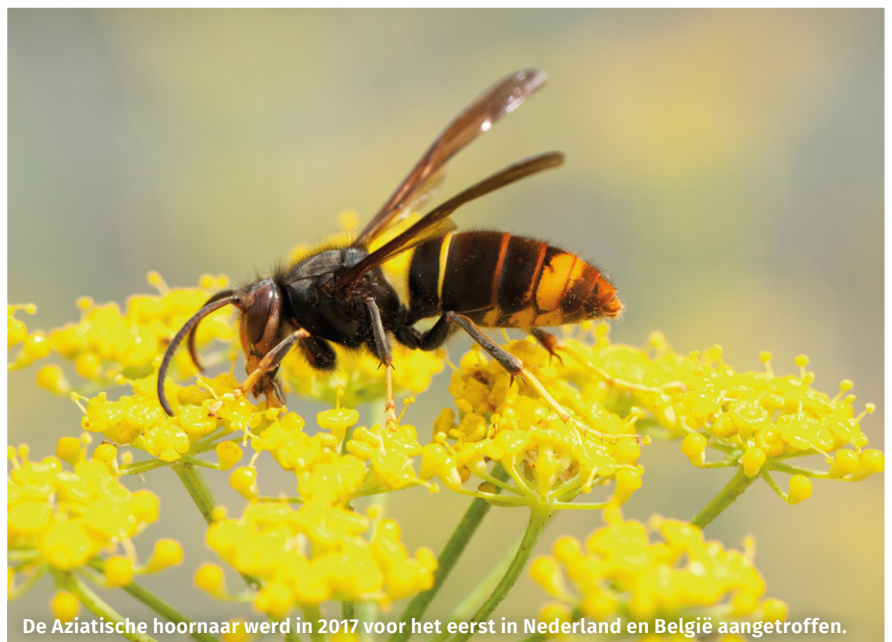
V Wat moet ik doen als ik een Aziatische hoornaar heb gezien?

A De Aziatische hoornaar valt andere insecten aan, waaronder honingbijen. Hij is iets kleiner dan de Europese hoornaar, ongeveer 2,5 cm lang. Zijn poten zijn geel, net als de opvallende band op zijn verder zwarte achterlijf. Hij heeft een oranjekeurig 'gezicht' en roodbruine ogen.

Ik stel voor dat je een kijkje neemt op de website van EIS Kenniscentrum Insecten (eis-nederland.nl), waar je veel

informatie vindt om hem te identificeren. Ook de soortenpagina van de NVWA (nvwa.nl/onderwerpen/aziatische-hoornaar) is een goede bron van informatie.

Als je er een vindt, kun je ecologen helpen de soort op te sporen door je waarneming te registreren op waarneming.nl. Zorg ervoor dat je goede foto's maakt om mee te sturen als je dit doet!

V Mijn *Bougainvillea* in de serre wordt te groot. Kan ik hem buiten planten?

A De *Bougainvillea* wordt in het algemeen beschouwd als een bescheiden potplant, maar in warmere landen kunnen deze doornige Braziliaanse klimplanten wel zes meter hoog worden.

Tenzij je in een gebied woont waar vorst onwaarschijnlijk is, is buiten planten geen optie. Je kunt het beste wachten tot februari en dan, net als de plant weer begint te groeien, de langere stengels terugsnijden zodat er korte uitlopers van nieuwere groei overblijven.

Nadat de nieuwe groei is begonnen, haal je de plant uit de pot (vraag om hulp, want dit kan een lastig klusje zijn) en snoei je 5 cm van de wortels rondom af, zodat je de plant weer in dezelfde pot kunt verpotten. Gebruik een universele, turfrijke potgrond en doe hier wat grind doorheen voor de drainage.

Bougainvillea bloeit minder lang na het snoeien.

"Rozenmoeheid kan niet worden voorkomen door het verplanten uit te stellen."

Rozenmoeheid maakt het lastig om rozenbedden te verplanten.

V Hoe lang moet ik een stuk grond braak laten liggen als ik rozen vervang?

A Sorry dat ik je moet teleurstellen, maar tenzij je de aarde in het plantgebied kunt veranderen, raad ik je niet aan om te herplanten met nieuwe rozen, of andere nauw verwante planten. Rozenmoeheid (een aandoening veroorzaakt door aaltjes) kan niet worden voorkomen door het verplanten uit te stellen.

Als je de grond wil verbeteren, zorg er dan voor dat je dat doet tot een diepte van ten minste 30 cm en zodanig dat elk plantgat een diameter van ten minste 60 cm heeft. Je kunt veilig grond van elders gebruiken, bijvoorbeeld van je moestuin, en deze omwisselen met de grond uit het rozenperk. Probeer vervolgens de grond echt goed te verrijken door er veel organisch, stikstofrijk materiaal doorheen te mengen. Sommige mensen vinden ook dat het gebruik van mycorrhiza-schimmels kan helpen.

De onderstam kan ook bepalend zijn voor gevoeligheid voor moeheid. Rozen op *Laxa*-onderstammen vertonen een zekere mate van resistentie, terwijl die op onderstammen van *R. canina* vatbaarder zijn.

V Ik wil geen 'klassiek' gazon in mijn grindtuin. Welke alternatieven zijn hier voor?

A Superfijn dat je nadenkt over een alternatief voor een gazon. Naast het onderhoud dat je eraan hebt, heeft een regelmatig gemaaid gazon nauwelijks nut voor bestuivers en andere nuttige insecten.

In plaats van gras kun je loopkamille (*Chamaemelum nobile*) proberen. Dat heeft mooi grijsblauw blad en margrietachtige bloemen waar bestuivers dol op zijn. Maar het beste van deze plant is zijn zoete geur, die vrijkomt zodra je erop loopt of in de blaadjes knijpt. Je moet hem regelmatig koppen om kale plekken te voorkomen. Of kies voor de niet-bloeiende dwergvariëteit 'Treneague'.

Voor droge grond raad ik iets uit de tijm-familie aan. Ook dit zijn heerlijk geurende planten die een mooi, bloeiend tapijt in de zomer geven. Ze zijn erg aantrekkelijk voor bestuivers en bestaan in allerlei bonte varianten. Met name in een zonnige, ommuurde tuin zullen ze het geweldig doen. Als het je om kleur te doen is, kun je kiezen voor groenblijvende, aromatische kruiptijm (*Thymus serpyllum*). Die is in de zomer bedekt met een waas van paarsroze bloemen, die bijen en andere bestuivers aantrekken.

Wat je ook kiest, gebruik slechts één cultivar van een bepaalde soort zodat je overal dezelfde tint hebt, of gebruik verschillende voor een tapijt van wit, roze, paars en rood. Zowel loopkamille als kruiptijm zijn lage, kruipende planten, maar een knipbeurt tegen het einde van het seizoen zorgt ervoor dat de groei strak blijft en langer aanhoudt.

Op een zonnige, goed drainerende plek doet tijm het geweldig.

FOTO'S: JASON INGRAM; SARAH CUTLER; NICK SMITH; ADOBE STOCK/HENRI KOSKINEN

Haal dahlia's na de eerste vorst uit de grond en ze bloeien volgend voorjaar weer volop.

V Moet ik altijd wachten tot na de eerste vorst, voordat ik mijn dahlia's uit de grond moet halen?

A De knollen van dahlia's halen enorm veel voedingsstoffen uit de stengels en bladeren in het najaar. Ze worden hierdoor alsmear groter totdat de topgroei afsterft door vorst. De stevige, opgezwollen knollen overwinteren en zullen een betere groei opleveren dan wanneer ze te vroeg uit de grond worden gehaald. Het loont dus zeker de moeite om even te wachten.

De Latijnse naam voor deze schimmel betekent 'misvormd nest'.

V Mijn compost is geïnfecteerd met de aardappelziekte. Wat moet ik nu doen?

A Ik raad je af om de compost in je groentetuin te gebruiken. Gebruik de compost op heesterperken of dergelijke plaatsen, zolang ze ver van de groentetuin verwijderd zijn, of gooi het weg.

De sporen van besmette planten worden gemakkelijk van de bladeren naar beneden in de grond gespoeld door regen of sproeien van bovenaf, en ze kunnen zichzelf zelfs naar andere plekken verspreiden. Dus het gebied waar je dit jaar aardappelen hebt geteeld, zal misschien pas over een paar jaar schoon zijn.

Hoewel gewassen zoals aardappelen, tomaten en aubergines vatbaar zijn, zou je uienoogst in orde moeten zijn.

Er zijn geen middelen om geïnfecteerde grond te steriliseren die we kunnen aanbevelen, dus helaas is geduld de beste remedie!

Houd door aardappelziekte geïnfecteerd materiaal uit de buurt van de composthoop.

V Wat zijn dit voor rare schimmels?

A Dit zijn eierzakjes (*Nidularia deformis*). Sommige nidularia-schimmels zijn zeer gelijkmatig gevormd en nestachtig van structuur, met talrijke eitjes erin. Ze zijn eerst gesloten en als ze volgroeid zijn, scheuren ze en komen de eitjes in hun vruchtlichaam of 'nest' tevoorschijn.

Deze schimmel leeft van rottend of dood materiaal zoals oude houtsnippers, dus hij zal je planten geen kwaad doen.

V Monty heeft het op tv vaak over 'horticultural grit'. Wat is dat en waar kan ik het kopen?

A Horticultural grit bestaat uit kleine, gewassen of behandelde steentjes. Het is een stuk fijner vernalen dan de meeste soorten 'gewone' split, namelijk tussen de 1 en 4 mm (en soms tot 6 mm) in doorsnee. Omdat het een neutrale pH-waarde heeft, kan het in de tuin voor van alles gebruikt worden – van het maken van zaai-grond tot het verbeteren van de drainage (bijvoorbeeld van plakkerige kleigrond).

Meestal wordt horticultural grit gemaakt van graniet of kalksteen. Deze soorten steen zijn namelijk makkelijk te verwerken tot kleine steentjes met hoekige vlakken. Door de grove vorm zorgen de steentjes voor een betere drainage.

Het grit wordt goed gewassen om alle kalkdeeltjes te verwijderen. Kalk heeft namelijk een hoge pH-waarde (het is alkalisch). Door dat uit de steentjes te wassen, is het grit veel breder inzetbaar. Het zal dan bij grond voor zuurminnende planten niet per ongeluk de pH-waarde verhogen, of grond met een neutrale pH-waarde opeens veranderen in grond voor kalkminnende planten.

Afhankelijk van wat je wilt doen, kun je horticultural grit vervangen door andere stoffen. Eigenlijk kun je het altijd wel simpelweg vervangen door scherp zand, in Engeland wordt dit vaak verkocht als 'horticultural sand'. Kun je geen 'scherp zand' vinden, kijk dan ook eens naar namen zoals rivierzand, brekerzand, rijnzand of metselzand. Het komt allemaal op hetzelfde neer: grof zand met een scherpe (hoekige) korrel.

Scherp zand wordt net als horticultural grit gewassen en in de tuin veel gebruikt om de drainage en luchtigheid van de grond te verbeteren. Je kunt hiervoor overigens ook perliet gebruiken. Dat is een anorganisch gesteente dat zo is verhit dat er een poreuze en erg lichte korrel overblijft. Door perliet te mengen door je potgrond, blijft het mengsel luchtig en kan het goed draineren.

Monty dekt zijn pas gezaaide zaden vaak af met een laagje horticultural grit, maar een laagje scherp zand werkt net zo goed. Het gaat erom dat dit laagje de zaden op hun plek houdt. Gebruik hiervoor dus liever geen perliet: de perlietkorrels zijn zo licht dat ze bij een zuchtje wind al wegwaaien ...

Inspiratie

Mis je kleur in de tuin? Is je tuin net niet die beschutte plek die je voor ogen had? Elke maand lees je hier alles over slimme tuinontwerpen, mooie bloeiers en tips om van je tuin een paradijs te maken.

68

72

76

79

90

96

84

Deze maand

- 60 Groene kerstcreaties**
Gebruik je tuin en maak de feestelijkste decoraties.
- 68 Licht uit? Spot aan!**
Marieke van der Eerden laat haar licht schijnen op groeilampen.
- 72 De beste december-cadeaus**
Duurzame tuincadeaus met kerst te geven (en te krijgen).
- 76 Makkelijk vermeerderen**
Gratis nieuwe heesters maken met houtstekken.
- 79 Moeiteloos oogsten**
Het werk in de moestuin neemt af, maar er valt nog genoeg te doen.
- 84 Onder de maretak**
Kerstkransen maken van maretak.
- 90 Gids voor blijde kamerplanten**
Tips en adviezen voor een lang en gezond leven van je kamerplanten.
- 95 Inheemse held**
Bont kroonkruid (*Securigera varia*).
- 96 Toegankelijk tuinieren**
Tips voor tuinieren zonder beperkingen.

Groene kerst-creaties

Heet je gasten deze feestdagen hartelijk welkom met duurzame decoraties en cadeautjes waarvoor je je bankrekening niet hoeft te plunderen. Gebruik gewoon je tuin als inspiratiebron en warenhuis.

De kerstdagen bieden een prachtige kans om je creativiteit aan te boren. Het is een kleine moeite om met vers groen uit eigen tuin kransen, decoraties en cadeautjes te maken, en het heeft tal van voordelen: het is duurzaam, milieuvriendelijk, goedkoop en het is vooral leuk om te doen!

Je vindt stapsgewijze, inspirerende projecten die je eenvoudig kunt afstemmen op wat er in jouw tuin staat. Het loof van klimop, skimmia, ceder en zelfs een leylandcipres dient als basismateriaal, maar gebruik hiervoor gerust groenblijvers die jij tot je beschikking hebt. Verzamel voor de finishing touch duurzame decoratieve elementen, zoals bessen, gedroogde zaadhoofden en dennenappels.

Laat je inspireren om de komende kerstperiode naar buiten te gaan en maak mooie, feestelijke decoraties van al het goede uit jouw eigen tuin.

Bessenkrans

Het thema van deze krans is 'vrolijk en stralend'. De bessen, rozenbottels en bloemen zorgen voor kleuraccenten op een ondergrond van verschillende groenblijvers. De basis is een draadkrans, die je elk jaar weer opnieuw kunt gebruiken. Je bekleedt hem met mos, bladeren en decoraties uit de tuin. Als de krans niet al te veel wind en regen te verduren krijgt, gaat hij drie tot vier weken mee.

Je hebt nodig

- Tuintouw
- Draadkrans
- Mos (duurzaam verzameld)
- Snoeischaar
- Loof van groenblijvende

planten, zoals laurier, kardinaalsmuts, hebe en skimmia

- Bessen en bloemen, zoals vuurdoorn, rozenbottels, skimmia en sneeuwbal

1 Bind het uiteinde van het touw aan de draadkrans vast en wikkel het touw in een zigzagpatroon om de hele krans heen. Knip het niet af. Dit is de basis waarop je het mos bevestigt.

2 Maak het mos wat luchtiger en vorm rollen van 15-20 cm lang en net iets breder dan de draadkrans. Leg de rollen op de krans en wikkel er touw omheen om ze vast te maken. Doe dit tot de hele draadkrans bedekt is.

3 Knip de takken met bladeren in stukken van 10-15 cm. Maak bosjes van elk drie takjes, leg die op het mos en bind ze vast met touw. Wissel de bladeren af met bessen en bloemen totdat de krans vol is.

4 Steek decoraties met een steeltje (rozenbottels bijvoorbeeld) stevig onder het touw. Maak een dubbele lus van touw en maak die aan de draadkrans vast om hem te kunnen ophangen.

Gedroogde tuinkruiden in pot

Als je tuinkruiden kweekt, dan weet je hoe leuk het is om die voor gerechten te gebruiken. Je kunt dat plezier delen door ze aan vrienden en familieleden cadeau te geven. Tuinkruiden laten zich eenvoudig drogen en vaste planten zoals rozemarijn, tijm, salie en munt zijn ideale kerstcadeautjes, omdat je hun blaadjes ook in december nog kunt oogsten. Ze vormen niet alleen een attent geschenk, maar als je potten recyclet en touwtjes en labels gebruikt die je al in huis hebt, zijn het ook nog eens duurzame, voordelige cadeaus.

Je hebt nodig

- Verse tuinkruiden
- Touw
- Schaar
- Potten
- Labels
- Pen

1 Oogst de kruiden en droog ze zoals jij dat het liefste doet: hangend op een donkere, koele plek zijn ze binnen ongeveer twee weken droog, terwijl ze in een oven op lage temperatuur (80 °C), met de deur op een kier, een paar uur nodig hebben.

2 Spoel en steriliseer potten in de goede maat, zodat je genoeg gedroogde kruiden hebt om ze te vullen. Gebruik weckpotten of potten met een leuke vorm om de cadeautjes wat meer cachet te geven.

3 Vul de potten met de gedroogde kruiden. Je kunt één soort per pot gebruiken, zoals hier is gedaan, of je kunt je eigen kruidenmengsel maken met twee of drie verschillende tuinkruiden per pot.

4 Schrijf de namen van de kruiden op een label, zodat de gelukkige ontvangers weten wat er in de pot zit, en maak dat met een touwtje aan de pot vast. Maak als finishing touch een kruidentakje aan het label vast.

Dit kun je verzamelen

Zelf materiaal verzamelen is een voordelige en leuke manier om je kerstdecoraties nog specialer te maken. In deze tijd van het jaar geeft de tuin zelf ideeën over welke bladeren het beste werken: alles wat in december levendig en kleurig is, is de moeite van het proberen waard.

Zoek naar spannende kleuren, verschillende groentinten, texturen en bladvormen. Groenblijvende struiken zijn ideaal, vooral als ze bessen dragen die je als extra decoratie kunt gebruiken. Laat er wel genoeg zitten voor de tuinvogels. Hetzelfde geldt voor zaadhoofden die nog steeds fier rechtop staan, zoals papavers, kogeldistels en allerlei siergrassen. Sommige bloemen drogen zelfs aan de plant en kun je prima als decoratie gebruiken.

Het is belangrijk dat je in het najaar niet alles terugsnoeit, zodat je genoeg materiaal hebt om mee te werken. Houd je ogen ook open wanneer je in de loop van het jaar de tuin van vrienden of burens bezoekt. Een paar takjes kunnen een groot effect hebben, dus waarom zou je er niet een paar vragen als je weet dat iemand een mooie groenblijvende struik heeft? Als dank kun je diegene zelfs een kleine, zelfgemaakte kerstdecoratie geven!

Tip

Met droogbloemen of hulst kun je ook kerstballen maken. Scan de QR-code en lees online verder.

Rustiek raamwerk

De kale takken van statige bomen zoals de zilverberk geven de wintertuin schoonheid en de broodnodige bezienswaardigheid. Haal die schoonheid in huis met deze rustieke decoratie, die je het idee geeft dat je op een winterdag door een ouderwets ruitjesraam kijkt. Wij gebruikten berkentakken met katjes en dennenappels en een hulstakje. Het gaat snel, is gemakkelijk en kost geen cent.

Je hebt nodig

- Takken/twijgen van een boom, zoals berk of hazelaar
- Hulstbladeren en -bessen
- Snoeischaar
- Dennenappels
- Draad
- Draadtang
- Schroeven
- Schroevendraaier

1

Knip een tak of een paar lange twijgen van een boom in de tuin (bijv. zilverberk of hazelaar). Je hebt nodig: vier stukken van ongeveer 1-2 cm dik en 35 cm lang, twee stukken die net zo lang maar iets dunner zijn, en een paar dunne twijgen.

2

Knip de takken op maat (laat eventuele zijscheuten zitten). Maak van de vier dickere stukken een vierkant en schroef de uiteinden aan elkaar vast. Maak met de twee dunne takken het middenkruis en bevestig dat met schroeven aan het vierkant.

3

Weef eventuele zijscheuten rond het raamwerk en voeg zo nodig meer twijgen toe. Twijgen met katjes versterken het decoratieve effect.

4

Wikkel dun metaaldraad rond de dennenappels en hulsttakjes en maak die in twee tegenoverliggende hoeken vast. Bevestig het grootste bosje aan de onderkant. Maak een draadlus aan de bovenkant van het raamwerk om hem op te hangen.

Hergebruikte blikken

De kerstperiode is altijd vrij prijzig, dus een mooie tijd om te upcyclen. Als je voor kamerplanten blikken gebruikt, dan hoef je geen nieuwe potten te kopen, want die zijn vaak duurder dan de planten zelf. Kies planten en blikken in rode, witte en groene kleuren voor de typische kerstuitstraling. Je kunt ze in alle vormen en maten gebruiken voor feestelijke kerstdecoraties in het hele huis. Bind er een lint omheen om er een fraai cadeau van te maken.

Je hebt nodig

- Blik
- Kamerplant, bijvoorbeeld kerstster, cycloam, lepelplant of een vetplant
- Potgrond
- Lepel
- Siergrind
- Kaars (en evt. dennenappels)
- Lint
- Schaar
- Dubbelzijdig plakband

Gebruik een theelepel om gemakkelijk te decoreren.

1 Maak het blik van binnen grondig schoon, vooral als er iets in heeft gezeten dat schadelijk voor planten is, zoals olie. Vul het blik met water om te controleren of het waterdicht is. Lekt het? Zet er dan een oud plastic bakje in.

2 Kies een kamerplant waarvan de wortels goed in het blik passen. Je kunt het blik vullen met potgrond en beplanten met de kamerplant, of het blik als sierpot gebruiken voor de plastic pot waarin je de plant hebt gekocht. Die plant moet later worden verpot.

3 Schep met een lepel voorzichtig siersteentjes op de potgrond om te voorkomen dat de potgrond bij het water geven op de bladeren spat. Witte steentjes geven het idee van sneeuw. Vergeet niet om de kamerplant royaal water te geven als hij in nieuwe potgrond staat.

4 Voeg extra decoraties toe, zoals een kaars of dennenappels. Bind een lint om het blik als het effen is of als je het cadeau wilt geven.

A warm, cozy autumn scene. In the background, a large window looks out onto a night view of blurred, glowing orange and yellow lights, possibly from trees or distant buildings. The window frame is dark. In the foreground, on a wooden surface, there is a cup of coffee on a saucer, a lit candle in a glass holder, and a lit candle in a black holder. A thick, knitted beige blanket is draped over the surface. An open magazine with various images is lying flat in front of the candles. Several autumn leaves are scattered around the scene, some on the window frame and some on the magazine. The overall atmosphere is warm and inviting.

Pak jouw magazine moment

B B C Doe met ons mee en geef tuindieren een thuis

februari
2024

**Gardeners'
World**

Gardeners' World

Hittegolf in februari

Dit zijn de
beste pepers

Snoepwinkel voor je tuin

Tips van kwekerij
De Verwildering

Duurzaam en voordelig

Kweek dit jaar je
eigen snijbloemen

Snoeien doet groeien

Geef je kleding een ander kleurtje; kweek verplanten • Zo neem je houtige stekken
Tuinieren maakt je gelukkig • Niet zo goed in water geven? Haal een bloeiende vetplant in huis

12x voor

50,-

i.p.v. 83,⁸⁸

Pak jouw voordeel op

**gardenersworldmagazine.nl/
magazinemoment**

De actieperiode loopt t/m 8 december 2024.

Scan mij!

Licht uit? Spot aan

De winter komt eraan en de feestdagen staan voor de deur. We hebben behoefte aan warmte, gezelligheid en ... wat extra licht! We steken kaarsjes aan en versieren een (kunst)boom met kerstlampjes. Wij zijn niet de enigen die in deze donkere dagen snakken naar wat licht in huis: ook planten kunnen wel een steuntje in de rug gebruiken. Kamerplanten-expert **Marieke van der Eerden** helpt je op weg met de beste groeilampen.

Zachtroze licht van de Leaf
Light Care groeilamp van Elho.

Wellicht heb je naar aanleiding van mijn vorige artikel al wat planten kunnen verzetten naar een lichtere plek. Lukt dat niet? Geen nood! Dit keer bespreek ik een paar leuke groeilampen die je met een gerust hart in de woonkamer kunt zetten, zonder dat de burens je verdenken van het runnen van een illegale wietplantage.

Wat is een groeilamp?

Maar eerst: wat is een groeilamp precies? Een groeilamp – ook wel kweeklamp genoemd – is een lamp die zonlicht nabootst. Het is veel sterker licht dan het peertje in onze bureaulamp waardoor het een plant helpt met fotosynthese, zoals zonlicht dat ook doet. Groeilampen zijn er in allerlei soorten en maten: als los peertje dat je ergens indraait tot complete stellages voor in je broeikas. In dit artikel heb ik gekozen voor enkele kleine kant-en-klare lampjes met een leuk design en een vriendelijke prijs. Het zijn allemaal ledlampjes en ze verbruiken weinig energie.

Een disclaimer: de lampen die ik bespreek zijn geen van alle een vervanging

voor natuurlijk licht. (Meer weten? Check het 'Nerd-alert' op p. 71) Je moet ze zien als een aanvulling op het natuurlijke licht dat ze al krijgen. Ze zijn daarom leuk om in deze donkere middagen al te laten branden, tot wanneer je naar bed gaat en je de andere lampen ook uitdoet. Op die manier krijgt de plant wat extra licht en heb jij een extra lichtpuntje in deze donkere dagen.

De test

Om een eerlijke vergelijking te maken, haalde ik mijn zolder leeg en zette ik de vier lampen daar neer in het pikkedonker. Dit is natuurlijk niet zoals je dit soort lampjes normaal gesproken gebruikt, maar op deze manier kon ik goed observeren wat het licht van de lampjes daadwerkelijk doet (of niet).

Ik zette ze natuurlijk ver uit elkaar, want ze mochten niet profiteren van elkaars licht. Onder elk lampje stond hetzelfde: een potje met cactuszaad en een potje met jonge plantjes van een vetplant, *Kalanchoe delagoensis*. Ze kregen elke dag vijftien uur licht. De controlegroep stond in de woonkamer, aan een westraam. Het experiment duurde zo'n vier maanden.

Tips

- Hoe dichter de lamp op de plant staat, hoe meer profijt de plant ervan heeft.
- Voorkom dat blad tegen de lamp komt: het kan vlekken krijgen door een teveel aan licht (verbranding).
- Laat een groeilamp nooit constant branden: je planten hebben, net als mensen, een dag- en nachtritme. Twaalf tot zestien uur licht is voldoende.

Dit waren de vragen die ik wilde beantwoorden:

- De meeste cactussen zijn lichtkiemers. Is het licht van de groeilampjes voldoende om de cactussen te laten ontkiemen?
- Kunnen de ontkiemde cactussen vervolgens goed groeien?
- Is het licht van de groeilampjes genoeg om een vetplantje goed te laten groeien?
- Is de groeilamp gebruikersvriendelijk?

“Je moet groeilampen zien als een aanvulling op het natuurlijke licht dat ze al krijgen.”

De resultaten

#1 Esschert's Garden Planten groeilamp

Een simpel lampje dat je met een standaard in een pot steekt. Er zit een USB-kabel bij, maar je moet zelf voor een adapter zorgen. Ook zit er geen tijdschakelaar bij, dus je zet hem handmatig aan en uit of zet er een tijdschakelaar tussen. De aluminium standaard kun je verlengen tot 70 cm. Je kunt je afvragen wat het nut is: het lampje is veel te klein voor zo'n grote plant. Je zult er dan meerdere bij moeten steken.

Het sierlijke witte lampenkapje staat midden op de standaard. Dat betekent dat je het geheel bij voorkeur midden in de pot steekt, ofwel: dwars door de wortelkluit. Een gezonde plant zal dat wel overleven, maar wat voorzichtigheid betrachten kan hierbij geen kwaad.

De cactuszaadjes zijn ontkiemd en één kiemplantje leeft nu nog. De jonge vetplantjes leven nog, maar daar is alles mee gezegd.

Met clips zorg je ervoor dat de kabel netjes via de standaard naar beneden loopt. Het geheel ziet er netjes uit en staat stevig, ook als de standaard wordt verlengd.

- **Tijdschakelaar nodig** (of zelf aan- en uitzetten)
- **In hoogte verstelbaar** (18 - 70 cm)
- **Je steekt hem in een pot**
- **USB-A** (geen adapter inbegrepen)
- **Adviesprijs € 16,95**
- Verkrijgbaar bij o.a. **Hornbach**, **detuinwinkelonline.nl** en **esschertdesign.com**

Steek de groeilamp van Esschert's Garden bij voorkeur midden in de pot.

#2 Plant Light Care van Elho

Deze groeilamp zit met zijn standaard vast in een schaal waar je je plant met pot en al op zet. Het voordeel van deze opzet is dat je er bijvoorbeeld ook meerdere kleine potjes op kunt zetten in plaats van één grotere. Het nadeel is dat de lamp op geen enkele manier aan te passen is, dus je plant moet er goed onder passen en niet te groot zijn.

Het werkt heel makkelijk: je zet hem aan en brandt dan 15 uur. Deze cyclus herhaalt vanzelf, dus je hebt er geen omkijken naar. Ook als je de lamp even uit het stopcontact haalt, onthoudt-ie de instellingen. Verder kun je ervoor kiezen dat het licht aan het einde van een cyclus geleidelijk afneemt: 4 minuten voor tijd start deze 'zonsondergang'.

De cactuszaadjes zijn ontkiemd, en de meeste zijn nog steeds in leven. De jonge vetplantjes leven ook nog, zijn gegroeid en zien er redelijk uit.

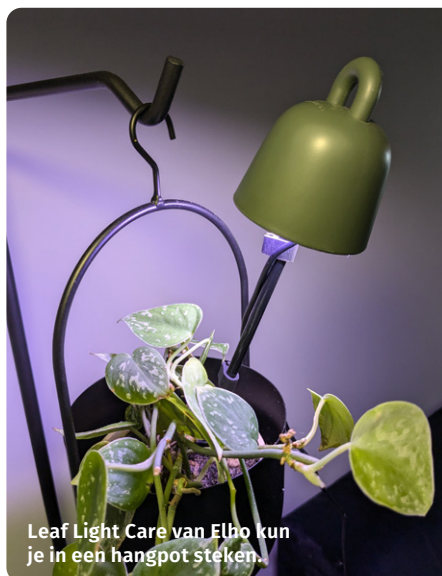
Het licht is niet wit maar lichtroze. Ik vind dat zelf mooi warm, zeker gecombineerd met de zachte kleuren van de lamp en de houten standaard.

Een extra overweging: Elho is een B Corp-gecertificeerd bedrijf dat duurzaamheid hoog in het vaandel heeft. Ze hebben een eigen windmolen, zonnepanelen met batterij en hun potten worden van gerecycled plastic gemaakt. Deze lamp is de duurste in de lijst, maar wel kwalitatief: ik heb de mijne al jaren!

- Tijdschakelaar ingebouwd
- Brandt 15 uur (niet aanpasbaar)
- 47 cm hoog
- Stekker
- Adviesprijs € 89,99
- Verkrijgbaar bij o.a. [Intratuin](#), [Bol.com](#) en [elho.com](#)

Plant Light Care van Elho heeft een plateau waar je de pot op zet.

Leaf Light Care van Elho kun je in een hangpot steken.

#3 Leaf Light Care van Elho

Het licht van dit lampje is ook roze-rood. En net als lamp 1 en 2 steek je hem in een pot. De standaard is maar liefst tot 93 cm uit te rekken. Op een illustratie laat Elho zien hoe je met grote planten meerdere lampjes in de pot kunt steken, maar de standaard wordt er niet bepaald stabiel op als je hem verlengt. Zeker niet als je hem schuin in een pot steekt, zoals de uitleg laat zien.

De cactuszaadjes zijn ontkiemd, en eentje is nog steeds in leven. De jonge vetplantjes leven ook nog, maar zijn amper gegroeid.

Aanzetten is hartstikke makkelijk. Steek de stekker in het stopcontact en vanaf dat

moment brandt de lamp 15 uur wel, 9 uur niet (automatisch herhaald). Hoewel het lampje heel klein oogt, brandt het in een hoek van 110 graden en beslaat het nog best een redelijke oppervlakte.

- Tijdschakelaar ingebouwd
- Brandt 15 uur (niet aanpasbaar)
- Hoogte instelbaar van 26 - 93cm
- Je steekt hem in een pot
- Stekker
- Adviesprijs: € 56,50
- Verkrijgbaar bij o.a. [Intratuin](#), [Bol.com](#) en [elho.com](#)

Nerd-alert

Als je op zoek gaat naar een (semiprofessionele) groeilamp, struikel je al snel over allerlei termen: PAR, lumen, PPFD, candela of nanometer. Ik kan een compleet artikel wijden aan deze termen, maar daar wordt niemand vrolijk van. In het kort iets over twee termen die belangrijk zijn bij het kweken van planten:

PAR

Dit staat voor **Photosynthetically Active Radiation** en verwijst naar het lichtspectrum van 400-700 nanometer dat planten gebruiken voor fotosynthese. Het gaat niet alleen over zichtbaar licht, maar over de specifieke golflengtes die planten effectief kunnen gebruiken.

PPFD

Dit staat voor **Photosynthetic Photon Flux Density** en dit meet de hoeveelheid licht (fotonen) die per seconde op een vierkante meter valt in het PAR-bereik. Het geeft de dichtheid van bruikbaar licht aan dat op het plantoppervlak terechtkomt.

Van de lampen die ik heb gerecenseerd, geeft alleen Elho de PPFD aan: 60 micromol bij 10 cm (lamp 2) en 55 micromol bij 10 cm (lamp 3). Ter vergelijking: laag-intensief licht, voor bijvoorbeeld zaailingen en jonge plantjes, is al licht van 200-400 micromol. Kortom: de lampen zijn een aanvulling, geen vervanging.

#4 Lamp met waterreservoir van Intratuin

Praktisch! Dat was het eerste waar ik aan dacht bij deze lamp. Eigenlijk is het een autobewateringsspot met een flexibele groeilamp erboven. Je zet je plant in de bijgeleverde pot en hangt de lanten in het water. Wanneer het water in het reservoir op is, geeft de pot dit aan met een duidelijke alarmpiep.

Om de test eerlijk te houden heb ik de autobewatering niet gebruikt. Ik kan echter uit ervaring zeggen dat de alarmpiep goed werkt. Ofwel: haal het reservoir eruit als je het niet gebruikt.

Je kunt helemaal zelf instellen hoeveel uur de plant licht moet krijgen. Lees wel goed de handleiding, want heel intuïtief werkt het niet. Door de flexibele stang van het lampje kun je hem goed richten.

De cactuszaadjes zijn ontkiemd, maar de kiemplantjes hebben het uiteindelijk niet gered. De jonge vetplantjes leven nog, maar net als bij lamp 1 zien ze er niet heel gezond uit.

Het geheel is gemaakt van wit plastic en oogt niet heel sexy, maar de combinatie van lamp met autobewatering maakt hem erg praktisch en de prijs is redelijk.

- **Tijdschakelaar ingebouwd**
- **Zelf instellen hoe lang hij brandt**
- **Hoogt 35 cm** (door flexibele staaf lager te zetten en te draaien)
- **Waterreservoir**
- **Adviesprijs € 49,99**
- **Alleen verkrijgbaar bij Intratuin**

De groeilamp van Intratuin heeft een waterreservoir.

De conclusie

Uit de test blijkt dat geen van de lampen natuurlijk zonlicht kan vervangen. Zoals verwacht: de plantjes van de controlegroep in de woonkamer zien er stuk voor stuk gezonder en steviger uit. Maar wanhoop niet: jij gaat jouw groeilamp natuurlijk gebruiken als extraatje voor je plant!

Hoewel de verschillen niet enorm groot zijn, is de beste aanvulling wat dat betreft lamp 2 (met lamp 3 op de tweede plaats). De Elho-lampen zijn ook nog eens makkelijk in gebruik en van een duurzame leverancier. Een nadeel is het prijskaartje (resp. € 89,99 en € 56,50). Voor dat geld kun je

ook een veel sterkere groeilamp kopen als peertje. Je moet dan wel zelf een lamp vinden waar je deze in draait én een tijdschakelaar plaatsen.

Aangezien ik mijn planten nogal eens verhuis en verpot, is lamp 4 van Intratuin niet aan mij besteed. De plant moet echt in de speciale pot om gebruik te kunnen maken van de autobewatering. Een losse pot erin zetten kan natuurlijk, maar het staat niet mooi, zeker niet aangezien je dan het waterreservoir eruit moet laten. Echter, hij is ideaal als je groene tuinvingers in de woonkamer niet werken!

De testplanten – rechts de controleplant.

Kortom: qua budget en gebruikersvriendelijkheid lopen deze vier groeilampen verder uit elkaar dan hun vermogen om planten te laten groeien. Laat hier dus deze twee overwegingen het zwaarst wegen. Op zoek naar een groeilamp op je pikdonkere zolder? Lees het kader 'Nerd-alert', ga op verder onderzoek uit en ... schrik dan niet van de vele wietwebsites!

De beste december cadeaus voor tuiniers

De redactie van Gardeners' World is gek op duurzame tuincadeaus. Het hele jaar door zoeken we naar de beste tips voor onze lezers, die we bundelen in deze december-cadeaulijst.

De allerbeste tuin-adventkalender

Iedere dag een vakje openmaken met biologische (moestuïn)zaden voor in de tuin, wie wil dat nou niet? En dan helemaal in de donkerste maand van het jaar waarin we wel wat tuinvoorstel kunnen gebruiken! Bingenheimer Saatgut uit Duitsland maakte deze prachtige, duurzame adventkalender, die een hoop inspiratie zal brengen, vlak voor het nieuwe jaar. De prachtige illustratie is van Vanessa Bowman en het leuke is dat je de doosjes van de kalender ook kunt draaien om weer een nieuwe afbeelding tevoorschijn te toveren.

www.bingenheimersaatgut.de

Echte tuinjas

Bij Carrier Company in Norfolk maken ze kleding voor de echte tuinier. Dit gebeurt meer dan duurzaam, met liefde voor de natuur. Deze jas (Celtic jacket) is gemaakt van lamswol, die na het weven en op een natuurlijke manier verven, is geweekt in een lokale rivier. Dit maakt het materiaal zacht, en toch stevig. De jas is – in tegenstelling tot wat we vaak tegenkomen – ruim in de schouders, zodat je als tuinier (Eureka!) eindelijk een keer wél lekker kan werken. Er zit geen voering in, maar als je een doorwerker bent, is dat juist echt een uitkomst. Wol ademt namelijk als de beste, waardoor je deze jas, inclusief handige zakken voor gereedschap en touw, eigenlijk gewoon nooit meer uit wilt doen.

www.carriercompany.co.uk

In de donkere maanden valt er steeds minder te doen buiten. Als tuinier kun je wel wat afleiding gebruiken. Hoe leuk is het dan om de oogst die je hebt uit de tuin, zoals goudsbloemen, rozenblaadjes en lavendel, om te zetten in de heerlijkste zeepjes?

▲ Heerlijk handboek voor in de winter

'Zeepboek, De keuken van Werfzeep' is het ultieme handboek om mee aan de slag te gaan. Zo tover je natuurlijke ingrediënten om tot de heerlijkste, meest verzorgende zeep die je je maar kunt voorstellen. In dit boek wordt alles stap voor stap en glashelder uitgelegd. Onze tip: ga er snel mee aan de slag, zodat je deze decembermaand nog je eigengemaakte tuinzeepjes cadeau kunt doen aan de mensen die je liefhebt. Extra leuk is dat je de zeepjes kunt aanpassen per persoon. Voor de droge,

vette, hele jonge, of juist oudere huid: voor alles en iedereen vind je een passend recept. Geen zin om het zelf te maken? Werfzeep heeft niet voor niets een handboek kunnen vullen met waardevolle informatie. Ze hebben een (online) winkel vol met allerlei zeepjes om uit te kiezen.

www.werfzeep.nl

▼ Naast de medicinale kruiden en bloemen uit jouw tuin (of de natuurwinkel) heb je nog wat meer ingrediënten nodig om zeep mee te maken. Bij Natural Heroes vind je werkelijk alles wat je hiervoor nodig hebt. Van biologische en koudgeperste olie, tot gedroogde bloemen, weegschalen, thermometers en ga zo maar door. Het is de leukste natuurlijke snoepwinkel die je de winter doorhelpt met een heerlijke geurige nieuwe hobby: je eigen cosmetica maken.

www.naturalheroes.nl

▲ Al kleurend de winter in

Sjef du Jardin is iemand die ontzettend leuk is om te volgen op Instagram. Er is niemand die meer met de seizoenen leeft en die sfeer uitademt dan zij. In haar moestuin tuiniert ze erop los, en al die inspiratie giet ze ook nog in ontzettend leuke en creatieve projecten. Zo zijn we fan van Sjeffies 'moestuinkleurboek'. Er blijkt niets zo rustgevend te zijn als kalmpjes moestuintaferelen in te kleuren. Nu heeft Sjef iets heel leuk om samen mee aan de slag te gaan in de decembermaand: haar XXL Kerstkleurplaat. Zo kun je heerlijk met z'n allen aan de slag. Een mooi vakantieproject?

www.sjefdujardin.nl

► Nootjes in de tuin

Als er iets is waar wij als redactie blij van worden dan is het wel duurzaam hergebruik in de tuin. Als je daaraan toevoegt dat iets je planten ten goede komt en slakken tegengaat, zitten we nog net niet op een rijtje te kwispelen. Het bedrijf Nocciolo heeft de perfecte producten voor ons tuiniers. Zo hebben ze de stenen van perziken, die je perfect kunt gebruiken als prachtig, warm gekleurd alternatief voor grind, en macademiadoppen en hazelnootdoppen (zoals hier op de foto) die je als mulchlaag kunt gebruiken. Deze gaan jaren mee, in tegenstelling tot houtsnippers. Door de scherpe randjes die de doppen hebben, kunnen die als slakkenwerende mulch in de tuin aangebracht worden. Wij zijn fan! www.nocciolo.nl

▲ Voor de komende generaties

Een gieter van Haws heb je voor een leven lang, en de generaties na jou. Ze worden met de jaren alleen maar mooier. Deze ambachtelijk gemaakte gieters komen nu in een reeks prachtige, nieuwe kleuren. Daar is deze terracotta-kleikleurige gieter er een van. Deze is perfect voor bijvoorbeeld in een kas of voor kamerplanten. De prachtige en fijne broes van messing zorgt ervoor dat je zelfs de fijnste zaailingen water geeft zonder dat ze omkukelen. www.haws.co.uk

Houtstekken

Met houtstekken maak je moeiteloos en gratis nieuwe heesters. **Nick Bailey** laat zien hoe.

Nu de nachten lang en de dagen kort zijn, lijkt het misschien of de tijd om planten te vermeerderen ver achter ons ligt. Dat geldt echter niet voor houtstekken. Soorten zoals kornoelje, vlinderstruik en vlier kun je van de late herfst tot de late winter stekken. Ze zijn supermakkelijk en hebben misschien wel het hoogste slagingspercentage van alle vermeerderingsmethoden.

Hier richt ik me op standaard houtstekken, die gewoonlijk 30-40 cm lang zijn. Maar een paar planten zoals wilg en populier kun je op dezelfde manier vermeerderen. Stekken van deze twee bomen kunnen tot 2 m lang zijn. Ze wortelen in de winter en lopen uit in de lente.

Stap voor stap

Nieuwe heesters maken met behulp van lange, houtige stengels is makkelijk. Speciaal gereedschap is niet nodig, alleen een scherpe snoeischaar en, als je ze in een pot zet, potgrond en potten.

1

Kies stengels van een gezonde boom of heester, het liefst met verticale en geen horizontale uitlopers boven in de plant, zoals bij deze kornoelje. De stengels moeten zo dik zijn als een potlood en tussen de 30 cm en 1 m lang. Als je het stekmateriaal niet meteen gaat gebruiken, steek dan een derde van de stengel in aarde tot je er klaar voor bent.

2

Snoei de stekken terug tot een lengte van 30-40 cm. Maak 5 mm boven een bladknop een horizontale snee. Maak dan een tweede snee, deze keer een schuine, 30-40 cm boven de horizontale snee, zoals bij deze stengels van een vlinderstruik. Deze schuine snee bovenaan voorkomt dat je de stekken per ongeluk op hun kop plant. Ook vloeit water dan makkelijker weg als ze geplant zijn.

3

Steek een derde tot de helft van de stengel rechtstreeks in de vollegrond of in een pot met voedingsrijke potgrond. Zet stekken in de vollegrond 20 cm uit elkaar in rijen. In potten met potgrond geef je ze 10 cm tussenruimte. Als je ze dichter op elkaar zet, raken de wortels verstrengeld, waardoor je de planten moeilijker los kunt trekken.

4

Gebruik voor het labelen van je stekken een potlood, want dat vervaagt minder snel dan een markeerstift. Noteer niet alleen de naam van de plant, maar ook de datum waarop je de stekken genomen hebt. Zo weet je later wanneer ze klaar zijn om te worden verhuisd van hun pot of de grond naar hun definitieve standplaats.

5

Om goed te wortelen, hebben je stekken water nodig, ongeacht of ze in de grond of in een pot staan. De eerste keer water geven zorgt ervoor dat de grond en de stengels goed met elkaar in contact komen. De gietbeurten daarna geven de stekken wat ze nodig hebben om nieuwe wortels en, volgend voorjaar, nieuw blad te vormen.

Druk de aarde rond stekken goed aan en check ze regelmatig.

Verzorging

Houd de grond vochtig, zodat je nieuwe planten meer wortels ontwikkelen en genoeg voedingsstoffen krijgen.

Of je houtstekken nu in de vollegrond of in een pot zet, het is cruciaal dat je ze tot de volgende herfst genoeg water geeft. Na twaalf maanden hebben de stekken een uitgebreid wortelstelsel ontwikkeld en kun je ze – vanaf

november – als planten met kale wortel uit de grond halen en vervolgens op hun definitieve standplaats zetten.

Houd de stekken vochtig in de periode dat ze aanslaan, dan zullen ze goed groeien.

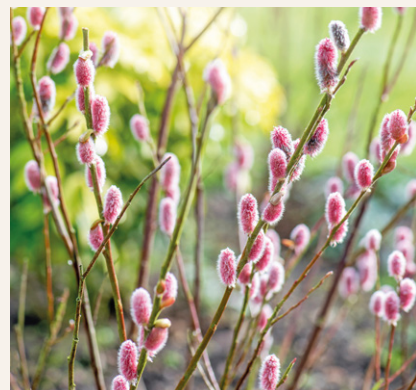

Haal stekken na een jaar uit de grond en zet ze direct op hun vaste plek.

Geschiede planten

Voor deze simpele techniek om nieuwe houtige planten te maken, zijn potlooddikke houtstekken perfect.

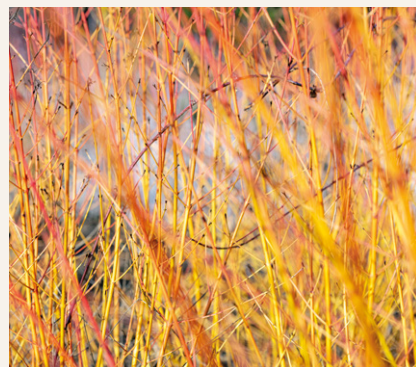
Met houtstekken kun je uiteenlopende houtige bomen en struiken vermeerderen, zonder dat het ingewikkeld is. De techniek werkt voor allerlei soorten, zoals wilgen, kornoeljes, populieren, aalbessen en forsythia's.

Salix 'Mount Aso'. Geliefd om zijn mooie katjes, en de stengels zijn ideaal stekmateriaal.

Forsythia. De talloze felgele bloemen lokken in de lente veel bestuivers.

Cornus 'Midwinter Fire' De kleurige stengels zijn heel geschikt voor houtstekken.

VOLGENDE MAAND Nick begint een gloednieuwe serie over kleurgebruik in de tuin.

Knolselderij is deze maand rijp om te oogsten en te eten.

Moeiteloos oogsten

Hoewel het werk in de moestuin in de winter afneemt, valt er volgens **Jack Wallington** nog genoeg te doen, zoals fruitbomen planten, spruiten en sla oogsten en je groeiseizoen evalueren, zodat je plannen kunt maken voor volgend jaar.

Mensen die niet tuinieren denken vaak dat de winter een rustige tijd is, maar voor de enthousiaste tuinier is er genoeg te doen. Maar de winter is niet zo druk als de rest van het jaar, omdat je minder hoeft te wieden, zaaien en sproeien. Ik gebruik deze tijd om te dromen over het volgende jaar en te speuren naar nieuwe cultivars die anders smaken en minder moeite kosten.

Onlangs ontdekte ik een onverwacht wintergewas: een grappige, bruine zwam die op de dode takken van een oude vlier groeit. Hij heet echt judasoor (*Auricularia auricula-judae*) en ziet er ook uit als een oor, maar laat dat je niet afschrikken! Deze zwammen worden vaak in Aziatische maaltijden gebruikt en je kunt ze plukken, schoonmaken, snijden en vervolgens bakken.

Eet alleen zwammen die je goed kunt herkennen. Maar echt judasoor is wat dat betreft makkelijk: midden in de winter is er niet veel wat erop lijkt. Moeitelozer dan met zelf geplukt voedsel kan het niet, want je hoeft alleen maar te plukken en te smullen.

Mijn saladetoppers

Kropsla 'Arctic King'
Bladmosterd 'Purple Frills'
Mizuna 'Red Frills'

Oogsten

Onze spruitjes staan er prachtig bij en kunnen nu gegeten worden, precies op tijd voor de feestdagen. Ik kweek voornamelijk de gewone groene spruiten en een paar paarse 'Rubines' voor de lol. Als het een paar keer gevroren heeft, smaken de spruiten extra zoet.

Ik oogst ze door ze met de hand van onderen naar boven met een zijwaartse beweging van de stengel te trekken. Op die manier blijven spruiten bovenaan de plant de hele winter groeien. Als de uitloper bovenaan, die eruitziet als een reuzespruit, erg groot is, haal hem er dan af (en eet hem lekker op) zodat de plant meer energie stopt in de kleinere spruiten er vlak onder.

De prei 'Tornado' deed zijn naam eer aan: hij heeft goed gegroeid en grote, heerlijke preien opgeleverd zonder een spootje schimmel (roest). Onze kleigrond kan in de winter erg zwaar zijn en soms is een (hand)vork nodig om preien uit de grond te halen zonder dat ze te knakken.

Ik ben dol op geroosterde knolselderij en oogst de laatste exemplaren nu, voordat ze door strenge vorst papperig worden. Knolselderij wordt enorm op onze natte, watervasthoudende grond.

Oogst spruiten om niet alleen met kerst, maar de hele winter te eten.

Drie geweldige appelbomen

'Laxton's Superb'
'James Grieve'
'Topaz'

Zorg dat het hele wortelstelsel in het gat past.

Planten

De winter is een heel geschikte tijd om nieuwe appel- en perenbomen te planten, nu die in rust zijn. Ze zijn verkrijgbaar met kale wortel waardoor ze lichter zijn om te vervoeren en dus duurzamer en goedkoper.

Appels en peren planten is makkelijk. Het belangrijkste is dat je ze op de juiste plek zet en genoeg ruimte geeft. Ze houden van volle zon en beschutting tegen harde wind. Bij alle verkochte appels en peren zijn de stam en de vruchtdragende takken vastgemaakt (geënt) aan de wortels van een andere boom binnen dezelfde familie. De wortelstok bepaalt hoe groot de boom uiteindelijk wordt: appels variëren van een 1,5 m hoge terrasboom (M27) tot 5 m (M25). De wortelstok van peren varieert van 2,5 m (Quince C, de kleinste) tot meer dan 6 m (*Pyrus communis*). De grootste fout die je kunt maken, is een wortelstok planten die te groot is voor de ruimte.

Het planten is simpel: graaf een gat, begraaf de wortels en zorg dat de entplaats (die makkelijk te zien is) boven de grond uitkomt. Plaats op windrijke plekken een boomsteun – schuin, want dan is hij sterker.

Klusjes

Voor de koudste, natste winterdagen is mijn advies: blijf binnen en plan je moestuin voor volgend jaar. Ik houd het simpel door een ruwe schets te maken van de moestuin; hoe minder details, hoe beter. Om aanhoudende problemen in de bodem te voorkomen, pas ik wisselteelt toe met de volgende groepen:

- Erwten en bonen
- Kruisbloemigen
- Aardappelen
- Wortelgroenten: wortelen, pastinaken
- Alliums: uien, knoflook, prei
- Komkommerfamilie: courgettes, kalebassen, pompoenen
- Saladegewassen: sla, radijzen, tomaten

Ik teken de moestuin op ruitjespapier, waarbij elk ruitje staat voor een vierkante meter, en markeer een stuk voor elke groep. Ik bewaar het ontwerp en het volgende jaar schuif ik alles op, met de klok mee. Zo ontstaat een makkelijk te onthouden rotatiecyclus. In een kleine moestuin kun je gewoon steeds switchen en bijvoorbeeld erwten het ene jaar aan deze, het andere jaar aan de andere kant te kweken. Waar het om gaat, is dat je gewassen elk jaar op andere plekken kweekt.

De winter is een goede tijd om te controleren welke zaadzakjes je al hebt.

FOTO'S: NEIL HEPWORTH

VOLGENDE MAAND Benut je vensterbanken optimaal: kweek micro- en kiemgroenten.

Onder de maretak

Kransen maken met de redactie

Eén keer per jaar staat deze plant opeens in de spotlight: maretak. Door de eeuwen heen heeft hij verschillende rollen gespeeld, maar vandaag de dag kennen veel mensen deze plant vooral als een romantische kerstplant. Want wie onder de maretak staat, die mag gekust worden. Bovendien blijft hij mooi groen, ook in de winter, en daarmee is het een perfecte plant om je huis wat broodnodig groen te geven in de donkere maanden.

Het team van Gardeners' World magazine ging naar een heuse maretakkenkwekerij om meer te weten te komen over deze bijzondere plant én hoe je hem verwerkt in een krans.

Voor dag en dauw begonnen we aan de reis naar Moergestel, Noord-Brabant, voor een workshop en rondleiding op de maretakkenkwekerij van Michiel en Suzanne Nouwens. Tussen de scharrelende kippen en een paar overwinterende bestuivers maakten we in het atelier kennis met de kwekers.

Een bijzondere levensloop

"Aanvankelijk kweekten we alleen appelbomen met maretakken als totaalpakket, maar we kregen steeds meer vraag naar losse maretakken", vertelt Michiel over het ontstaan van Maretakkenkwekerij. "Nooit gedacht dat we daarmee zouden beginnen, maar onderhand verkopen we bosjes maretakken en maken we elk jaar kransen met een variatie aan kerstgroen." Suzanne, lachend: "Zeg dus nooit nooit!" De maretakken op de kwekerij zijn geënt op appelbomen, mispel en linde. "In het wild vind je maretak veel op populier, maar deze enorme bomen zijn niet geschikt voor de meeste particuliere tuinen", legt Michiel uit. "Daarom kozen we voor deze kleinere bomen."

Maretak heeft specifieke vereisten en een bijzondere levensloop. Michiel en Suzanne vertellen: "Het eerste jaar leeft een maretakzaadje als epifyt. Hij is dan afhankelijk van het vocht in de lucht. De maretak maakt een wortel aan door de bast van de boom heen, zodat hij mineralen en water kan halen uit de opgaande sapstroom. Vanaf dat moment is het een halfparasiet, die leeft van onder andere fotosynthese." Michiel plukt een besje en laat het zien. "De besjes van maretak zijn net witte pareltjes. Elk besje bevat één zaadje." Als je de besjes van maretak kapotmaakt, komt er een kleverig goedje uit, wat een belangrijke rol speelt in het voortbestaan van de plant. "Dit wordt ook wel vogellijm genoemd. Het besje met het zaadje blijft aan de snavel van een vogel zitten, die het afveegt aan de bast van een boom, of een vogel braakt de opgegeten bessen weer uit. Daar kan het zaadje uitgroeien tot een maretak onder de juiste omstandigheden. Na een paar dagen droogt de vogellijm en blijft het zaadje goed kleven. Je ziet in de eerste zomer twee kiemblaadjes ontstaan uit het zaadje en vanaf daar groeit de maretak."

Samenleven als boom en maretak

Toch is niet elke boom even geschikt voor maretak. "Als de bast of schors te dik of stevig is, is het moeilijker voor de maretak om erdoorheen te groeien en bij de sapstroom te komen", legt Michiel uit. "Daarom vind je maretakken vaak op jongere bomen. Afgelopen jaar hadden we ook maretak op een *Robinia pseudoacacia*. Deze boom heeft hard hout en dan merk je dat de maretak maar traag groeit." Als je maretak wilt kweken, begint het vaak bij het zelf 'lijmen' van zo'n besje op boomschors. Michiel: "De vogels kunnen in de jaren erna ook zaden verspreiden, maar ze vliegen niet ver weg met een besje. Je ziet vaak dat maretak zo dichtbij de moedertak blijft." Daarbij zijn maretakken eenslachtig en heb je dus meerdere planten nodig om bessen te krijgen in je maretak. "Na vijf jaar is pas goed te zien welk geslacht boom je voor je hebt," vertelt Suzanne. Dan maken de

vrouwelijke soorten na bestuiving bessen aan. Het is een lang proces. Verder zijn de bloemen van de mannelijke maretak ook wat grover, de vrouwelijke takken hebben kleinere bloemen. Daarbij heeft de mannelijke maretak vaak iets geler blad."

Een maretak en boom kunnen goed samenleven, zolang de boom de overhand houdt. Michiel: "Rondom maretak blijft het vochtig in de boom en dat stuk krijgt minder licht. Op andere gedeelten geniet je gewoon nog van een mooie appeloogst. Daarbij kan zo'n maretak ook te groot of te veel worden voor een boom, waardoor hij veel licht wegneemt en vocht vasthoudt. Als je hem rond de kerst snoeit, doe je zowel je boom als op den duur de maretak een plezier."

Door de koele ochtendlucht wandelen we als een rij eenden achter de kwekers aan, naar de boom waar we maretak mogen gaan oogsten. Er zijn verschillende opvattingen over het oogsten van maretak, vertelt Suzanne. "Wij hoorden ooit dat maretakken

Michiel legt uit hoe je kransen maakt.

eigenlijk de grond niet mogen raken, omdat ze anders hun 'kracht' kwijtraken. Het was leuk om te horen, ook al zijn we zelf gewend om de maretakken op de grond te leggen tijdens het oogsten." We krijgen netjes bundels maretak aangereikt vanaf de ladder en Suzanne wijst aan hoe je ziet welke groei uit welk jaar komt. "Aan een maretak kun je goed zien hoe oud zo'n tak is. Elk stukje stengel voor zo'n vertakking is een jaar. Zo snoei je in een keer toch al snel vijf jaar weg voor een krans."

Kerstkrans met maretak

Ja, want we zouden bijna vergeten waarvoor we hier waren: om kransen te maken met

"Kijk eens echt rond wanneer je in de tuin bent. Wat kun je verwerken in je krans?"

maretak! Deze plant kun je goed verwerken in kerststukken als kransen en guirlandes of als klein bundeltje op zichzelf. Daarbij kun je maretak mooi combineren met andere takken en bloemen uit je eigen tuin. Suzanne: "Kijk eens echt rond wanneer je in de tuin bent. Wat kun je verwerken? Je beleeft je tuin meer als je zo om je heen kijkt en je komt op nieuwe ideeën voor kransen." Er staan namelijk meer bruikbare planten in je tuin dan je soms denkt!

Michiel: "Je gaat inderdaad zien waar zo'n krans eigenlijk van gemaakt wordt en wat je daarvoor kunt gebruiken."

Een krans begint bij de basis. Daarvoor kun je verschillende materialen gebruiken. "Als je een metalen ring gebruikt, kun je die ombinden met heide of coniferen", tipt Michiel. "Deze keer werken we met een basis van wilg. Die hadden we toevallig tot onze beschikking. Het hoeft geen speciale soort te zijn. Daarmee maak je een

STAP VOOR STAP Je eigen kerstkrans

Dit heb je nodig:

- Natuurlijke krans of een metalen ring als basis
- Snoeimateriaal, zoals dennen- of sparrentakken, hulst, rozenbottels, droogbloemen en dennenappels
- Bindtouw, bloemistendraad of ijzerdraad
- Snoeischaar
- Tang (voor het ijzerdraad)
- Touw of lint

4 Begin met het neerleggen van materialen op de krans. Leg ze een voor een neer en maak steeds de onderkant van de stengel vast met een of twee omwikkelingen van je ijzerdraad. Laat ze in dezelfde richting wijzen voor een vloeiende beweging in je krans. Denk aan een schubben- of dakpannenpatroon, waarbij je steeds een nieuw bundeltje materiaal deels over de andere heen legt. Vul zo je krans.

5 Voeg nog een of twee omwikkelingen van je binddraad toe, als je terug bent bij het begin. Knip het ijzerdraad af en werk het weg tussen de takjes in de basiskrans. Blijft de plek wat kaal? Geen nood: dat kan een lint, dikker touw, of een los toefje, dat je vastzet met ijzerdraad, dit plekje mooi camoufleren.

1 Koop of maak een natuurlijke krans als ondergrond, bijvoorbeeld van wilgentakken. Wij probeerden het uit met verse wilgentakken die buiten hadden gelegen op een vochtige dag.

2 Verzamel materiaal dat je wil gebruiken voor je krans. Een tip: je hebt vaak meer materiaal nodig dan je denkt om een volle krans te maken.

3 Maak een uiteinde van je binddraad vast aan je krans. Op die manier kun je de rest mooi afwikkelen en om je snoeimateriaal wikkelen.

6 Voeg een touw of lint toe als lus waaraan je jouw krans kunt ophangen, en je bent klaar!

Tip! Je kerstkrans bestaat uit natuurlijk materiaal. Hoe kouder de omgeving, hoe minder snel je krans verwelkt. Nu en dan wat vocht besprenkelen, kan helpen om je krans vers te houden. Pas wel op met de combinatie warmte, vocht en droogbloemen, want schimmel ligt op de loer.

compleet natuurlijke basis. Met conifeer heb je al een groene achtergrond. Zelf hebben we hier veel heide uit een eigen bosperceeltje, wat we graag gebruiken in onze kransen." De heide geeft een mooie bruine achtergrond en de rozige, gedroogde bloemen geven een luchtige, wildboeket-uitstraling aan je krans. Kijk dus wat voorhanden is en haal niet zomaar bloemen en takken uit de natuur. "Het nadeel van een metalen ring is wel dat die glad is", vertelt Michiel. "Wat je vastmaakt kan sneller gaan schuiven. Bij een natuurlijke ondergrond blijft je krans beter zitten. Een andere optie is dan heide lavendel of Marokkaanse munt. De stelen zijn erg flexibel en zorgen voor een mooie, natuurlijk basis. We hebben vroeger ook wel met mos en hooi gewerkt, maar dit had een paar nadelen. Mos wordt erg nat en koud als je de krans buiten hangt, terwijl hooi of stro dan weer stoffig en licht van kleur is, waardoor het vaak opvalt achter het groen en je meer materiaal nodig hebt om het te verdoezelen. Daarom zijn we overgestapt op donkere materialen die meer wegvallen, zoals heide, wilgentakken en conifeer." Voor een natuurlijke krans kun je

Suzanne is ook aan het werk in het atelier.

Van links naar rechts: redacteur Govert en vormgever Mylène (achter), en redacteurs Iona, Lizanne en Jos (voor).

1 Redacteur Iona: "Een zelfgemaakte basis van wilgentakken en een variatie aan droogbloemen maakten deze krans speciaal voor mij. Qua bloemen gebruikte ik lamsoor, zandknopje, heide en rozenbottels. Nog een hulstbess en natuurlijk maretak hier en daar en je hebt een feestelijk geheel!"

2 Redacteur Jos: "Nadat verwoede pogingen om zelf een krans van wilgentakken te maken, op niets waren uitgelopen, ging ik aan de slag met een voorbereid exemplaar. Met de ervaring van vorig jaar kende ik nu de kneepjes van het vak een stuk beter. Ik had al in een vroeg stadium bedacht dat ik een gespiegelde krans wilde, met dezelfde elementen aan weerszijden van de krans en hortensia onderin. Uiteraard speelde de maretak een centrale rol, bovenin en aan elke kant. Ik ben benieuwd wat we volgend jaar gaan maken ..."

3 Redacteur Govert: "De levenswijze van de maretak vind ik fascinerend en

het staat écht kerstig in de krans. Ik ga altijd gelijk aan de slag en wilde een goed gevulde, winterse krans maken. Daarom gebruikte ik vooral hulst, taxus, spar, rozenbottels, dennen- en lariksappels. Halverwege kwam ik erachter dat ik de maretak was vergeten. Gelukkig kon ik de takjes nog gemakkelijk toevoegen!"

4 Redacteur Lizanne: "Door springerige heidetakjes en een plukje gedroogde hortensia te gebruiken, heb ik zachte tinten toegevoegd als mooie aanvulling op het klassieke dennengroen en de rode bottelroosjes. Frisgroene maretakken zijn de *finishing touch*. Ik ben blij met het 'zwierige' resultaat!"

5 Vormgever Mylène: "Erg leuk om met alleen natuurlijke materialen een krans te creëren. Dankzij de uitleg van Michiel en het herhaaldelijk gebruik van droogbloemen en maretak, is de krans een rustig maar speels geheel geworden."

binddraad of bloemistendraad gebruiken. "Binddraad verteert doorgaans best goed", vertelt Michiel. Daarbij kun je ijzeren draden gemakkelijk loswikkelen als je de krans op den duur wilt composteren.

Suzanne en Michiel hebben ook een paar specifieke tips voor het vullen van je krans. Suzanne: "Je kunt droogbloemen heel leuk verwerken in kransen." Een paar van haar favorieten: strobloemen, lamsoor, zandknopjes en de zaaddozen van juffertjes. "Het leuke met juffertjes is dat ze een soort lichtbolletjes worden in een krans. Ze vallen meteen op." Als je dennenappels wil gebruiken, kun je een los stukje ijzerdraad tussen de groeven van een dennenappel wikkelen en de uiteinden onder de dennenappel een stuk laten uitsteken, zodat je hem apart op je krans kunt vastmaken. Zo heb je veel controle over deze anders moeilijk vast te maken vorm. En heb je geen hulstbessen dit jaar, maar wil je wel wat feestelijk rood in je krans? Michiel en Suzanne: "Rozenbottels zijn een goed alternatief! Wij halen de rozenbottels van een kwekerij uit ons dorp. Ze kweken voornamelijk voor grotere partijen, maar ze doen ook aan wat huisverkoop."

Anne en fotograaf Liesbeth gingen al eerder op verkenning in Moergestel en kregen op de Maretakkenkwekerij het ultieme kerstcadeau: sneeuw! Het resultaat zie je op de cover.

LEES VERDER

Wil je meer weten over het kweken van maretak? Scan de QR-code en lees verder op onze website.

Over Maretakkenkwekerij

Je vindt Maretakkenkwekerij in Moergestel, Noord-Brabant. Wanneer je langs een paar boerderijen rijdt of wandelt, kom je bij de kwekerij aan. Hier kun je terecht voor kruidenplanten, honing, knoflook en natuurlijk maretakken en kransen! Je vindt er maretakken die groeien op verschillende soorten bomen. Michiel en Suzanne Nouwens kweken met de seizoenen mee en vertellen je graag meer over hun kwekerij. Geniet van een leuke workshop kransen maken in hun atelier, tussen de kippen die er rondscharrelen, of van een rondleiding over de kwekerij. Reserveren kan via de website of je kunt ze telefonisch bereiken. De kwekerij is goed bereikbaar met de auto en met het openbaar vervoer.

Maretakkenkwekerij

Michiel en Suzanne Nouwens
Heikant 10, 5066 CR
Moergestel
www.maretakkenkwekerij.nl
[@maretakkenkwekerij](https://www.instagram.com/maretakkenkwekerij) op
Instagram en
Maretakkenkwekerij op
Facebook.

Maretak blijft romantisch, ook voor Michiel en Suzanne.

Anne met lokale gids Vip.

De kwekerij ziet er extra magisch uit in de sneeuw.

Puzzel & win

Vul de puzzel in en maak kans op de
Gardeners' World scheurkalender 2025

**Vul in en
maak kans!**

Vul het antwoord vóór
24 december 2024 in op
[www.gardenersworld
magazine.nl/puzzel](http://www.gardenersworldmagazine.nl/puzzel)

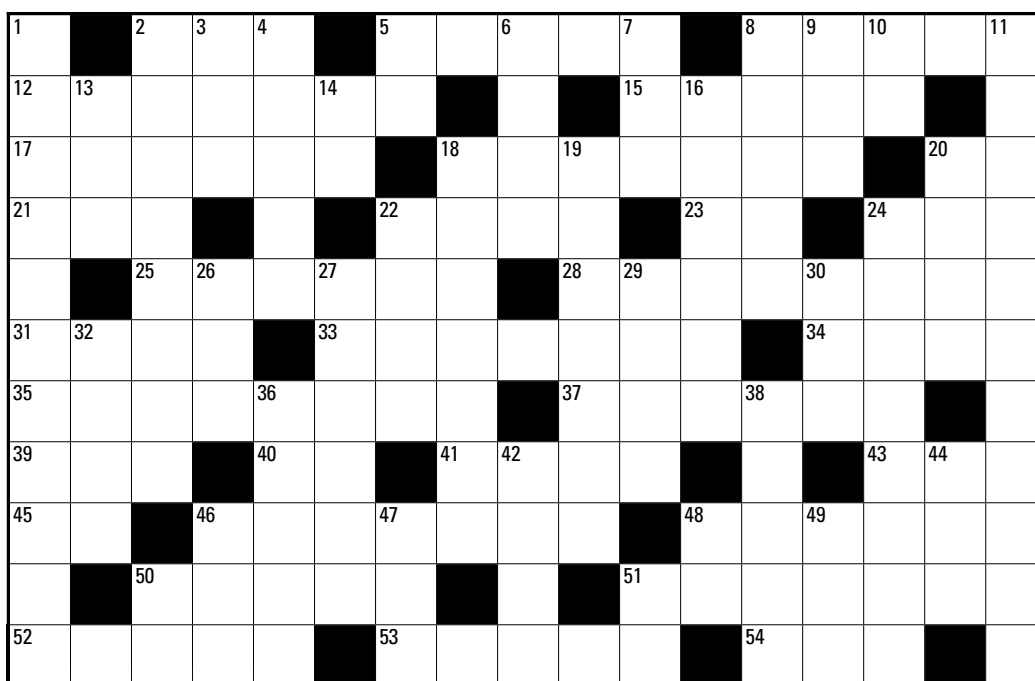
Kruiswoordpuzzel

horizontaal

2 mal 5 schat 8 smet op iemands goede naam 12 verstandig beleid 15 tandglazuur 17 energiek 18 geluksvogel 20 deel van een mast 21 onbepaald voornaamwoord 22 roofdier 23 overdreven 24 betoverende invloed 25 gehalte van goud 28 oprechtheid 31 onhartelijk 33 vaste lezer van een krant 34 geen enkele uitgezonderd 35 dwingend werven 37 alleenstaande 39 Duitse omroep 40 laagwater 41 adellijk 43 tuimeling 45 geluidsdrager 46 per spoor reizen 48 juiste redenering 50 verouderd 51 't tempo volgen 52 heildronk 53 indien niet 54 krap

verticaal

1 magie 2 scherp omlind 3 tijdrekening 4 af 5 kluitenbreker 6 wildebeest 7 durf 8 bevallen van 9 deel van een vinger 10 hoewel 11 gedurende een bepaalde periode 13 vissenorgaan 14 lengtemaat 16 zonder uitstel 18 blijk geven van 19 rimpels trekken 20 spoorstaaf 22 aantrekkelijke vrouw 24 bewuste ervaring 26 ingeval 27 rode vrucht 29 niveau 30 portaal 32 plaats 36 rangtelwoord 38 wereldbol 42 wijsje 44 onhoudbare service bij tennis 46 draagzak 47 een weinig 48 windvrije kant 49 erffactor 50 ondersteek 51 insect

Breng de letters uit de genummerde vakjes over naar
de gelijkgenummerde vakjes van de oplossingbalk.

37	45	30	32	20	37

WIN!

Gardeners' World scheurkalender

Met deze scheurkalender mis je geen enkele belangrijke tuinklus en zorg je ervoor dat je tuin of balkon altijd groen en bloeiend is. Elke dag lees je de beste (moes)tuintips, handige checklists, leuke weekendklussen en een overvloed aan inspiratie om jouw groene paradijs tot leven te brengen. Of je nu een beginnende tuinier bent of al jarenlange ervaring hebt, deze kalender biedt voor ieder wat wils. Laat je verrassen door creatieve beplantingsideeën, slimme tuinontwerpen en handige tuinierhacks. Leer welke planten goed bij elkaar passen, hoe je plagen op een natuurlijke manier kunt bestrijden en hoe je het hele jaar door kunt genieten van een prachtige tuin. Jouw tuin zal stralen als nooit tevoren!

Gids voor blijvende kamerplanten

Deel 1 Je planten kiezen

In dit eerste deel van een zesdelige reeks geven we je tips en adviezen over hoe je je kamerplanten de beste start kunt geven voor een lang en gezond leven bij jou thuis.

Gooi jij een orchidee in je winkelwagen, bij de kassa in de supermarkt? Of kun je de verleiding niet weerstaan als je in de winkel die varen tegenkomt die al maanden op je verlanglijst staat? Kamerplanten zijn zo mooi en aantrekkelijk dat af en toe een impulsaankoop onvermijdelijk is. Maar of ze het goed bij je doen, hangt grotendeels af van hoe bewust je ze kiest.

Het belangrijkste is de omstandigheden in je huis te kennen en in het woud van duizenden kamerplanten van over de hele wereld, die planten te vinden die in daarin kunnen gedijen.

Voordat je ook maar denkt aan geld uitgeven aan nieuwe planten, is het goed om je af te vragen wat jij planten kunt bieden, en wat zij jou kunnen bieden. Begin met te bedenken hoeveel vrije tijd je hebt om te zorgen voor een jungle in huis. Geloof niet in de hype dat 'je nooit te veel planten kunt hebben'. Dat is niet waar. Ik denk dat er voor ieder van ons een juist aantal kamerplanten is, afhankelijk van onze ervaring,

Kamerplanten kopen is superleuk, maar met wat voorbereiding zorg je dat ze nog jaren gezond blijven.

FOTO'S: JASON INGRAM

de kenmerken van ons huis en hoeveel ruimte we hebben. Dat aantal kan één, tien of tweehonderd zijn.

De juiste omstandigheden

Vervolgens kijk je wat jouw omstandigheden zijn. Elk huis is anders: licht, temperatuur en luchtvochtigheid zijn totaal verschillend in een 19e-eeuws arbeidershuisje, een moderne flat of een twee-onder-een-kapwoning. Ga een voor een alle kamers na en merk op welke oriëntatie ze hebben, hoe groot de ramen zijn en of licht wordt geblokkeerd door bomen, gebouwen, gordijnen of luiken. Plantgezondheid wordt in de eerste plaats bepaald door licht. Als vuistregel geldt dat als het ergens te donker is om een boek te lezen, het te donker is voor kamerplanten. Koop als het kan een lichtmeter of download een app op je smartphone die licht meet, zodat je lichtniveaus nauwkeurig kunt meten.

Een plant die maar 1 m van een raam staat, krijgt al aanzienlijk minder licht, dus zelfs in een kamer op het zuiden zullen planten zoals aspidistra's en aglaonema's het goed doen als je ze 1-2 m van het raam vandaan zet, waar het zonlicht niet direct op hun blad valt. De temperatuur overdag en 's nachts en de hoeveelheid vocht in de lucht (ofwel de relatieve luchtvochtigheid) zijn ook belangrijk om te meten. Dat kan met een hygrometer, die in tuincentra en

online voor nog geen tientje te koop is. De meeste kamerplanten zijn het gelukkigst als de luchtvochtigheid minstens 40-50 procent is en verdragen tot een graad of 15 's nachts. Taaiere soorten zoals aspidistra's en veel cactussen en vetplanten kunnen tegen veel lagere temperaturen. Schrijf kamers die in eerste instantie ongeschikt lijken dus niet af: een tochtige portiek of onverwarmde slaapkamer kan ideaal zijn voor cactussen en vetplanten die van een koude, droge wintervakantie houden.

Groen als prioriteit

Bedenk als je planten koopt wat hun koolstofvoetafdruk is en hoe milieuvriendelijk ze zijn. Veel planten worden nog altijd gekweekt in potgrond met turf en hun verpakking bevat plastic voor eenmalig gebruik: labels, potten en folie, en vaak worden ze over grote afstanden vervoerd van kweker naar koper. Ruil als het even kan planten met mensen in de buurt en kies verkopers die turfvrrije planten en plasticvrrije verpakkingen aanbieden. En vraag gerust aan verkopers wat ze doen om te zorgen dat hun planten zo duurzaam mogelijk zijn.

Een van de belangrijkste manieren om te zorgen dat planten milieuvriendelijk zijn, is planten kiezen die jarenlang tevreden zullen zijn in je huis en niet al na een paar weken of maanden doodgaan. Als je een nieuwe plant mee naar huis neemt, kwak hem dan

“Plantgezondheid wordt in de eerste plaats bepaald door licht – als het te donker is om een boek te lezen, is het te donker voor kamerplanten”

Planten kopen: waar moet je op letten?

- Inspecteer planten grondig. Kijk altijd of planten nieuwe uitlopers maken en geen gele of beschadigde blaadjes hebben.
- Kijk verder dan wat op het eerste gezicht te zien is. Keer de pot om en vermijd planten waarbij een heleboel wortels onder uit de pot groeien. Haal, als dat kan, de plant uit zijn pot en check of de wortelkluut vol gezonde, stevige wortels zit. Een plant met draadachtige of papperige wortels heeft te nat of te droog gestaan.
- Inspecteer het gebladerte op ongewenste gasten. Bekijk de onder- en bovenkant van de blaadjes en de plaatsen waar blad en stengel bij elkaar komen: daar houdt ongedierte zich vaak verborgen. Neem een loep mee, zodat je problemen kunt opmerken die niet met het blote oog te zien zijn, zoals spintmijten en larven van tripsen.
- Als je een bloeiende plant koopt, kies er dan een met meer knoppen dan bloemen, zodat je langer plezier hebt van de bloei.
- Vermijd planten met onkruid in de potgrond, want die staan blijkbaar al een tijd in de winkel en hebben niet genoeg aandacht gekregen.
- Kijk op het etiket hoe de plant heet en hoe je hem moet verzorgen, maar vraag dit gerust ook aan het personeel, want soms is de informatie onvolledig of misleidend.

Niet alle planten houden van dezelfde omstandigheden als andere variëteiten, dus neem de tijd om de beste standplaats voor je nieuwe plant te bepalen.

niet meteen naast de andere planten. Het is verstandig nieuwe exemplaren even in quarantaine te houden – het liefst in een andere kamer – zodat je zeker weet dat ze geen meegelifte ziekten en plagen in je huis verspreiden.

Nieuwe aanwinsten laten in het begin vaak, hoe gezond ze ook zijn, wat blaadjes vallen in reactie op hun nieuwe omstandigheden, met een andere temperatuur en luchtvochtigheid. Dat is normaal, maar moet na de eerste paar weken stoppen. Alle veranderingen moeten geleidelijk gaan. Zelfs een cactus zal verbranden als hij in de volle zon wordt gezet terwijl hij gewend is aan schaduw. Pas verpotte planten hebben in hun potgrond meestal genoeg voedingsstoffen voor een paar weken, maar na 6-8 weken hebben actief groeiende planten voeding nodig.

De taal van je kamerplant

“Kies planten die jarenlang tevreden zullen zijn in je huis.”

1 Bleek, gevlekt blad, witte, korrelige aanslag op de onderkant van de blaadjes en een plant die er futloos uitziet: dit zijn allemaal tekenen van spintmijt. Bij een ernstige plaag kunnen er ook webjes zijn.

2 Bladeren met hapjes uit de randen wijzen op de taxuskever. Die is vaker een probleem als je planten buiten staan. Controleer de potgrond op roomkleurige, C-vormige larfjes.

4 Bonte aspidistra's worden egaal groen als ze onvoldoende licht krijgen.

3 Vergelend blad kan een teken zijn dat de grond te vochtig wordt gehouden, vooral in de winter. Laat de pot niet in water staan.

5 Aspidistra's verdragen lagere lichtniveaus dan veel andere kamerplanten, maar zorg dat zich geen stoflaag op de bladeren vormt, want dat belemmert de fotosynthese.

VOLGENDE MAAND Zo hou je je kamerplanten gezond en gehydrateerd.

STICHTING NL BLOEIT!

Wij kweken bijzonder aantrekkelijke inheemse planten, soorten waar de wilde bijen, vlinders en heel veel andere insecten dol op zijn. In Nederland zijn er nog maar weinig van deze planten in het wild te vinden en jij kunt helpen door juist de inheemse planten in je tuin te zetten. Op een paar vierkante meter kun je al een prachtige wilde weelde creëren.
www.nlbloeit.nl

Inheemse held stelt zich voor

Met inheemse planten help je de biodiversiteit enorm. Ze zijn prachtig, maar helaas niet zo bekend. Elke maand stelt een inheemse plant zich aan je voor, in de hoop een plekje in jouw tuin te krijgen. Ze zullen je niet teleurstellen!

Bont kroonkruid

Securigera varia

Ik, bont kroonkruid, ben een overblijvende plant uit de vlinderbloemenfamilie (*Fabaceae*), een zeer uitgebreide familie waartoe ook voedselgewassen zoals bonen en erwten behoren. In Nederland en België ben ik een vrij zeldzame soort.

Mijn hoogte varieert van 30-120 cm en ik heb zowel liggende als klimmende geribde stengels die vertakt zijn en ruim een meter lang kunnen worden. Mijn groeivorm is meer liggend (spreidend) dan opgaand (hoog). Aan het eind van mijn lange stengels staan de bloeiwijzen. Mijn bolvormige bloemen staan in schermen met tien tot twintig bloemen bijeen en de kleur kan variëren van wit-roze tot licht-paarsachtig. Ik bloei rijk van juni tot en met september en mijn bladeren hebben een zodanig looizuurgehalte dat ze niet door slakken worden aangevreten.

Ik ben een zonminnende soort en groei op licht vochthoudende grond die matig voedselrijk en kalkhoudend tot kalkrijk is. Dit kunnen zavelige, kleiige tot zandige bodems zijn, maar ook stenige plaatsen. Van nature ben ik dan ook vooral te vinden in bermen, aan bosranden, in struwelen en kreupelhout, op rivier- en spoordijken, in graslanden, op ruderaal terreinen en in duinen.

Ik bloei uitbundig en mijn rankende stengels en licht geurende bloemen kunnen in een groot wilddoeket worden gebruikt. Mijn bloemen bevatten vooral nectar, maar ook stuifmeel en worden bevroten door bijen, waaronder behangersbij, wolbij, metselbij en diverse soorten hommels. Ook vlinders voeden zich met mijn nectar, waaronder bruin dikkopje, dwergblauwtje, icarusblauwtje en de zwavelgele peulkokermot, een erg zeldzame nachtvlinder.

Lange ondergrondse uitlopers zijn mij niet vreemd. Hiermee kan ik me makkelijk vegetatief uitbreiden. Daarnaast vermeerder ik me via fijn zaad dat ook door de wind wordt verspreid. Ik kan dan ook flink uitbreiden en, als ik de ruimte krijg, gaan woekeren. Hierdoor ben ik niet zo geschikt voor kleine tuinen.

In tuinen waar ruimte voor mij is, ben ik bijvoorbeeld goed te combineren met beemdooievaarsbek, beemdkroon, muskuskaasjeskruid, gewone margriet, grote centaurie, knooppkruid, wilde marjolein, sint-janskruid en zwarte toorts.

VOLGENDE MAAND Echte koekoeksbloem (*Silene flos-cuculi*).

Toegankelijk tuinieren

Niet alles hoeft vandaag

Tuinieren is voor iedereen; daar geloven wij in bij Gardeners' World. Met de juiste tips, trucs en gereedschappen blijft dat ook zo en gaan we samen aan de slag in de tuin. Daarom zijn we erg enthousiast dat we gaan samenwerken met Ralph Stoové, die zichzelf ook wel 'de rollende tuinier' noemt. Het is zijn missie om tuinieren toegankelijk te maken en te houden voor iedereen. Dit doet hij door ervaringen en tips te delen die tuiniers met een beperking kunnen helpen. Ook doet hij veel inspiratie en ideeën op in zijn Facebookgroep 'Toegankelijk tuinieren', die hij destijds speciaal voor tuiniers met een beperking heeft opgezet.

Een andere aanpak voor tuinplezier

Wat ontzettend leuk dat ik jullie mee mag nemen in mijn belevenissen rondom toegankelijk tuinieren. Soms loopt het leven niet op rolletjes. Alhoewel, mijn leven inmiddels wel weer. Letterlijk welteverstaan, want een paar jaar geleden kwam er een rolstoel in mijn leven.

Ik ben Ralph Stoové, 43 jaar en woon samen met mijn lieflijke eega Marjolein in de bossen van de Veluwe. Mijn lijf functioneert door enkele chronische ziektes en beperkingen net even wat anders dan gemiddeld. Ik ben ervan overtuigd dat een beperking niet in de weg hoeft te staan van tuinplezier. Het vergt alleen een andere aanpak.

We hebben een schitterend plekje op een ruim perceel. De afgelopen twee jaar hebben we ons kleine boshuisje kunnen transformeren tot een volledig rolstoel-toegankelijke en ruime woning. Nu wordt het tijd om onze tuin ook toegankelijk te maken en het achterstallige onderhoud zo zelfstandig mogelijk weer op te pakken.

Samen leven, samen delen

Tuinieren met oog voor de natuur heeft een belangrijke plek in mijn leven. Het helpt me om in beweging te blijven, terwijl ik ook heerlijk kan ontstressen als ik met plantjes of onze kipjes bezig ben. Ooit volgde ik zelfs een opleiding tot boswachter. Ondanks dat ik daarna een heel ander carrièrepad bewandelde, zit die liefde voor de natuur er nog steeds in. Niet voor niets vielen mijn vrouw en ik als een blok voor ons plekje in het Veluwe bos. Het voordeel van zo'n bostuin is dat het niet allemaal even

Ralph en Marjolein.

Er moest veel gebeuren om de tuin toegankelijk te maken.

Facebookgroep Toegankelijk Tuinieren

 Ken je de Facebookgroep Toegankelijk Tuinieren al? Tuiniers met een lichamelijke beperking helpen elkaar daar met tips, ervaringen en laten hun mooie tuinprojecten zien. Omdat er in de Facebookgroep soms persoonlijke zaken gedeeld worden die met een beperking te maken hebben, is de groep besloten. Vul daarom bij het lid worden wel even de lidmaatschapsvragen in.

Heb jij tips die jou of iemand die jij kent met een beperking hebben geholpen bij het tuinieren? Of heb jij een handig product gevonden dat tuinieren toegankelijker maakt? Wij horen het graag! Mail ons op: redactie@gardenersworldmagazine.nl ov.v. Toegankelijk tuinieren.

Dit tuinpad leidt van de aanbouw naar het hoofdpad.

De laatste stenen worden gelegd.

De voortuin van Ralph en Marjolein in de winter.

strak hoeft. Een beetje wild mag best. Het trekt daardoor allerlei bosdieren aan. Eekhoorntjes, hagedissen en zelfs hertjes en dassen komen af en toe op bezoek. Ik vind het geweldig om van de bramen, frambozen en andere bessen heerlijke jams te maken. Dat onder andere vogels geregeld wat meesnoepen van de oogst, neem ik met liefde op de koop toe. Samen leven, samen delen!

Niet elke beperking is hetzelfde. Iedereen loopt weer tegen andere dingetjes aan tijdens het tuinieren. Ik steek daarom ook mijn licht op bij andere tuiniers voor *tips & tricks*. Supertof om op die manier van elkaar te leren en de handigheidjes toe te passen die voor jou werken. Aan de hand van productvergelijkingen geef ik ook wat adviezen over wat nou fijn is bij welke klus als je bijvoorbeeld niet goed kan staan of als je last hebt van je handen.

Niet alles hoeft vandaag

Als aftrap van de reeks artikelen begin ik met mijn belangrijkste tip: neem de tijd om even te genieten. Zie vooral wat je al gedaan hebt en probeer niet overal werk in te zien. Sterker nog, een hoekje dat wat rommelig is, biedt juist kansen voor biodiversiteit. Sinds de verbouwing hebben we langs een tuinhekje een stapel ongebruikte dakpannen liggen. Als je ziet wat voor torretjes, pissebedden en andere beestjes daarin zitten, dan word ik daar helemaal blij van. Die beestjes trekken op hun beurt allerlei vogels aan. Prachtig!

Niet alles hoeft vandaag! Ik heb dat zelf ook moeten leren. Door mijn chronische ziektes heb ik vaak weinig energie. De energie die ik heb, moet ik daarom heel gericht inzetten. Het helpt als je een plan hebt. Wat mij enorm geholpen heeft, is om werkzaamheden op te splitsen. Maak desnoods een to-do lijstje. Wissel daarop grote en kleinere tuinklusjes met elkaar af.

Ik had laatst een fysiek goede periode en heb me toen gestort op het maken van een flink vogel- en insectenbadje. Dat duurde een paar dagen, maar ik was zo trots als een pauw toen die af was. Het afvinken van dat klusje gaf me veel voldoening. Daarna stortte ik me pas weer op iets anders. Toen had ik wat minder energie, dus heb ik slechts wat snoeiwerk verricht aan mijn drie peperplantjes. Dat stond ook op mijn to-do-lijst. Dus na het afvinken daarvan voelde ik me evengoed voldaan.

Ralph maakt een vogelbad in zijn tuin.

Over Ralph

Tuinliefhebber Ralph gaat rollend door het leven. Zijn drijfveer om de wereld een stukje toegankelijker te maken voor mensen met een fysieke beperking, vertaalt zich ook naar zijn passie voor tuinieren. Ralph is ervan overtuigd dat een beperking geen belemmering hoeft te vormen om tuinplezier te beleven. Het vergt alleen soms wat aanpassingen en creativiteit. In de serie 'Toegankelijk tuinieren' deelt hij tips en ervaringen om met een lichamelijke beperking optimaal in je tuin aan de slag te gaan. En bovenal: om te genieten!

Wil je meer zien over de bostuinavonturen van Ralph en zijn vrouw Marjolein? Volg dan [@stoofs_tuin_en_moestuin](#) op Instagram.

Aan de slag

Er is altijd genoeg te doen in de tuin, maar de taken verschillen per seizoen. In deze rubriek vind je alle tuintaken die handig zijn om deze maand uit te voeren. Loop de handige checklists na en hou zo makkelijk je tuin bij.

105

Deze maand

102 Algemene tuintaken

Plant een beukenhaag en maak een winterpot met skimmia.

105 Snoeien

Zo snoei je een verwilderde appelboom.

106 Bloemen

Plant de laatste tulpen en knip pelargoniums bij.

108 Kamerplanten

Zet voorgetrokken bollen op tafel.

109 Adams tuintaak van de maand

Verzamel takken voor kerst.

110 Groente en fruit

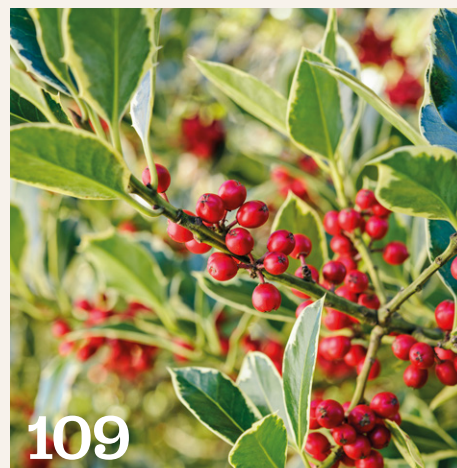
Zaai uien en pluk koriander.

106

108

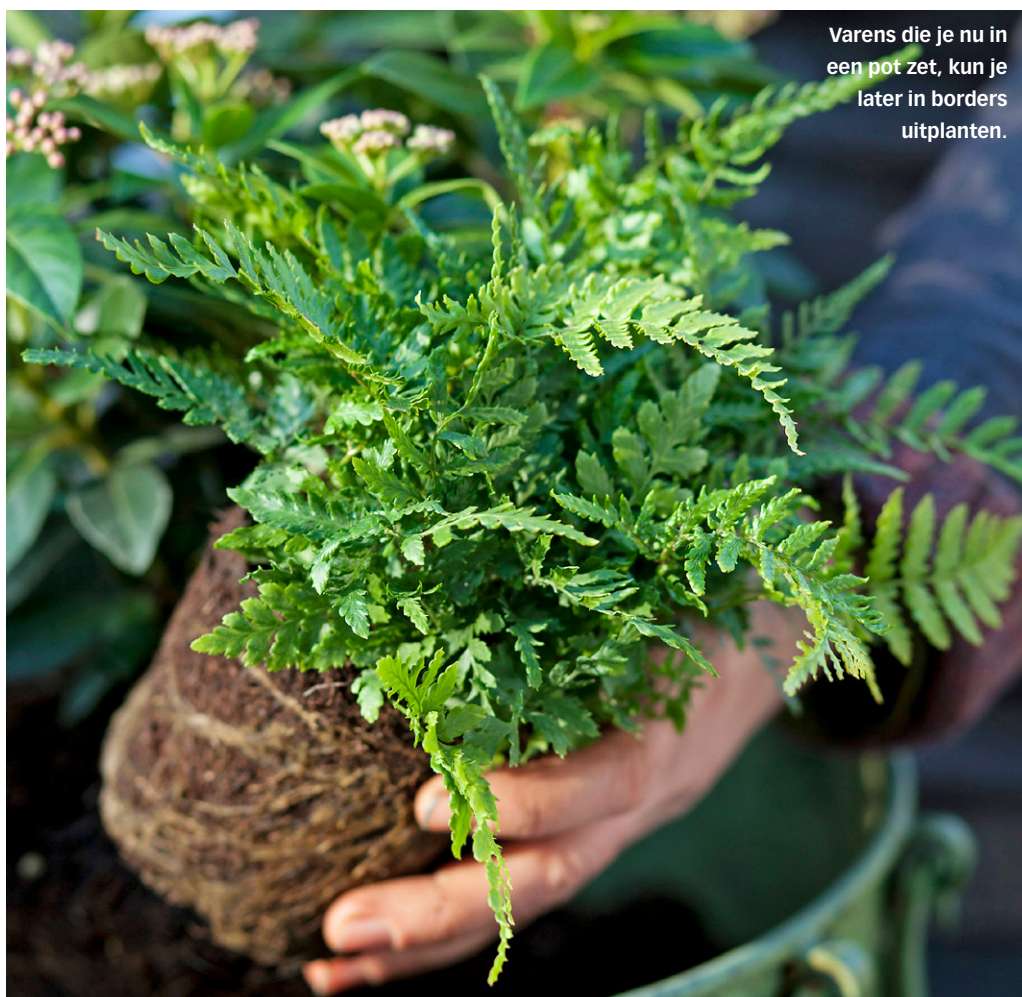

109

110

Varens die je nu in een pot zet, kun je later in borders uitplanten.

Zet wintergroene varens in potten

Voeg een paar groenblijvende varens toe aan winterpotten, als aanvulling op de kleurige stengels en bloemen van andere planten.

Naaldvarens, dubbelloof, streepvarens en niervarens zijn

nu allemaal in tuincentra te koop als wintergroene soorten.

Geef de planten eerst een dompelbad en zet ze dan tussen de andere planten.

Druk de potgrond voorzichtig aan en voeg zo nodig meer

turfvrije potgrond toe om de pot tot net onder de rand op te vullen.

Geef tot slot goed water, zodat de grond rond de verstoorde wortels van andere planten weer inzakt.

Composteer takjes

Verzamel twijgen of takken die in de herfst van bomen en heesters zijn gevallen en maak ze klein.

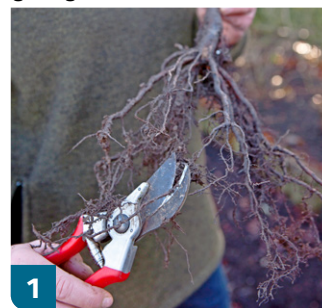
Knip ze in stukken van 4-5 cm, zodat ze klein genoeg zijn voor onderin de composthoop, waar ze luchtbelllen creëren die helpen om bacteriën actief te houden. Je kunt ze ook bij elkaar rapen en in de heg steken. Zo hebben overwinterende insecten meer schuilplekjes.

Langere, stevigere twijgen met een goede structuur kun je volgend jaar als steun voor je erwten gebruiken.

STAP VOOR STAP Plant een beukenhaag

Koop nu bundels goedkope, jonge beuken om er een haag van te maken. Deze frisse planten komen rechtstreeks uit de grond en zijn alleen in deze periode verkrijgbaar. Dompel eerst de wortels onder en geef na het planten weer water. Blijf water geven als ze volgend jaar gaan groeien.

1
Snoei de vezelige wortels met een derde terug om meer groei te stimuleren, het wortelstelsel sterker te maken en de wortels ruimte te geven om zich uit te spreiden.

2
Maak een v-vormige geul door je schop in de grond te steken en naar voren te duwen. Steek de schop aan beide kanten in de grond als die zwaar of dichtgeslagen is.

3
Zet planten in de geul met 40-50 cm tussenruimte en duw de grond met je voeten terug. Zorg dat de grond niet tegen de houten stammen komt.

Eenvoudige planten in een paar identieke terracotta potten vormen vaak een mooi geheel.

Check of je moet gieten

Ondanks de kou drogen planten in de winter vrij makkelijk uit, vooral bij erg winderig en droog weer. Je kunt niet vertrouwen op regenval, dus het is verstandig om je planten te controleren.

Voel met je vingers hoe vochtig de potgrond is of til de pot op om te voelen hoe zwaar die is. Als je vermoedt dat de wortels nat zijn, maar het oppervlak is droog, duw dan een stokje recht in de potgrond om te zien of het uiteinde nat wordt.

Giet het water niet over je planten, maar rechtstreeks op de potgrond.

Maak een winterpot met skimmia

Geniet in de winter van een skimmia met kleurige bessen op het terras. De rode bessen passen mooi bij een terracotta pot en geven een schaduwhoekje een luxe uitstraling.

Geef de planten eerst een dompelbad en zet ze dan in nieuwe potten – minstens 10 cm breder dan de wortelkluit – met turfrijke potgrond. Voeg aan de zijkanten meer potgrond toe tot

net onder de rand en druk voorzichtig aan. Zorg dat de planten in het midden staan. Geef nogmaals royaal water en blijf goed gieten om te voorkomen dat de bladeren vergelen.

Checklist

- ☐ Laat een bal drijven op je vijver, zodat deze niet bevriest en het water toegankelijk blijft voor tuindieren.
- ☐ Reinig, olie en slijp al je snoeigereedschap en haal het zo nodig eerst uit elkaar.
- ☐ Zaag 3 cm van de stam van de kerstboom en zet hem in een emmer water voordat je hem binnenbrengt.
- ☐ Check of boombanden niet te strak of te los zitten.
- ☐ Isoleer buitenkranen en -leidingen zodat ze niet bevriezen.

Wilde uitlopers wegsnoeien houdt bamboe netjes en je benadrukt de mooie verticale vorm.

Maak je bamboe netjes

Knip wilde uitlopers van bamboe bij en haal de oudste stengels die hun kleur hebben verloren weg.

Werk de stengels systematisch af en knip de groene

takjes terug. Zo worden de nieuwe, felgekleurde stengels zichtbaar en wordt je bamboe een echte blikvanger in de wintertuin. Hele stengels haal je weg vanaf de voet met een

takkenschaar met lange handvatten. Wees in de toekomst voorzichtig met de stengels die je nu netjes hebt gemaakt; de achtergebleven kleine stompjes zijn erg hard en scherp.

Verwijder dode stukjes huislook

Verwijder de oude rozetten van huislook, die na de bloei zijn verwelkt. Ze zijn donker geworden en voelen aan als papier, dus je plukt ze makkelijk weg. De gezonde rozetten die overblijven, zullen de gaten volgend seizoen opvullen voordat ze bloeien, waardoor er altijd nieuwe planten zijn die mooi staan in de winter. Maak de pot netjes door nog wat scherp zand op de gaten te strooien.

Papierachtig, dood materiaal kun je het beste weghalen.

Controleer bij het uitplanten altijd op larven van de taxuskever, vooral bij purperklokjes.

Plant purperklokjes uit

Zorg met purperklokjes (*Heuchera*) voor aantrekkelijk winterblad in de border. De kleuren variëren van paarse tot groene, gele en bronzen tinten. Ze zijn semi-groenblijvend en

verliezen dus tegen het eind van de winter hun frisheid, maar het is de moeite waard ze te planten tussen vroege bollen zoals cyclamen, sneeuwklokje en narcissen.

Zet ze in de zon of schaduw, maar niet in drassige grond. Druk de aarde goed aan en geef ze ruim water. In het voorjaar kun je fris, nieuw blad verwachten en in de zomer bloemen.

Snoei druiven flink terug

Druiven zoals 'Muscat Bleu' kun je het beste nu snoeien. Druiven worden vaak als cordon of snoer geleid, wat handig is in een kas. Bij cordons heb je een hoofdstengel die vruchtdragende stengels produceert en deze snoei je terug zodat ze sporen vormen. Snoei bij druiven die op deze manier geleid zijn de nieuwe stengels die uit de hoofdstengel groeien terug tot twee ogen vanaf de basis. De vruchten van volgend jaar komen aan de nieuwe uitlopers en zullen uit deze ogen groeien.

Snoei terug tot twee ogen vanaf de basis voor het beste resultaat volgend jaar.

Checklist

- ☐ Loop niet over het gazon als het hard gevoren heeft.
- ☐ Blijf voedsilo's aanvullen met vetrijk vogelvoer.
- ☐ Maak oude bakken, potten en stokken in de kas schoon, zodat er geen ziekten en plagen in overwinteren.
- ☐ Bedenk wat je volgend jaar wil gaan kweken en bestel zaad.
- ☐ Check als er vorst wordt verwacht of planten goed bedekt zijn door het vliesdoek.

Snoei appel- bomen

Snoei uit hun krachten gegroeide appelbomen, nu ze in rust zijn. Als je ze sterk moet terug snoeien, spreid dat dan over twee of drie jaar, anders produceert de boom volgend seizoen massa's twijgjes ter compensatie. Ook als je de kroon wil toppen, is dat nog altijd een groot percentage van de totale boom. Kijk dus goed wat nodig is en snoei niet meer dan een derde.

Pak snoeischaren, takkenscharen met lange handvatten en zagen. Een snoeischaar is voor de meeste karweitjes genoeg, maar voor de dikste takken kan een boomzaag nodig zijn. Bepaal voordat je gaat snoeien welke hoofdtakken je behoudt en welke je weghaalt. Streef naar een evenwichtig gestel van takken met voldoende tussenruimte. Horizontale takken geven het meeste fruit en moeten licht van bovenaf krijgen. Snoei dus takken die minder productief zijn en schaduw geven terug. Verwijder eerst beschadigde en kruisende takken en ga dan verder met het creëren van de uiteindelijke vorm. Pluk tot slot eventueel resterend fruit en ruim alle rommel onder de boom op.

Door appelbomen te snoeien, houd je ze gezond, in vorm en productief.

STAP VOOR STAP Verwilderde appelboom snoeien

1 Trek jonge waterloten van volwassen hout, als je dat vorige zomer nog niet gedaan hebt. Trek ze tot in het hout los, zodat ze niet in het voorjaar weer teruggroeien.

2 Kijk of je kruisende takken ziet, die elkaar kunnen beschadigen. Snoei de tak die het minst productief is of op de onhandigste plaats zit terug tot de stam.

3 Snoei eerst de zijtakken en maak de hoofdtak korter voor je hem helemaal terug snoeit. Doe dit in stappen, zodat de snoeiwond niet splijt als de tak afbreekt.

4 Maak tot slot een nette snee dicht tegen de stam aan. Laat geen 'kapstokjes' achter: houd het stompje goed op spanning terwijl je het afzaagt.

TIP

Zet heesters met geurende winterbloemen in de buurt van een pad of deur, waar je ze kunt ruiken voordat het lente wordt. Vleesbes (*Sarcococca*) is een goede kandidaat voor zo'n plek, net als winterzoet (*Chimonanthus praecox*) en geurende toverhazelaar.

Plant de laatste tulpen

Zet tulpenbollen die je nog niet gepoot hebt nu in de grond, dan hebben ze nog genoeg tijd om te wortelen en mee te bloeien met de rest. Later geplante tulpen hebben vaak kortere stengels, maar vormen nog altijd een kleurig schouwspel.

Zet ze met het puntje omhoog in ca. 12 cm diepe gaten. Vul het plantgat op en strooi er wat scherp zand omheen, zodat je niet vergeet waar ze in de border staan.

Plant overgebleven tulpenbollen nu, voordat ze bederven.

Snoei winter-violen terug

Geef violen in potten een tweede leven door de uitgebloeide en slordige bloemstengels terug te knippen tot sterke, gezonde blaadjes.

De violen lopen dan van onderaf opnieuw uit en blijven compacter. De rest van de winter zullen ze weer bloeien en voor kleur zorgen.

Kijk in de lente of je onderaan de pot zaailingen ziet, waar de oorspronkelijke bloemen over de rand hingen en hun zaad hebben laten vallen.

Trek uitgebloeide stengels niet met de hand weg: dit kan de wortels verstoren.

Een dikke, vezelige mulch is goed doorlatend en houdt de lucht boven bollen warm.

Geef *Agapanthus* een mulch tegen de vorst

Geef je *Agapanthus* (Afrikaanse lelie) een dikke laag mulch. Zo houd je ze tevreden in de winterkou en krijgen ze genoeg voedingsstoffen voor volgend jaar.

Houd met je ene hand de bladeren omhoog en duw met je andere de mulch eronder. Bladcompost, verteerde stalmest of compost zijn allemaal geschikt.

Afrikaanse lelies met breed of groenblijvend blad zijn heel kwetsbaar, maar als je ze nu mulcht en ze op een beschutte, goed doorlatende plek staan, redden ze het wel.

Checklist

- ☐ Ontwerp nieuwe borders, maak beplantingsplannen en bestel vervolgens de planten voor de lente.
- ☐ Snoei vaste planten terug die zijn omgevallen of beschadigd door storm.
- ☐ Sorteervast voor volgend jaar welke bloemzaden je in welke week moet zaaien.
- ☐ Mulch de grond tussen vaste planten als die vochtig is (niet drassig).
- ☐ Neem wortelstekken van floxen, toortsen en vaste klaprozen.

Snoei de topgroei flink terug, dat maakt de opslag makkelijker en de groei volgend jaar sterk en compact.

Knip pelargoniums bij en zet ze weg

Zorg voor gratis zomerkleur in je potten van volgend jaar door je pelargoniums te fatsoeneren en in de winter weg te zetten.

Graaf ze uit met een schepje of tik ze uit de pot boven een

stuk zeil en knip dan alle zachte bladeren en bloemen weg tot je een groepje stengels van zo'n 10 cm hoog overhoudt.

Knip verwarde wortels licht bij en zet de wortels in potten

of kratten met losse potgrond. Geef geen water. Zet ze tot de lente op een vorstvrije plek waar geen regen komt. Volgend voorjaar kun je ze weer oppotten.

Haal ziek rozenblad weg

Beperk de verspreiding van rozenziekten zoals sterroetdauw door aangetaste blaadjes die nog aan de plant zitten, weg te halen. De meeste rozen zijn nu in rust, dus je kunt al het blad verwijderen.

Voorkom herinfectie door alle gevallen bladeren en stengels bij elkaar te harken en te verwijderen. De bladeren zijn composteerbaar, maar de meeste composthoopen zijn niet warm genoeg om sterroetdauw te doden. Je kunt ze dus het beste in de gemeentelijke groenbak gooien.

Voorkom herinfectie door ziek blad aan rozen te verwijderen.

STAP VOOR STAP Plant helleborussen uit

Fleur je borders in het koude seizoen op door wat winterbloeiende helleborussen te planten.

Humusrijke, goed doorlatende grond is ideaal en de meeste rijkbloeiende hybriden kunnen zowel zon als schaduw hebben.

1

Maak een stuk grond vrij van onkruid en spontane zaailingen. Schraap met een schepje eventuele mulch weg, zodat je de planten in de tuinaarde zet.

2

Maak een gat dat iets breder en dieper is dan de pot. Als je goed doorlatende grond hebt, geef het gat dan nu water. Haal de plant voorzichtig uit zijn pot.

3

Zet de helleborus in het gat en druk de grond eromheen aan, zodat de grond daar wat lager is en er ruimte is voor een laag compost. Geef voordat je mulcht eerst water.

Voorgetrokken bollen kunnen op tafel

Zet voorgetrokken bollen die beginnen uit te lopen op hun definitieve plek (bijvoorbeeld op een goed verlichte eettafel) en geniet van hun feestelijke uiterlijk en geurende bloemen.

Kies een koele, lichte plaats en zet ze niet in de buurt van een radiator, houtkachel of open haard, want in erg warme kamers met droge lucht verwelken de bloemen snel. Houd dunne, groene stokjes en klemmetjes bij de hand om stengels te steunen die ombuigen, als de bloemen zich eenmaal ontwikkelen.

Voorgetrokken bollen staan mooier met een laagje scherp zand.

Kerststerren in een verwarmde kas kun je nu naar binnen halen.

Zet kerststerren op hun plek

Zet kerststerren op de perfecte plek, zodat je tijdens de feestdagen en daarna kunt genieten van hun heldere kleuren.

Zet ze op een lichte plaats, maar uit de zon en tocht. Als je ze op de vensterbank zet, zorg

er dan voor dat de bladeren niet tegen (rol)gordijnen aan strijken.

Bescherm je plant onderweg van de winkel naar huis tegen harde wind: die kan het blad beschadigen en voortijdige bladval veroorzaken.

Staat je kerstster op zijn plek, geef dan steeds als de potgrond droog is spaarzaam water. Benevel de plant regelmatig om de luchtvochtigheid te verhogen en de plant langer goed te houden.

Checklist

- ☐ Zet citrusplanten voor de rest van de winter op een lichte, koele, maar vorstvrije plek.
- ☐ Controleer kamerplanten op ziekten en plagen.
- ☐ Geef planten spaarzaam water en leeg schotels met overtollig water.
- ☐ Verwijder gele of dode blaadjes, zodat ze niet rotten en schimmel geen kans krijgt.
- ☐ Draai hangplanten regelmatig, zodat ze gelijkmatig worden blootgesteld aan het zonlicht.

Verwijder uitgebloeide stengels om schimmel te voorkomen.

Knip Kalanchoë bij

Knip uitgebloeide bloemstengels van je *Kalanchoë*, zodat ze niet aan de plant verdorren en gaan schimmelen.

Knip de stengels zo laag mogelijk af met een scherpe schaar. Zet *Kalanchoë* in de winter op een lichte plek, idealiter op een vensterbank op

het zuiden. Geef alleen water als de bovenste paar centimeter van de potgrond helemaal droog zijn, en geef steeds maar een klein beetje water. De *Kalanchoë* is een vetplant en slaat water beter in zijn bladeren op dan kamerplanten met dunnere blaadjes.

SNELLE OPLOSSINGEN

Zet kamervarens op een schotel met vochtige steentjes. Zo verhoog je de luchtvochtigheid en drogen de bladeren niet uit. Voeg water aan de steentjes toe voordat ze zijn opgedroogd. Of zet de planten bij het raam in een lichte badkamer, waar de luchtvochtigheid hoger is. Je kunt ze ook als bijzondere versiering ophangen aan de badkamerdeur.

Snoei je takken op een heldere, droge dag, dan kun je ze makkelijker verwerken.

Verzamel takken voor kerst

Maak gratis natuurlijke kerstversieringen met groen uit je eigen tuin. Verwerk spectaculaire bessen en groen gebladerte in deurkransen en in slingers om aan de balustrade te hangen.

Groenblijvende mirte met zwarte bessen en roodgekleurd mahonieblad zijn bijvoorbeeld echte blikvangers. Mannelijke skimmia's hebben een luxe uitstraling en ook de felgekleurde stengels van kornoelje zijn een nuttige toevoeging. En als iets bij de kerstperiode past, dan is het wel maretak, als je dat hebt. Snoei takken met bessen voordat de vogels ze leegeten.

Zet de gesnoeide takken meteen een paar uur in een emmer water op kamertemperatuur. Snij ze dan weer bij en plet de uiteinden voordat je ze in vers water zet. Als je de takken langer wil gebruiken, zet ze dan in een jampotje met één deel glycerine op twee delen warm water en laat ze twee weken staan. Zo blijven ze langer vers.

STAP VOOR STAP De beste kerstdecoratie kiezen en gebruiken

1

Snoei hele takken van dwergmispel als versiering, of takjes bessen om in kransen en slingers te verwerken. Deze plant houdt van zon of schaduw.

2

Pas op voor de doorns van de vuurdoorn. Deze plant zit vol bessen, die variëren van lichtgeel tot warmrood. Hij is heel geschikt om tegen een muur te zetten.

3

Snoei hulstbessen met wat blad er nog aan, dat geeft het mooiste effect in kerstversiering. Bonte hulst laat je decoratie nog een beetje extra sprankelen.

4

Klimopstengels passen goed in klassieke kerstversiering. De bessen komen prachtig uit tegen ouder blad, dat eenvoudiger en minder hoekig van vorm is.

Zaai uien

Begin nu met het zaaien van uien. Dat is goedkoper dan pootuien gebruiken en je hebt meer keus. Je hebt wel meer ruimte nodig om ze tot de lente binnen te houden. Zaaïen is ook een goede optie als je grond in de winter vaak drassig wordt, waardoor pootuien zouden gaan rotten.

Vul een zaaibak met turfrijke zaaigrond en druk die stevig aan. Zaaï de zaadjes dun en bedek ze met perliet of vermiculiet. Geef water van onderaf: zet de bak in water en haal hem eruit als de potgrond helemaal vochtig is. Zet de bak op een warme, zonnige vensterbank of in een verwarmde kweekbak bij 15°C.

Zaaï uienzaden zo'n 1 cm uit elkaar in een kweekbak met vakjes, zaaibak of potjes.

Bedek groente-bedden met compost

Een warm klusje voor een koude dag: je groentebedden bedekken met zelfgemaakte compost. Vul een kruiwagen met compost en breng een dikke laag aan op de kale bodem en tussen wintergewassen. Onderspitten is niet nodig: kevers en wormen die in de bodem leven, zullen de compost de grond in trekken. Dit verbetert de bodemstructuur en voegt een klein beetje voedingsstoffen toe. Ook wordt op die manier onkruid onderdrukt en vocht vastgehouden. Tegen het voorjaar is het bodemoppervlak donker en kruimelig en perfect om in te zaaien.

Bedek kale grond met een 5 cm dikke laag compost.

Verwijder de grotere vijgen

Verwijder de harde vijgen die niet de tijd hadden om helemaal op te zwellen en te rijpen voor het eind van de zomer. Zo voorkom je dat ze bevriezen of rotten. Trek ze eraf en verzamel alleen de grotere vijgen onderaan de stengels. Laat alle kleine vijgjes daarboven op de nieuwste uitlopers zitten, want die gaan de oogst vormen van de komende zomer.

Trek de licht gezwollen vijgen eraf, maar laat de kleintjes zitten.

Checklist

- ☐ Zaaï mosterd en tuinkers binnenshuis.
- ☐ Verplant calabrese naar stevige, maar goed doorlatende grond.
- ☐ Bestel pootaardappelen voor volgend jaar.
- ☐ Oogst spruitjes, knolselderij, winterkolen en winterbloemkool.
- ☐ Check de data op je zaadzakjes en gooi alles wat ouder is dan twee jaar weg.

STAP VOOR STAP

Graaf pastinaak op

Pastinaken smaken nog zoeter als er een paar keer vorst overheen is gegaan. Blijf ze dus oogsten. Als je er nog veel hebt, bescherm ze dan met een mulch van stro tegen te veel water en schimmelziekte. Haal pastinaken met de bruine vlekken die op kanker wijzen weg, anders tasten ze het hele gewas aan.

1

Steek je vork recht in de grond naast de rij, diep genoeg om te voorkomen dat de lange wortel erdoor afbreekt.

2

Maak de grond los door de vork heen en weer te bewegen en til de wortel er dan voorzichtig uit. Houd de wortel bij het gebladerte vast als je hem omhoog trekt.

3

Veeg de meeste losse aarde eraf. Oogst een paar extra pastinaken als er strenge vorst wordt verwacht, want die kan de pastinaak-oogst tot stilstand brengen.

Snoei alle stengels helemaal weg en wied dan ook eventueel onkruid.

Snoei herfstframbozen terug

Snoei van frambozen die laat vrucht dragen alle stengels terug tot de grond. Snoei tot diep in de pol met een snoeischaar of takkenschare met lange handvatten. Houd je frambozen zo nodig in toom door 'ontsnapt' stengels uit te graven. Als alle stengels verwijderd zijn,

is het ook makkelijker om de grond te wieden.

Herfstframbozen dragen vrucht op stengels die hetzelfde jaar gegroeid zijn, dus als je stevig snoeit, krijg je veel nieuwe stengels met daaraan veel frambozen aan het eind van de volgende zomer.

Geef wintersla een zonnige, beschutte plek en bescherm tegen naaktslakken.

Plant jonge wintersla uit

Jonge wintersla die je aan het eind van de zomer of in de herfst binnen hebt gezaaid, kan nu naar buiten. Wied de aarde en bedek die met een mulch van compost (die kun je ook onderspitten). Zet de planten 20-25 cm uit

elkaar, zodat ze ruimte hebben om te groeien. Geef goed water en houd de grond vochtig als ze wortelen, zodat ze blijven groeien en niet doorschieten in de kou. In deze tijd van het jaar is bemesten niet nodig.

Pluk regelmatig koriander

Koriander blijft verse blaadjes produceren op een zonnige vensterbank in huis of in de kas, mits je regelmatig oogst. Knip af wat je nodig hebt, zo laag als je kunt. Door te gieten en regelmatig te knippen, vertraag je de bloei een tijdje en kun je nog een paar weken pittige blaadjes oogsten. Als er eenmaal bloemstengels beginnen te groeien, knip dan alle blaadjes af en bewaar ze in een zak in de koelkast. Gebruik ze zo snel mogelijk.

Blijf koriander oogsten om meer bladgroei te stimuleren.

Volgende maand

- Zaai potjes met winterharde vaste planten.
- Maak de kas schoon voor het komende jaar.
- Controleer opgeslagen knollen, vruchten en overwinterende planten.
- Zaai lathyrus voor bloemen in zomer.
- Plant lelies in potten.

Klantenservice

Wil je abonnee worden of heb je vragen over je abonnement? Op onze website vind je antwoord op de meeste vragen.

[www.gardenersworldmagazine.nl/
contact](http://www.gardenersworldmagazine.nl/contact)

Wist je dat je tegenwoordig eenvoudig zelf je adres kan wijzigen? Ga naar www.gardenersworldmagazine.nl/adreswijzigen om je nieuwe adres door te geven. Het nieuwe adres wordt vervolgens automatisch in ons systeem gewijzigd.

Telefoon

We zijn er maandag tot en met vrijdag van 09.00 tot 17.00 uur om je vragen te beantwoorden.
+31 (0)24-2027 827

E-mail

Stel je vraag per e-mail aan een van onze service medewerkers.
[klantenservice@
gardenersworldmagazine.nl](mailto:klantenservice@gardenersworldmagazine.nl)

ABONNEMENTSINFORMATIE Gardeners' World kost € 6,99 per nummer. De abonnementsprijs is in Nederland € 72,50 en in België € 75,50 (12 nummers). Deze prijs geldt bij betaling per automatische incasso. Voor betaling via een (digitale) factuur geldt een toeslag van € 2,50. Je kunt eenvoudig een machtiging afgeven via www.magazineshop.nl/machtigen. Abonnementen worden automatisch verlengd, tenzij anders vermeld. Het opzeggen van een abonnement kan eenvoudig telefonisch via +31 (0)24-2027827 of per mail via klantenservice@gardenersworldmagazine.nl.

BBC

Gardeners' World

Gardeners' World is een uitgave van F&L Media B.V.

in licentie van BBC Studios

Hoofdredacteur Anne Wiegers

Redactie Lizanne Croonen, Iona van den Dries, Jos Heijmans en Govert de Jong

Met medewerking van Berthe Bogers, Milly Born, Julie Deman en Michiel Dewey (kwekerij De Verwilderij), Marieke van der Eerden, Jaap Molenaar (De Bijenstichting), Ralph Stoové, Arjan Vernhout (NL Bloeit!) en redactie Gardeners' World UK

Art Direction Nick Groenewold

Vormgeving Mylène Nales, Tom Gerrits, Lisanne Cobussen, Susan Gerbrands-Derksen, Ferry Dorrestein en Ellen Willemsen

Sales Gavin Woesthoff +31 (0)6 20509854
gwoesthoff@fnl.nl

Marketing Anouk Tolboom +31 (0)24 2404595
atolboom@fnl.nl

Drukkerij Senefelder Misset Doetinchem B.V.

Vragen aan de redactie

Heb jij opmerkingen, suggesties of vragen aan de redactie? redactie@gardenersworldmagazine.nl

Nieuwsredactie / Pers

redactie@gardenersworldmagazine.nl of het onderstaande adres o.v.v. redactie Gardeners' World
Jonkerbosplein 52, 6534 AB Nijmegen

F&L Media

COPYRIGHT Alle rechten van dit materiaal behoren toe aan Immediate Media Co. Limited en mogen niet worden herdrukt of hergebruikt, in welke vorm dan ook, zonder uitdrukkelijke schriftelijke toestemming. Het auteursrecht op deze uitgave en op daarin verschenen artikelen wordt door de uitgever voorbehouden. Het verlenen van toestemming tot publicatie in de gedrukte uitgave houdt in dat de auteur de uitgever, met uitsluiting van ieder ander onherroepelijk machtigt de bij of krachtens de auteurswet door derden verschuldigde vergoedingen voor kopiëren te innen en dat de auteur alle rechten overdraagt aan de uitgever, tenzij anders bepaald. Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen, vernoemd of gekopieerd zonder uitdrukkelijke schriftelijke toestemming van de uitgever. De uitgever stelt zich niet aansprakelijk voor eventuele onjuistheden die in deze uitgave zouden kunnen voorkomen.

BBC Gardeners' World magazine is published by F&L Media B.V. under licence from BBC Studios, Television Centre, Wood Lane, London W12 7TQ. The Gardeners' World logo and the BBC Blocks are the trade marks of the British Broadcasting Corporation. Used under licence. © Immediate Media Company Limited. All rights reserved. Reproduction in whole or part prohibited without permission.

Gardeners' World
Managing Director - Catriona Bolger
Head of Content - Kevin Smith

Immediate Media Co Ltd
Chairman - Martin Weiss
CEO - Tom Bureau
Director of International Licensing and
Syndication - Tim Hudson
International Partners Manager -
Molly Hope-Seton

BBC Studios, UK Publishing
Chair, Editorial Review Boards: Nicholas Brett
Managing Director, Consumer Products and
Licensing - Stephen Davies
Director, Magazines and Consumer Products -
Mandy Thwaites
Compliance Manager - Cameron McEwan
UK.publishing@bbc.com
www.bbci.com

Kweekgids

december

Binnen zaaien	
Buiten planten/zaaien	
Oogsten	

Zaai bladsla, uien en winterpostelein en kweek je eigen champignons.

De beste keuzes voor december		jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
	Bladsla Rijk aan vitamine C, E en carotenoïden en kunnen helpen het cholesterolgehalte te verlagen en de gezondheid van het hart te verbeteren.												
	Tips Zaai tot de lente kleine partijen binnen voor een regelmatige oogst. Dun zaailingen uit en ventileer goed om schimmelziektes te voorkomen. Zaai ↓ 1 cm diep Afstand ↔ 15 cm uit elkaar ↗ 25 cm tussen rijen												
	Champignons Een waardevolle bron van vitamine D en B, ze bevatten ook immuunondersteunend selenium en darmvriendelijke oplosbare vezels.												
	Tips Koop een kant-en-klare kweekset, waar alles in zit wat je nodig hebt voor het kweken van champignons. Gebruik hem binnen, uit de zon en geef regelmatig water. Binnen een paar dagen verschijnen er paddenstoelen.												
	Frambozen Deze bessen bevatten weinig calorieën en veel vezels.												
	Tips Verrijk de plantplaats met compost en geef goed water. Mulch elke herfst met meer compost om het vocht vast te houden. Plant ↓ zelfde diepte als in de pot Afstand ↔ 1 m uit elkaar ↗ 1,5 m tussen rijen												
	Kersen Omdat voedingsstoffen afnemen vanaf het moment dat fruit wordt geplukt, zijn zelfgekweekte kersen niet alleen lekkerder, maar ook gezonder.												
	Tips Plant tegen een zonnige muur of schutting en leid als een waaier om de vruchten te helpen rijpen en de vroege bloesem tegen vorst te beschermen. Plant ↓ zelfde diepte als in de pot Afstand ↔ 6 m uit elkaar												
	Knoflook Knoflook is een nuttige infectiebestrijder en heeft antimicrobiële eigenschappen, waardoor het effectief is tegen veel bacteriën en virussen.												
	Tips Verrijk de grond met compost voordat je de teentjes plant. Bij zware grond, plant dan nu in modules en plant ze in de lente uit. Plant ↓ 5 cm diep Afstand ↔ 20 cm uit elkaar ↗ 30 cm tussen rijen												
	Mungbonen Deze boontjes zitten boordevol vezels, eiwitten en voedingsstoffen, vooral vitamine C en foliumzuur, en zijn ook licht verteerbaar.												
	Tips Laat een handvol bonen een nacht weken, laat ze uitlekken en doe ze in een kom bekleed met keukenpapier. Als je ze dagelijks spoelt en laat uitlekken krijgen ze snel scheuten: taugé!												
	Rabarber In rabarber zit veel vitamine K, wat belangrijk is voor een goede gezondheid van de botten.												
	Tips Verwerk goed verteerde mest door de bodem voordat je gaat planten. Wacht tot het tweede voorjaar om te beginnen met oogsten. Plant ↓ met kroon boven de grond Afstand ↔ 90 cm uit elkaar ↗ 90 cm tussen rijen												
	Tuinbonen Met evenveel eiwitten als vezels zijn deze bonen een waardevolle toevoeging aan een hele reeks gerechten, waaronder risotto en pasta.												
	Tips Zaai binnenshuis bij koud weer of buiten onder cloches of vliesdoek. Nijp de toppen van de scheuten in de lente om luizen te verdrijven. Zaai ↓ 6 cm diep Afstand ↔ 25 cm uit elkaar ↗ 45 cm tussen rijen												
	Uien (uit zaad) Een onmisbare toevoeging aan de meeste keukens. Uien zijn rijk aan zwavelhoudende verbindingen die helpen bij de doorbloeding.												
	Tips Zaai uienzaad binnenshuis in modules en plant uit in de lente. Als je in december zaait, krijg je de grootste bollen. Zaai ↓ 2 cm diep Afstand ↔ 10 cm uit elkaar ↗ 30 cm tussen rijen												
	Winterpostelein De licht sappige, mild smakende bladeren zijn heerlijk in een verfrissende winter- of lentesalade en bevatten vitamine C, magnesium en calcium.												
	Tips Zaai dit snelgroeïende gewas in de winter binnenshuis of buiten onder cloches/vliesdoek. Goed ventileren om schimmelziektes te voorkomen. Zaai ↓ 1 cm diep Afstand ↔ 10 cm uit elkaar ↗ 15 cm tussen rijen												

Volgende maand

Het januari-nummer ligt vanaf **24 december** in de winkel.

Frances vertelt hoe je zwarte bessen het beste snoeit voor de lekkerste oogst.

Voor weelderige winterpotten volg je de beplantingstips van Alan.

Nick Bailey onthult de geheimen van een kleurrijke tuin.

FOTO'S: SARAH CUTTLE; JASON INGRAM; NEIL HEPWORTH

Mis geen nummer meer!

Neem nu een abonnement en krijg voortaan elke uitgave van *Gardeners' World* automatisch in je brievenbus.

Ga naar www.gardenersworldmagazine.nl/abo of bel gratis naar +31 (0)24 2027 827

Het wordt kouder, vergeet de dieren niet!

De Zaden heeft alles
om je tuinbezoekers de
winter door te helpen.

*Eekhoorn-, egel- en
vogelvoer, nestkastjes
en nog véél meer.*

DEZADEN

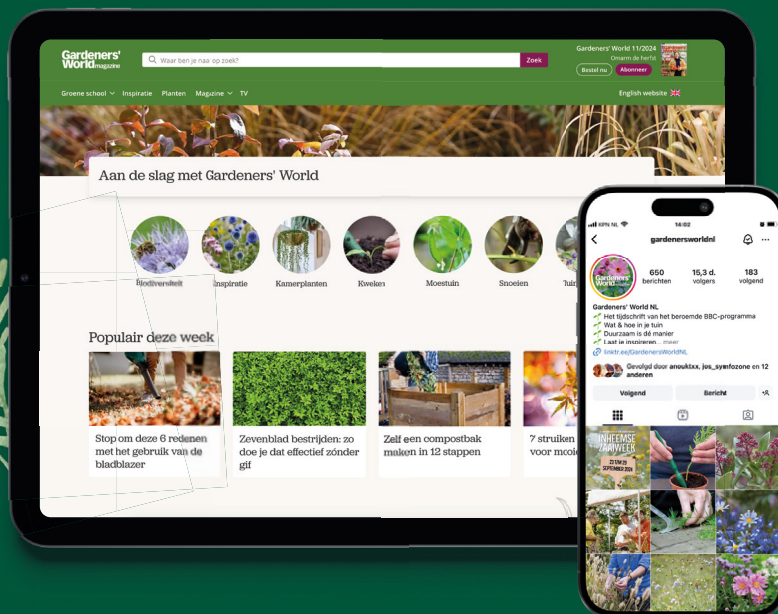
www.dezaden.nl

Aan de slag met
Gardeners' World magazine

Nog meer tuintips?

Op onze website en onze socials
vind je nóg meer Gardeners'
World. Dagelijks lees je hier
nieuwe tips, actuele klusjes,
details over onze favoriete
planten en nog veel meer.

Neem snel een kijkje op:

www.gardenersworldmagazine.nl

@GardenersWorldNL

Onze tips in je mailbox ontvangen?

Ontvang elke vrijdag de beste tuintips, inspiratie en klussen voor je tuin en blijf op
de hoogte van aanbiedingen. Meld je aan via gardenersworldmagazine.nl/nieuwsbrief

HENCHMAN®

DÉ ULTIEME TUINLADDER

Ongelijke grond, verschillende hoogtes en een combinatie van zachte en harde bodem: de tuin heeft verschillende uitdagingen waar een gewone ladder geen goede oplossing voor heeft.

Een **HENCHMAN Tripod Ladder** is ontworpen om je veilig, stabiel en zelfverzekerd te laten werken. De verhoogde stabiliteit geeft je het vertrouwen om op hoogte te werken en maakt het trimmen van heggen en het snoeien van bomen makkelijk. Als je hem eenmaal hebt, zou je willen dat je hem eerder had aangeschaft.

Door het lichtgewicht ontwerp van de **HENCHMAN Tripod Ladder** is het prettig om hem te tillen en te gebruiken – perfect voor de lastig bereikbare klusjes in je tuin en in huis.

1. VEILIG WERKEN

Elk van de drie poten kan individueel versteld worden voor complete stabiliteit op ongelijke ondergronden.

2. COMFORTABEL WERKEN

De ingebouwde platformtrede en hoge leuning zorgen ervoor dat je makkelijk handsfree kunt werken.

3. ZELFVERZEKERD WERKEN

De klauwvormige voeten van de ladder zorgen voor extra stabiliteit op zachte ondergronden. De gratis rubberen voetjes houden je stabiel op harde ondergronden, zowel binnen als buiten.

PRIJZEN V.A. € 349 . MATEN 1,8 - 4,8 M
GRATIS VERZENDING . 5 JAAR GARANTIE

"Kwalitatief hoogwaardige producten die ervoor zorgen dat je met vertrouwen werkt op hoogtes!" Daniel. G

4,9

Op basis van meer dan 3000 reviews in het VK

DE ONGEËVENAARDE
VEILIGHEIDSKENMERKEN
VAN DE HENCHMAN
TRIPOD LADDER ZIJN
ONDER MEER:

2,4 M
3 VERSTELBARE
POTEN

Krijg 5%
korting met de
code NL12GW24

NEEM ZELF EEN KIJKJE!
Scan de QR-code om meer te weten
te komen over alle HENCHMAN-ladders

BESTELLEN OF MEER INFORMATIE:

www.henchman.nl